

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

Komatálakban gyönyörködtünk...

Család és közösség témakörben rendezte meg a Nemzeti Művelődési Intézet a XI. stratégiai konferenciáját 2019. április 17–18-án, a Lakitelek Népfőiskolán – együttműködésben a Nagycsaládosok Országos Egyesületével.

A konferencia második napján került sor a családi és rokon gondoskodás hagyományát népszerűsítő

Kárpát-medencei alkotópályázat, a Komatál Program díjainak átadására és az alkotásokat felvonultató kiállítás megnyitására, valamint „A komatál hagyományok közösségerősítő szerepe” műhelykonferenciára. Fotóválogatásunk az elkészült komakellékekből nyújt ízelítőt. A kapcsolódó felhívást hátsó belső borítónkon olvashatja.

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2019. augusztus – 24/3.

Köszöntő 3

KÖZÖSSÉG

Megújuló hagyományok	
20 éves a Körös-völgyi Sokadalom	4
Fehér barátok nyomában	
A Pálos Rend hagyatéka Pogányszentpéter községben	9
Rózsakert, mint közösségi színtér	14
Amikor egy közösség szíve egy célért dobban	
Beszélgetés a Cserta Egyesület tevékenységéről	18
Látóutakból működő jó gyakorlatok. Beszélgetés Tar község polgármesterével, Turopoli Zsolttal	21

IFJÚSÁG

A Wemsical Serbia Ifjúsági és Kulturális Egyesület hiánypótló tevékenysége a Vajdaságban	24
„Itt vagyunk otthon”. A hetényi Tarczy Lajos Alapiskola pedagógusainak értékörző, identitáserősítő tevékenysége	31
A zenei fejlesztés ereje és lehetőségei roma közösségekben	37
Zene és irodalom, mint kiindulási alap	41
Megteremtési a kötődést. Hajdúsámson közösségéért	41

Család

A Komatál hagyománya Pest Megyében	45
Komaasszony tálai	49
Családban marad. Vőfélyek három generációja	52

HORIZONT

„Legendák földjén”. Drégelypalánki értékgyűjtés és a ráépülő kulturális gazdaság	60
Népi hétköznapi és Mindszenty-kultusz Csehimindszenten	65
Levendulafarm a Mátra lábánál	
– ahol a fűnyírós és a sarló is lila	70
Értékkeremtő értékörzők Vas megyében	75
A hagyományos textiliák gyűjteményétől az újragondolt népi iparművészetiig	79

NÉPFŐISKOLÁK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

MÁTYUS ALIZ ROVATA	
Oldás és kötés. A család, a falu, a város értékvonatkozásai a fiatal életépítésében	85

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Kétszázötvenhat új, OKJ szakképesíté- tész szakemberrel bővült a közműve- lődési szakma

Sikeresen zárult az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárságának támogatásával a Közművelődési szakemberek 2018. évi képzési programja. A program lezárultával országosan tíz helyszínen kétszázötvenhat ember szerzett OKJ-s bizonyítványt. A sikeres vizsgák eredményeképp 186 fő középfokú, Közművelődési és közönségkapcsolati szakember és 70 fő felsőfokú, Közművelődési szakember I. szakmai végzettséget nyújtó bizonyítványt vehetett át.

Zárókonferenciával búcsúzott a Cse- lekvő Közösségek program

A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Skanzen Vigadó épületében – 2019. augusztus 22-én – több száz fő részvételével szakmai konferenciával zárult a 3 milliárd Ft költségvetésű Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt.

Szentendrén rendezi a Nagycsaládo- sok Országos Egyesülete Őszi Talál- koztóját

A Nagycsaládosok Országos Egyesülete az idei évben az Őszi Találkozóját 2019. szeptember 14-én, szombaton 10 és 17 óra között rendezti meg a Szentendrei Skanzenben, ahol számtalan érdekes program várja az érdeklődőket.

Konferenciaajánló

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet első alkalommal rendez Interdiszciplináris konferenciát a Kárpát-medencei magyarság társadalmi és gazdasági helyzetéről 2019. november 8–9-én. A konferencia helyét kíván adni a Kárpát-medencei

magyar közösségekre, különösen a külföldi magyar közösségekre irányuló kutatási projektek, kutatási eredmények bemutatásának.

Állami kitüntetésben és elismerésben részesült a Nemzeti Művelődési Inté- zet több vezetője és szakmai partnere

Az államalapítás ünnepe, augusztus 20-án alkalmából Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet ügyvezetője a kultúra és a közművelődés

területén elért kiemelkedő közösségépítő és közösség-szervező tevékenysége, valamint a Kulturális Közfoglalkoztatási Program és a kulturális alapellátás rendszerének kialakításában való odaadó és példaértékű munkája elismeréseként Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült. Szedlacsek Emília, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója hosszabb időn át végzett közművelődési tevékenysége elismeréseként Bessenyei György-díjat vett át. Jantyik Zsoltot, a Debreceni Művelődési Központ igazgatóját, a Nemzeti Művelődési Intézet látóújtjainak projektvezetőjét, a kultúra és a közművelődés területén végzett kiemelkedő szakmai tevékenysége elismeréseként Bánffy Miklós-díjjal tüntették ki.

Népfőiskolai Vándorakadémia

Mórahalmon rendezte meg a Nemzeti Művelődési Intézet a népfőiskolák második találkozóját 2019. augusztus 12–15. között. A közel félszáz hazai és határon túli népfőiskolai partnerszervezet részvételével zajló eseményen szakmai előadások és jó gyakorlatok mentén folyt a közös gondolkodás.

MEGTARTÓ ÉRTÉKEINK

A Nemzeti Művelődési Intézet, a Népfőiskola Alapítvány és a Nemzeti Értékek és Hungarikumok Szövetsége két évente nagyszabású eseményen, a Magyar Értékek Napján ünnepli az értékfeltárás Kárpát-medencei eredményeit. Az értékmozgalomnak a rendezvény egyik legnagyobb bemutatkozási lehetősége, de maga az értéktári munka az értékekre nyitott, helyi közösségekkel és az értékeket megóvó, elkötelezett helyi emberek folyamatos odafigyelésével kezdődik.

Az egyik legszebb, s mindannyiunk által használt értékünk, a hihetetlenül színes anyanyelvünk, melyet kisgyermekként sajátítunk el a családban, elsődlegesen, mint nevéből is adódik, az édesanyánktól. A versek, mesék, mondókák, rigmusok, dalok, napról napra ismertetnek meg minket anyanyelvünkkel, melyet a legvészerhesebb időkben is féltőn óvott minden magyar a Kárpát-medencében.

Még csak cseperedünk, de már illatáról megismerjük, a térségekre jellemző ételeinket, melyek az ünnepi asztalra kerülnek, azok titkos családi receptjei pedig generációról generációra öröklődnek.

A hely, ahol felnövünk, ahol az első botladozó lépéseket tesszük: a kanyargós utcák, a templom, ősinknek nyughelyet adó sírkert, a piac, a természet megannyi csodája, mely körbe vesz minket, a hagyományaink, melyek megjelennek ünnepi és családi alkalmakkor, a mesterségek, melyek apáról fiúra szállnak, mindmind belénk ivódnak mire felnőtté válunk. Ily módon az értékszemlélet átadásának elsődleges színtere a család, a rokonság, a helyi közösség. Amikor az értékeket ünnepeljük, az értékeket átadó családi és rokoni közösségeket is ünnepeljük.

A Nemzeti Művelődési Intézet Szín folyóirata évről évre megjelentet egy olyan lapszámot, amelyben az értéktári munka jó gyakorlatait, követendő példáit jeleníti meg.

Idei, a Magyar Értékek Napjára kiadott lapszámunk megerősíti, hogy értékeink és értékfeltáró közösségeink nagyban hozzájárulnak identitásunk megőrzéséhez, a települések népességmegtartó képességén túl, a képességmegtartó népességének megtartásához, a partnerségek kiépítéséhez, a hazai és a határon túli kulturális kapcsolatok elmélyítéséhez.

A folyóirat oldalain többek között megismerhetjük a Körös-völgyi Sokadalom közösségépítő erejét, a több száz éves pálos rendi szellemi hagyatékát, a közösségi színtérként működő nyírgyulai rózsakert, a Tar községben formálódó Nógrádi pajtaszínház sikerei pedig rámutatnak arra, miképp válhat egy közösségépítő helyi mozgalom egy komplexebb program, ezúttal a Mátrai Körtúra részévé.

Szintén a közművelődés és a turisztikai szolgáltatás sikeres összehangolására nyújt kiváló példát a történelmi örökségére, Drégely várára és Szondi György emlékére méltán büszke Drégelypalánk település, ahol a kulturális gazdaság a helyi értékgyűjtésre épülve fejlődik. Azt, hogy a kulturális gazdaság fellendítése nemcsak a már meglévő helyi tradíciók révén valósítható meg, a Zagyvaszántón létrehozott levendulafarm példáján keresztül tapasztalhatjuk meg.

Családi értékeinket számba véve lapszámunkban felelevenítjük a komatálzás hagyományát, a vőfélykedés szakmai titkaiba a Farkas család három generációját képviselő férfi tagjától kapunk beavatást. Ifjúság rovatunkba pedig olyan történetekkel ismerkedhetnek meg, amelyek jól példázzák, hogy mai modern világunk fiatal képviselői a kor kihívásai és saját értékrendjük megtartása mellett is értékörzőkké és értékeinket újjáteremtő generációvá válhatnak.

Folyóiratunk aktuális lapszámát Márton Áron kapcsolódó gondolataival ajánlom megtisztelő figyelmükbe „Minden nép annyit ér, amennyi értéket saját magából ki tud termelni. S addig él, amíg életét a saját erejével tudja táplálni.”

Megújuló hagyományok

20 éves a Körös-völgyi Sokadalom

A Délkelet-Magyarország élő népi kultúráját bemutató rendezvényt idén huszadik alkalommal szervezték meg Gyulán. A Körös-völgyi Sokadalom, elsősorban a Dél-Alföld népművészetének ünnepe, amely évről évre sokszínű programkínálattal várja a látogatókat. A nevezetes középkori téglavár előtti tér a rendezvény három napja alatt megtelt étellel, reggeltől késő éjszakáig tartottak a programok. A fesztivál a világviszonylatban is fontos magyar népi kultúra szinte minden elemét megjelentette. A néptáncelőadások során a legfiatalabbaktól a szépkorúakig minden korosztály bemutatkozási lehetőséget kapott, hogy gazdag folklórkincsünket megismertessék a látogatókkal. Emellett a népi kismesterségek képviselői is jelen voltak a háromnapos forgatag alatt, részben mesterségbemutatókkal, részben pedig árusítással. A kézműves termékek vásárában olyan értékes és időtálló, egyedi termékek is beszerezhetők voltak, mint a mives kerámiák, a jó minőségű kések, a kézzel hímzett lakástextíliák. A családokat bábelőadások, góyalábasok, kézműves játszótérházak és régimódi játszótér várta. A rendezvény kiváló alkalom tanulásra és tapasztalatcserére is.

Ekkor nyitja meg kapuit a Gyulai Várszínház is.

A fesztivál kezdeteiről és a húsz év munkásságáról kérdeztük Pál Miklósnét, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnökét és Mlinár Pált, a Balassi Táncegyüttes vezetőjét, a jövőbeli elképzelésekről Farkas Lillát, a Békés Megyei Néptáncosok Szövetségének elnökét és Kocsis Klárát, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület vezetője tagját.

Varga Ágnes: *Ki volt az ötletgazda, miért pont ilyen fesztivált szerveztetek, és hogyan esett a választás Gyula városára?*

Pál Miklósné: A Honfoglalás 1000 éves évfordulójának évében Novák Ferenc, a hazai táncélet „tájtája” (a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas magyar koreográfus, rendező, etnográfus, érdemes művész) a Millenniumi Kormánybiztos Hivatal tagjaként előterjesztette, hogy szervezzenek egy találkozót, ahol az élő népművészet – részben a kézművesség, részben a néptánc – a maga teljességében mutatkozik be.

Mlinár Pál: A koncepció az volt, hogy azokon a helyeken rendezzék meg ezt az ünnepséget, ahol középkori vár van, így esett a választás Békés megyében Gyula városára.

Pál Miklósné

Mlinár Pál

V. Á.: *Milyen partnerek együttműködésével valósult meg a rendezvény?*

Pál Miklósné: A kultúra iránt elkötelezett civil szervezetek összefogásával. A Békés Megyei Népművészeti Egyesület és a Balassi Táncgyűttes mellett részt vett a szervezésben a Békés Megyei Művelődési Központ és a Gyulai Művelődési Központ is. A Gyulai Várszínház akkori igazgatója, Gedeon József a Várszínház nyitó ünnepségével színesítette a fesztivál programjait.

Mára a rendezők változtak, ám változatlanul maradt a Békés Megyei Népművészeti Egyesület, illetve a Balassi Táncgyűttes Működtetésére Alapítvány, s mellettük részt vesz a szervezésben a Békés Megyei Néptáncosok Szövetsége Közhasznú Egyesület, a Békés Megye Népművészetéért Alapítvány, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, valamint a helyi kulturális intézmények, mint az Erkel Ferenc Kulturális Központ és Múzeum Nonprofit Kft., valamint a Gyulai Várszínház.

V. Á.: *Húsz év sok idő. Hogyan tudott megmaradni a Körös-völgyi Sokadalom a népművészet résztvevői számára közösségi szintként? Hogyan változott, színesedett a programkínálat az évek alatt?*

Pál Miklósné: Azt gondoltuk, hogy ez egy egyszeri rendezvény lesz, ekkor még Millenniumi Sokadalom volt a neve. Nagy meglepetésünkre a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal a következő évben is felkért minket, hogy rendezzük meg, ekkor kapta a fesztivál a Körös-völgyi Sokadalom nevet. A második év után Gyula város vezetése kérte a folytatását, mert nagyon értékesnek tartották. Meggyőződésem, hogy azért tudtuk huszadik alkalommal is megrendezni, mert nagyon sok szervezet érezte magáén az eseményt, a partnerségi összefogás példaértékű volt.

Már az elején minden szervezet a saját tevékenységi köréhez kapcsolódóan állította össze a bemutatni kívánt kulturális értékeit. A Békés Megyei Népművészeti Egyesület képviselőjében a kézművesség biztosította a stabil háttérrel a maga – országosan is egyedülálló – installációjával, tagjai a tárgyaló népi kézművességet prezentálva jelentek meg a vár tövében rendkívül színes portékáikkal és tevékenységeikkel. Mlinár Pál nevéhez kötődik a színpadi programot biztosító néptánc programok szervezése, melyhez később csatlakozott a Békés Megyei Néptáncosok Szövetsége is. Az évek előrehaladtával sok változás történt, egyre színesedett a programkínálat, többek kö-

zött a Határ Menti Összművészeti Fesztivállal.

Kocsis Klára: A háromnapos színpadi program összeállításánál a komplexitásra törekszünk. A külön blokkban megjelenő néptáncos programok mellett az idén már 13. alkalommal megrendezett Határ Menti Összművészeti Fesztiválon mutatkozhattak be a térség tehetséges amatőr mesemondói, népdalénekesei, népzeneészei és néptáncosai. A határ menti elnevezésből sejthető, hogy a programok sorában az anyaországi bemutatkozókon kívül határon túli fellépőket is vendégül látunk a fesztiválon. A fellépők nagy szeretettel érkeznek a rendezvényre, kibontakoztatják tehetségüket, bemutatják produkcióikat, ápolják anyanyelvüket, ezzel is erősítik nemzeti identitásunkat. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a rendezvényre kilátogató családok számára az interaktív kézművesség és a „régimódi” játszótéren túl olyan gyermekműsorokkal – bábszínház, vásári komédiások, gólyalabasok – is szolgáljunk, ami igazi vásári hangulatot teremt.

Mlinár Pál: Három megye: Csongrád, Bács-Kiskun és Békés egy regionális szövetséget alkotott, aminek a vezetője Born Miklós volt, és tulajdonképpen ebből a régióból érkeztek a csoportok. A háromnapos forgatag alatt ma már

Kocsis Klára

a XXIII. Békés Megyei Táncosok Találkozója mellett a Békés Megyei Néptáncgála és XIII. Országos Gyermektánc Fesztivál gálaelőadása is várja a sokadalmi terere érkező vendégeket.

Pál Miklósné: Nagyon fontosnak tartottuk, rögtön a legelső alkalommal, hogy a Gyulai Vár előtti tér, olyan installációval jelenjen meg, amely méltó ehhez a rendezvényhez, és amely a békés megyei népi építészet valamilyen vizuális visszaadását jelenti. A középkori téglavár, a rondella, a várkert, a külső várfal és a várak sajátos történelmi látványt és hangulatot kölcsönöz Gyula ezen városrészének valamint a fesztiválnak is.

Ehhez a milióhoz és a vásári forgataghoz is illő kompozíciót jelenítenek meg a Békés megyére jellemző podsztynás faragott házak tornácait idéző faházak, amelyek már önmagukban is különleges látványt nyújtanak az odaérkező vendégek számára.

Nagyon vigyáztunk, s máig is vigyázunk a minőségre. Az Alföldön van hat-hét olyan egyesület, ahonnan a kézműveseink érkeznek,

ők garantálják a színvonalat, mert csak olyan mesteremberek jönnek, jöhetnek, akik minőségi terméket árulnak.

A kézművesség nagyon sokféleképpen jelenik meg: egyrészt úgy, hogy a kézművesek árusítják a portékájukat, másrészt úgy, hogy mesterségbemutatókat tartunk. A Körös-völgyi Sokadalomban több mint 120 alkotó értékesíti hagyományos, kézzel készített termékeit Baja, Békéscsaba, Berettyóújfalun, Csongrádon, Szegeden, Kecskeméten, Szolnokon és Debrecen népművészeti egyesületeinek képviselésében, illetve minden évben érkeznek határon túli kézművesek is. A vásár mellett, az ide látogatók megismerkedhettek azokkal az eszközökkel, amelyekkel a termékek készülnek, kulisszatitkokba pillanthattak be. A népi kézműves műhelyekben maguk is kipróbálhatták a hagyományos mesterségeket, mint csuhé- és gyékényfonás, szegedi papucskészítés és hímzés, bőrművesség, viseletkészítés, csipkeverés, ékszer és egyéb kiegészítők készítése, kovácsolás, faragás. Az interaktív mesterségbemutatók mindig nagy sikert aratnak a látogatók körében. Minden évben van egy kiemelt téma, ami köré csoportosítjuk a mesterségbemutatóinkat, idén a Dél-alföldi viseletek kerültek a középpontba. Korábban volt,

amikor a játéka volt a meghatározó szerep, akkor egy nagy labirintus-játékot hoztunk, de volt, amikor a helyi népi kézműves értékekből tartottunk bemutatót. Minden évben kapcsolódik a rendezvényhez egy kiállítás is, amit szintén a Gyulai Várkertben rendezünk. Ez azért fontos, mert ennyi látogatója egy népművészeti kiállításnak nem biztos, hogy lenne máshol. Aki ezen a téren megfordul, biztos, hogy bekukkant a kiállítási sátorba is. Minden évben játszóházzal is készülünk a gyermekek számára, ahol természetes anyagokból különböző dolgokat készíthetnek – hol mézeskalácsot díszítenek, hol fonnak, hol csuhényuszit készítenek –, és mindig van egy kreatív játszótér is, aminek az egyik fénypontja a kukoricamorzsolás. Amikor ezt leelőször kivittük a terere, akkor az egyik egyesületi tagunk így fogalmazott: „nem gondoltam volna, hogy gyerekkorom egyik nagyon fárasztó és nagyon-nagyon unott tevékenysége ma a gyerekek kedvenc játékává válik”. Vannak sportjátékok is a lengőtekétől a célbadobásig, a kötélhúzáson át a csoszogival való közlekedésig vagy éppen a gólyaláb, ami a gyerekek és a szülők körében is egy nagyon kedvelt és szórakoztató játék.

Az esemény összes programja korosztályi megkötés nélkül min-

denkihez szól. Családi eseménnyé varázsoljuk ezt a három napot.

Mlinár Pál: Az első néhány évben a színpad a vár elé került, ahol egyrészt nagyon hepehupás volt a talaj, másrészt odatűzött a nap. Ekkor még a programok huszonnégy órásként voltak, a színpadon mindig voltak táncosok. Később átkerült a színpad egy árnyékosabb helyre, oda már csak a lenyugvó nap sütött, fedést is kapott, javult a technika is, így lettek egyre jobbák a körülmények a táncosoknak és a zenészeknek is. Majd a felnőtt gálaműsor átkerült a tószínpadra, ami kiváló fény- és hangtechnikájával fantasztikus élményt nyújt a közönségnek.

V. Á.: *Hogyan járul hozzá a rendezvény a résztvevő kézművesek, táncosok, csoportok közötti kohézió erősítéséhez, illetve milyen hatással van a térség társadalmi, gazdasági fejlődésére és kulturális turizmusára?*

Pál Miklósné: Az alapkonceptió, amit már a legelején célként tűztünk ki, máig megmaradt: az élő népművészet valamennyi ága megjelenjen, találkozzon egymással. Egyik alkalommal kérdeztem a kézműveseket, hogy mennyit árulnak, hogy sikerült a rendezvény? Mosolyogva ennyit mondtak: „Ancikám, tudod, mi ide nem árulni jöttünk. Mi jövünk Gyulára barátkozni”.

Az a csodálatos, hogy a gyerekekkel együtt több, mint ezer amatőr táncos fordul itt meg a három nap alatt, továbbá kb. 100-150 kézműves. Tulajdonképpen a Körös-völgyi Sokadalom alapvetően az amatőr népművészeti mozgalom megyei és regionális rendezvénye.

Ugyanakkor fontos az is, hogy ez a találkozás egy turisztikai attrakció is legyen, vonzza azokat, akik kedvelik a népművészetet. A korábbi években a kultúra csak úgy „önmagában” volt. Valahol nem tudtuk elképzelni, személy szerint én sem, hogyan lehet egy kulturális termék turisztikai attrakció. Emlékszem még azokra az amatőr művészeti találkozókra, amikor a színjátszók egymásnak játszottak, az énekesek egymásnak énekeltek, a néptáncosok egymásnak táncoltak. Mára eljutottunk odáig, hogy a kulturális események egyszer csak más színezetben, más szituációban tűnnek fel, és kulturális attrakcióként, turisztikai terméként jelennek meg.

Az évek során kialakult ennek a műfajnak egy olyan értő közönsége, akik már az év elején keresnek minket, hogy pontosan mikor lesz a Körös-völgyi Sokadalom, mert ehhez az időponthoz időztik a szabadságukat, a gyulai utazásukat, a kikapcsolódásukat. A három nap alatt tíz-tizenötezer ember

fordul meg a délkelet-magyarországi mesterségek ünnepén. Ide az emberek azért jönnek, mert ezt az ösztönös művészeti fesztivált szeretnék megnézni. Mindeközben itt parkolnak, fogyasztanak, szállnak meg. Egyértelműen úgy gondolom, hogy ezek a fesztiválok, ezek a nagy közösségi események, ha megfelelő színvonalat tudnak nyújtani, akkor tényleg turisztikai attrakciókká tudnak válni.

Mlinár Pál: Tulajdonképpen az a mesterségek ünnepe, amit Novák Ferenc húsz évvel ezelőtt elindított, ma már csak ezen az egy vidéki helyszínen valósul meg. Vannak hasonló rendezvények, de ilyen színvonalon, koncepcióval, tartalommal csak ez az egy maradt meg, a Budai Várban megrendezésre kerülő országos augusztus 20-i Mesterségek Ünnepe mellett. Mára ez már turisztikai termék, olyan kulturális értékeket képvisel és mutat meg a nagyközönség számára, amely országos vonzerővel bír.

V. Á.: *Milyen terveitek, elképzeléseitek vannak a jövőre nézve?*

Pál Miklósné: Az elmúlt húsz évben Mlinár Pállal ketten szerveztük a fesztivál programjait. Nagyon boldog vagyok, hogy a stafétabotot tovább tudjuk adni. A Békés megyei néptáncmozgalom képviselőjében Farkas Lilla, a Békés

Farkas Lilla

Megyei Népművészeti Egyesület részéről Kocsis Klára veszi át a feladatokat. Úgy tűnik, hogy a „két öreg leléphet a színről”, és megvan a jövő generációja, akik nemcsak ugyanolyan lelkesen, ugyanolyan elhivatottsággal, jó érzéssel viszik tovább a Körös-völgyi Sokadalom hagyományát, hanem új ötleteikkel színesítik a Dél-Alföld népművészetének ünnepét.

Farkas Lilla: A fesztivál lehetőséget biztosít azoknak az együtteseknek, táncosoknak a bemutatkozásra, akik elhivatottak a néptánc mellett. Az idősebbek magas színvonalat képviselve adják át tudásukat azoknak a fiataloknak, akik a bemutatkozásra túl tanulni, fejlődni is vágnak. Minden korosztály képviselőjének egyfajta elismerést, presztízst jelent az, hogy a Békés megyei Körös-völgyi Sokadalom színpadán léphet fel. Mindenképpen megtisztelő feladat továbbvinni ezt a húszéves hagyományt, fesztivált, ugyanakkor nincs nagyon nehéz dolgom, mert egyrészt nagyon jó alapokat kapok, másrészt Békés megye fellegvára a néptáncnak, így könnyen össze lehet állítani egy háromnapos színvonalas műsort.

A jövőben szeretnénk még nagyobb hangsúlyt fektetni a családokra. A gyerekek jelenléte nagyon fontos számunkra, hiszen általuk válnak megszólíthatóvá a szülők is. Délelőttönként még több nekik szóló programot kívánunk szervezni, amire a családok szívesen kilátogatnak, és együtt vesznek részt rajtuk.

Kocsis Klára: A népi kézművesség ma reneszánszát éli. Egyre többen szeretnék természetes anyagokból készült tárgyakat magukénak tudni, de akár a készítésük fogásait, technikáit is elsajátítani. Nő azoknak a száma is, akik nem szeretnék hagyni, hogy feledésbe merüljenek a hagyományos kézműves mesterségek, tudatosan őrizni próbálják múltunk ezen értékes örökségét. Fesztiválunk őket is

szeretné megszólítani, élményeket, új ismereteket közvetítve számukra.

Fontos része a szervezésnek a marketing is, a nyomtatott szóróanyagok mellett egyre inkább az online kommunikációt kell erősíteni, hiszen a fiatalabb generációkat, a családokat így ma már könnyebb elérni. Véleményem szerint, egy ilyen nagyszabású rendezvény alapkonceptióját megtartva, évről évre mindig lehet, sőt kell is valami újat beleszőni.

Pál Miklósné: A népművészet egy közösségi társadalom termé-

ke, egy olyan közösségé, amelyet manapság már nem igazán élünk. Hajdan még divat volt a kaláka munka, divat volt egymásra figyelni, leülni és nagyokat mesélni, az öregeket tisztelni, és még folytathatnám a sort. Akik ezt a művészetet ismerik, művelik, mindegy, hogy zenészek, táncosok, kézművesek, valahol ebben a szellemiségben élnek még, ezt képviselik és adják tovább. A fesztiválunk mindig ezt az értéket közvetítette, és szándékaink szerint ezt közvetíti a jövőben is.

VARGA ÁGNES 2009-ben végzett az Eszterházy Károly Főiskola művelődésszervező szakán, idegenforgalmi és turisztikai, illetve gyermekszabadidő-szervező szakirányokon. 2010-től a Gyulai Kulturális és Rendezvényszervező Nonprofit Kft. munkatársa volt művelődésszervezőként. Három gyermek édesanyjaként, az otthon töltött évek alatt megalapította és vezette a Gyulai városban a Baba-mama klubot, részt vett a Három Királyfi Három Királyné Alapítvány szervezésében megrendezésre kerülő országos találkozásokon. 2019-től a Békéscsabai Család és KarrierPONT irodában gyermek- és családi klubokat (baba-mama klub, hordozó klub, családi alkotó kör) szervezett és vezetett. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Igazgatóságánál dolgozik közfoglalkoztatásban.

PÁL MIKLÓSNÉ a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett közművelődési és népművelési előadóként. 1969-ben kezdett dolgozni a Békés Megyei Művelődési Központban. Innen, első munkahelyéről ment nyugdíjba 2007-ben, azonban a munkát nem hagyta abba, nyugdíjas éve rendkívül aktívan telnek, hajnaltól késő estig tevékenykedik a közérdekében, a civil szférában, önkéntes és választott tisztségeiben. A szakmában eltöltött ötven év alatt a közművelődés szinte valamennyi területével foglalkozott, a népművészet áll hozzá a legközelebb. Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el. 1990-től a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. 1992-ben választották meg a Népművészeti Egyesületek Szövetsége egyik alelnökének, 2003-tól az intézmény elnöki tisztségét tölti be.

MLINÁR PÁL Örökös Aranyarkantyús Táncos, a Népművészet Ifjú Mestere, Csokonai-díjas koreográfus. Élete hetedik osztályos korában fonódott össze a néptáncsal, amikor Born Miklós – a Balassi Táncgyűttes akkori művészeti vezetője – egy iskolai táncversenyen felfedezte, és az együttes utánpótlását biztosító csoportba hívta táncolni. Későbbi mestere mellett asszisztensi feladatokat látott el, majd Born Miklós nyugdíjba vonulásakor, 1990 januárjában átvette a Balassi Táncgyűttes művészeti vezetését. Megalapította az utánpótlást biztosító Hépróbas Táncgyűttest. Külföldi és belföldi fesztiválokon számos koreográfusi, alkotói, együttesi nívódíjat nyert. 2013-ban Békés megye Prima díját kapta Magyar Népművészet kategóriában. A színpadi néptáncelőadások mellett rendszeresen közreműködik színházi produkciókban is. Házigazdája a két évente megrendezésre kerülő Országos Aranyarkantyús és Aranygyöngyös Szólótánc Fesztiválnak.

KOCSIS KLÁRA a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán, rajz-művelődésszervező szakon végzett 1999-ben. Majd 2003-ban szerzett diplomát a Debreceni Tudományegyetem művelődési és felnőttképzési menedzser szakán. 2000-ben a Békés Megyei Művelődési Központban kezdett el a megyei módszertani feladatellátásban dolgozni, majd a terület többszöri átszervezése után 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Békés Megyei Irodájának volt a vezetője. A népművészeti területtel 2017-től került kapcsolatba, jelenleg a Békés Megyei Népművészeti Egyesületben dolgozik és a szervezet vezetőségi tagja.

FARKAS LILLA a Magyar Táncművészeti Főiskolán végzett táncpedagógusként 2002-ben. 1996-ban kezdett dolgozni a Békési Zeneiskolában, majd a Békéscsabai Bartók Béla Zeneiskolában folytatta pedagógusi munkáját. 2000-től a Hépróbas Néptánciskolában oktatott. 2003-ban az Országos Szólótánc Fesztiválon Aranygyöngyös Néptáncos Díjat kapott, majd 2019-ben első ízben elnyerte az Örökös Aranygyöngyös Táncos Nők által abban az évben alapított Unikális Nő Díjat. Jelenleg is aktív táncos, a Balkán Táncgyűttes táncosa. 1991 óta tagja, 2010-től aktív közreműködője, majd 2016-tól elnöke a Békés Megyei Néptáncosok Szövetségének. 2016-tól elnökségi tagja az Örökös Gyermek Népművészeti Egyesületnek. Szívügye Békés megye néptáncélete és a Békés megyei együttesek és táncosok összefogása.

Fehér barátok nyomában

A Pálos Rend hagyatéka Pogányszentpéter községben

Van egy hely a világon, melynek neve furcsa kettősséget hordoz magában. Ez a kis település nem más, mint Pogányszentpéter. Egy alig 500 lelket számláló, kétutcás somogyi falucska, melyben az összefogás, a tervezés, a közösségépítés a Pálos Rend szellemi hagyatékának, épített értékeinek megőrzése nyomán indult el.

A településre látogatva a község érték- és közösség szemléletű polgármesterasszonyát, Kardos Györgyit kérdeztem arról, hogy milyen hatással van egy település életére, közösségére, ha magáénak tudhatja a – helyben csak fehér barátokként emlegetett – Pálos Rend örökségét.

Simon Edina: *Tudnál nekem mesélni kicsit a településedről és arról, hogy miként kerültek ide a Pálos Rend szerzetesei?*

Kardos Györgyi: Pázmány Péter esztergomi érsek szavaival szeretném kezdeni: „Magyarország, édes hazám, a Pálosokkal fogsz növekedni és ugyanazokkal fogsz hanyatlani.” Ez a kis idézet szerepel Pogányszentpéter egyik pálos gondolatokat megidéző tábláján. A benne megfogalmazott gondolat önmagában hordozza a Pálos rendi hagyaték megőrzésének fontosságát, mely településünk közössége

számára is kiemelt jelentőségű. Megőrizni, átadni, éltetni szeretnénk a Pálos Rend szellemi és tárgyi örökségét.

A település múltjáról annyit lehet tudni, hogy már az Árpád-korban is létezett. Az 1300-as évek előtt egy betelepülő kis közösség lakott a mostani szőlőhegy területén. Erre a régészeti ásatásoknak köszönhetően derült fény. Egy kolostor is állt itt az Árpád-házi királyok idején, melyet szintén Szent Péternek szenteltek, így az apostol tisztelete a községben már több száz éves múltra tekint vissza. Ekkor a település még nem viselte a mai nevét, s többnyire földművesek lehettek az itt élők.

A környék és az ország életében meghatározó szereppel bíró Ka-

nizsai család az 1300-as évek elején vásárolta meg a Nagykanizsa vonzaskörzetében lévő területeket, mely által a település is uradalmi csatolt településsé vált. Az első Pálos Rend megalakulása körülbelül ugyanerre az időszakra tehető országunkban. A pálosok ezt követően az országban számos helyen építettek kolostorokat, többek között Pogányszentpéter területén is. A rend egy 1381-ben keletkezett iratában említést tesz a Szent Péterről elnevezett kolostor építéséről, ebből az oklevélből tudhatjuk meg a kolostor építésének időszakát. A Pogányszentpéter határában, a Klastrom dűlőben található pálos kolostor a Kanizsai család szándéka szerint adományokból épült fel, mely aztán a család temetkezési helyeül is szolgált. A dombon épült monostor helyét máig is Klastromi-mezőnek nevezik a helyiek.

Az idők során több földbirtokos uradalmához tartozott a település, sokáig a pálosok birtokaként is szerepelt a köztudatban.

A XV. század elején az oklevelek például Szentpéterfalva, vagy Németiszentpéter alakban említették. Utóbbi abból eredt, hogy a szentpéteri pálosok 1390-ben a Németiektől is kaptak földeket Németiben. A település mai nevében

megtalálható pogány szó eredete szintén egy helyi földbirtokosi család vezetéknevére vezethető vissza.

Ami biztos, hogy Pogányszentpéter nevében a pálos kolostor védőszentjének, Szent Péternek a neve épült be a település megnevezésébe, létrehozva ezzel egy figyelemfelkeltő ellentétet, mely arra ösztönzi az ide látogatót, hogy beleássa magát a település nevének eredetébe.

S. E.: Volt annak valami különleges oka, hogy pont itt építették meg a kolostort? Miért pont Pogányszentpétert választhatták helyszínnek?

K. Gy.: Akkoriban a település még dombháton terült el. Egy későbbi áttelepülés során a lakosok már nem építkeztek a ma csak szőlőhegyként ismert területre, a település átkerült a völgybe. A szőlőhegyen már csak a régi őslakosság élt, s ide, a szőlőhegy végében található erdőbe telepedtek le a Pálosok.

A szerzetesekről annyit lehet tudni, hogy azon felül, hogy min-

dennapi regulák szerinti életüket élték és a környékbeli arisztokráciát kiszolgálták, szolgáltatásokat is nyújtottak a környező települések lakosságának. Ilyen volt például az esketés vagy a temetés. A katolikus egyház megerősödése következtében a pálosoknak harcolniuk kellett ezekért a jogokkal garantált pénzforrásokért. Van arra is utalás a ránk maradt emlékekben, hogy még perben is álltak egymással a jogok megszerzéséért. Megelégedve a folyamatos vitát, a pálosok más tevékenységekkel kezdtek el foglalkozni. Szőlő- és gabonaneveléssel, borkészítéssel is próbálkoztak. Ők gátolták el az első Pogányszentpéteri halastavakat és tanították meg a helybélieket a halászatra, a hal tartósítására.

Nagyon jó gazdasági kapcsolatokat alakítottak ki a helyi és környékbeli lakossággal. Pogányszentpéter területe – egy vásárvonal részeként – a Kaposvár és Nagykanizsa közti távolságon stratégiai jelleggel bírt. A pálosok bekapcsolódtak a kereskedelmi útvonalakba is. A közép- és felsőrendű arisztok-

rációnál gyóntató és tanácsadó szerepet töltöttek be.

Sajnos az idő kútja elnyelte ennek az időszaknak az írásos emlékeit is. Olyannyira, hogy ma név szerint nem tudunk megemlíteni egy olyan szerzetest sem, aki mint Pogányszentpéteren élő és tevékenykedő szerzetes maradt volna fenn. Úgy emlékezünk a pálos szerzetesekre, mint a mindenkori fehér barátokra, de név nélkül is tiszteljük őket!

S. E.: Hogy nézett ki a kolostor akkoriban, és mi maradt meg belőle napjainkra?

K. Gy.: A kolostornak egy fő- és két mellékoltára volt. Főoltárát Szent Péter, míg két mellékoltárát pedig Szent Anna és Szent Erzsébet tiszteletére állították. Kerültek elő olyan írásos bizonyítékok, melyek alátámasztják, hogy az építkezéshez szükséges köveket a Balaton felvidékről hozták át Pogányszentpéterre. Kanizsa környékéről származott az az égetett téglá, amelyből aztán megépítették a kolostort. A Szakácsi kolostor alá tartozó egyházat

mindig is gazdagon ellátták adománnyokkal, 1433-ban Kanizsai László például 600 forintnyi adománnyal és egy gyöngyökkel kirakott tunikával támogatta az egyház bővítését, megerősítését. Kriptájában leltek végső nyugalomra a Kanizsai család leszármazottai. Ugyanakkor a kolostor bárki számára nyitva állt, a faluban élő hívek is temetkezhettek oda. 1512-ben Balogh Lórándházi István rendfőnököt is itt helyezték örök nyugalomra.

1563-ban a Kanizsai család rendelte el a kolostor lebontását, felégetését. Az értékeket kocsira rakták, és a Pálos Rend Zala megyei kolostoraiba szórták őket szét.

A felégetés után megmaradt kövekből, téglákból épülhetett fel sok helybeli lakos háza, melyek a mai napig őrzik a fehér barátok emlékezetét.

A kolostor még megmaradt értékeinek, emlékeinek feltáráására két alkalommal is sor került, egyszer az 1960-as évek végén, másodszor pedig napjainkban. A feltárás során sok hasznos információval gazdagodtunk, melyek hozzájárultak Pogányszentpéter és a kolostor múltjának megismeréséhez.

S. E.: *Említetted, hogy két feltárás is volt a pálos kolostor maradványainál. Hogyan zajlottak ezek a feltárások, és milyen eredményeket hozott a kutatás?*

K. Gy.: Az első feltárást 1966–67-ben Müller Róbert végezte a területen. Akkor három nagy kutatóárkot ástak ki a leletmentésben résztvevők. A munkálatokba szívesen bekapcsolódtak az iskolasok, helybeliek is. Szívügyüknek tekintették a feltárást, helyi értéként kezelték a pálos rendi kolostor maradványait. Akkor a falak egy részét találták meg, valamint jelentős csontleleteket is felszínre hoztak. Közülük voltak olyan leletek, melyeket nem tudtak egyértelműen a Pálos Rend korszakához kapcsolni, így nem bizonyosodott be egyértelműen például az, hogy ott volt-e a Pálos rendi szerzeteseknek temetkezési helye vagy sem, illetve az sem derült ki, hogy meghalt-e a környéken a történelem vérzivatarában a szerzetesek egy kisebb csoportja, és nekik kívántak-e valamiféle emlékhelyet állítani. Sok kérdőjel maradt az első ásatás után.

A régi jegyzetekből maradtak meg számunkra kisebb tanul-

mányok, melyek – Kanyar József gondozásában – monográfiaként, Pillanatok Pogányszentpéter történetéből címmel jelentek meg a későbbi évek során.

A második ásatás tulajdonképpen 2015-ben vette kezdetét. Ekkor kereste meg az önkormányzatot a Civil Régészeti Alap munkatársa azzal, hogy egy műholdas keresés során találtak több helyen középkori templommaradványokra utaló jeleket. Az Országos Régészeti Jegyzékben is megtalálták a korábbi ásatás jegyzőkönyveit is. Úgy gondolták, hogy talán érdemes lenne a térségben több helyen is kutatni, ásatásokat végezni. 2015-ben és 2016-ban pár napos kutatómérést folytattak, próbaásásokat végeztek. Pető Zsuzsanna volt a feltárás irányítója, aki a Pázmány Péter Egyetem négy hallgatójával, s a Civil Régészeti Alap két szakemberével látott hozzá a feltárás fáradtságos munkafolyamatainak. Büszke vagyok arra a 22 pogányszentpéteri lakosra, akik a régészeti ásatásban és a többi kivitelezési munkában derekasan helyt álltak, s ennek a helyi értéknek a megismerésével ők is részesei lettek saját településük történelmének. Helyi identitásuk, kötődésük a településhez ennek köszönhetően szintén megerősödött.

Öt napon át tartó munkájuknak végül meglett az eredménye: megtalálták a kolostor fő hajóját, pontosabban a bejárat köveit. Általuk már meg lehetett határozni pontosan, hogy a kolostor milyen irányba nézhetett. Az ásatás alatt négy új kutatóárkot nyitottak, melyekben csont- és féMLEleteket, ólom- és üveglakok részleteit találtak. Az időjárás viszontagságai miatt az ásatás befejezése elhúzódott a 2017-es évre.

S. E.: *Milyen problémákkal, nehézségekkel szembesültetek az értékfeltáró, értékmentő tevékenységetek során?*

K. Gy.: A legnagyobb nehézség egy kutatásban mindig az, hogy megteremtjük a kutatás lebonyolításához szükséges anyagi forrást. Mivel az első ásatás nem hozott megfelelő eredményeket, így nem tudtunk plusz forrást szerezni ahhoz, hogy az ásatást folytatni tudjuk. A második ásatás tervezése során ezért már előrelátóan gondolkodtunk: beadtuk pályázatunkat a Nemzeti Együttműködési Alaphoz, és szerencsénkre a pályázat nyerőnek bizonyult.

Az ásatás kezdetén megoldandó problémaként merült fel az is, hogy a feltárt értékek védelmét miként tudjuk majd biztosítani annak érdekében, hogy a leletek eredeti állapotát megőrizhessük.

Sok tapasztalatot szereztünk az ásatások során, de a legnagyobb kérdésre továbbra is folyamatosan kerestük a választ: mi lesz a leletek sorsa az ásatások befejezése után?

Nem szerettük volna, hogy a feltárt értékek elkerüljenek az eredeti helyszínről, s utánuk csak 4-5 lyuk maradjon. Sokat gondolkodunk azon, hogy mi az, amit egy ilyen ásatási helyszínen be lehet mutatni az oda érkezőknek? Egyáltalán érdemes-e ezzel foglalkoznunk a továbbiakban, ha már a kutatás lezárult?

S. E.: *Minden település jövője szempontjából fontos az értékmegőrzés! A múlt ismerete, tisztelete egyben a holnap záloga, ez az alap, amire a mindennapok épülhetnek, ez adhat energiát, lendületet a helyi gazdaság fejlődésének is.*

K. Gy.: Mi is így gondoljuk! S hogy a saját kérdéseimre egyben válaszoljak is, a település vezetése és lakossága úgy gondolta, hogy mindenképp foglalkoznunk kell a későbbiekben is a már feltárt értékekkel. Közös gondolkodásba kezdtünk, melynek hamar meglett az eredménye. A közösség döntött: a feltárt leleteknek kulturálisan és a helyi hagyományokra nézve is

nagy jelentősége van, így semmiképp sem szabad, hogy veszendőbe menjen. Összefogással, közös munkával kell törekedni az állagmegóvásra, a zarándokút tisztítását is közösen kell elvégezni. Döntöttünk arról is, hogy a település középpontjában adományokból létrehozunk egy pálos emlékhelyet, mellyel emléket állítunk a rendnek, valamint magának a Pogányszentpéteri kolostornak is.

Nem bíztuk a munkát egyetlen külsőre sem, a helyi lakossággal közösen terveztük meg az emlékművet. Mígnem végül felépülhetett a hat táblából és egy koszorúzó helyből álló kis építmény a Millennium Parkban.

Egy ünnepi szentmisével avattuk fel a helyet 2017-ben. Az ese-

mény színvonalát emelte az Iharosberényi Szent László Lovagrend részvétele, akik a pálos korszakra jellemző öltözékben kísérték végig a zarándoklatot. Szerettünk volna hagyományt teremteni, ezért úgy döntöttünk, hogy a Mária napi búcsúkat átalakítjuk, s ezután majd minden évben megtartjuk a zarándoklatot. A rendezvény címének a Pogányszentpéteri Mária napi búcsú és zarándoklat, valamint a Klastromi játékok nevet adtuk. Egy sima focimeccs helyett ezután már Klastrom kupát tartottunk. Célunk volt egyrészt, hogy a fiatal korosztály érdeklődését is felkeltsük az értékmegőrzés, hagyományápolás iránt, valamint hogy az egyre ritkábban használt klastrom szavunkat megőrizzük a köztudatban.

Kialakítottunk egy 1500 méternyi földutat az Emlékműtől a feltárás helyszínéig, mely egy hosszú séta alkalmával végigjárható. A faluból először Pogányszentpéter külterületére érkezünk. Egy domb tetejére, ahol azoknak a csodálatos tavaknak a látványa fogad, melyek a pálosok munkája nyomán jöttek létre. A másik dombon láthatjuk meg azt a facsoportot, amely már jelzi számunkra a kolostor helyét. Pogányszentpéter legmagasabb erdőrésze áll itt több száz éve, háborítatlanul. Egy kisebb sétával érünk át egy másik világba, ahol az út mentén hat tábla van elhelyezve. Pálos gondolatok vannak rajtuk azzal a céllal, hogy a zárandoklatra érkezők legalább egy percre pihenjenek meg itt, egy ima erejéig. Sorban a hetedik tábla mutatja be az ásatás folyamatát.

Tőle két lépésnyire – tisztelgés-képp az anonim szerzetesek előtt – egy fakereszt fogad bennünket, tőle jobbra pedig megpihenhetünk az évszázados tölgyfa árnyékában.

S. E.: *Vannak-e távlati terveitek a jövőre nézve?*

K. Gy.: A település közösen a szomszédos Iharossal, Szentával és Csurgóval megpróbálja kiépíteni

a dél-somogyi Mária útvonal ezen szakaszát. A Homokkomárom–Segesd útvonalon található búcsújáró helyek közé szeretnénk betenni ezt a szakaszt, mely a zárandokok, s bárki számára látogatható lenne. Az emlékhelyet és a Pálos Rend szellemiségét ezzel tudnánk tovább éltetni.

Az idei évben a szomszédos településen, Iharosberényben ren-

dezték meg a pálos települések találkozóját, amelynek keretein belül a résztvevők Pogányszentpéterre is ellátogattak. Tőlük sok hasznos tanácsot, javaslatot kaptunk, melyet igyekszünk 4-5 éven belül beépíteni a tevékenységünkbe. Szerves részei szeretnénk lenni a Pálos Kolostorok hálózatának.

Úgy próbáljuk megszervezni a rendezvényeinket, hogy a helyi erőket a lehető legnagyobb mértékben bevonjuk. Lehetőséget biztosítunk számukra, hogy helyben készített termékeik bemutatásával, értékesítésével megjelenhessenek a rendezvények és a zárandoklatok alkalmával. Célunk, hogy ne csak a vallási turizmust lendítsük fel Pogányszentpéter térségében, hanem közben segítsük elő a helyi gazdaságfejlesztést is. Szeretném kiemelni, hogy hiába a gondos tervezés, előkészítés, mindez nem valósulhatna meg egy támogató, segítő és összetartó közösség nélkül. Mert egy ilyen közösség szükséges leginkább ahhoz, hogy évtizedekkel később is képes legyen tovább éltetni a Fehér barátok hagyatékát.

SIMON EDINA diplomáját a Kaposvári Egyetem informatikus könyvtáros-művelődésszervező szakán szerezte 2009-ben. Szakmai életútját a mernyei művelődési házban kezdte, ahol művelődésszervezőként három éven át tevékenykedett települési szintű közművelődési feladatellátásban. 2014. szeptemberétől 2017. márciusáig a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájában dolgozott szakmai asszisztensként. 2017. áprilisától a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájának módszertani referense.

KARDOS GYÖRGYI 2005 óta él Pogányszentpéteren. Eredeti szakmája földrajz tanár és népművelő. 1990-ben végzett a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán, nappali tagozaton. Tanárként és területi népművelőként kezdte pályáját, majd hamarosan a művelődési ház vezetője lett. Kisgyermekai születését követően egy teljesen új szakterületre tért át, 5 évig egy szociális otthont vezetett. Harmadik gyermeke születését követően lett Pogányszentpéter polgármestere 2006-ban. 13 éve foglalkozik a település közigazgatási feladataival, a helyi közösségek építésével és az értékmegőrzéssel. Minden helyi civil szervezetnek alapító tagja (Csurgói Polgárőrség pogányszentpéteri csoportja, Ciklámen Nyugdíjas Klub, Pogányszentpéteri Sport és Természetbarát Egyesület, Katolikus Ifjúsági és Gyermekcsoport, Pogányszentpéteri Kincsek Tára Egyesület). A civil szervezetek munkáját aktívan segíti.

Rózsakert, mint közösségi színtér

„Utasok vagyunk... de az élet nemcsak utazás, hanem szobrászmunka is: valami szépet kihozni önmagunkból, az élő anyagból – s ezt a környezetünkre is kiterjeszteni.”

/Németh László/

Nyírgyulaj Község a Délkelet-Nyírség meghatározó nagyságú és elhelyezkedésű 2000 fős települése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A kis község a Mária úton, Közép-Európa Zarándokútján helyezkedik el. Műemlékei kis számban találhatóak, az odalátogatók azonban megismerhetik a jellegzetes nyírségi életet, a kultúra és szokások keveredését, a falusi emberek dolgos hétköznapjait és ünnepnapjait. A községben jelentős szerepet tölt be a Szabolcsi Fiatalok a Vidékért Egyesület. Nyírgyulajban a hátrányos helyzetű családok száma kimagaslóan magas. Az itt élők főként mezőgazdasággal foglalkoznak, illetve zömében vállalkozásokat működtetnek. A 2007-ben alapított egyesület széleskörű nonprofit tevékenységet folytat, ma már nem csupán Nyírgyulajon, hanem a kistérségben is. A szervezet legfőbb célja az önkéntességen keresztül a helyi tehetséggondozás, az iskolán kívüli egyéni és csoportos fejlesztés, a foglalkoztatás bővítése, ezen belül a fiatalok településen való elhelyezkedésének segítése, és a helyi közösségek működésének

támogatása. Ennek kiváló példája a községben indított „Rózsakert, mint közösségi színtér” program. A kiváló közösségi kezdeményezés tartalmáról, fontosságáról és hatásairól beszélgettem Barkaszi Judittal, az egyesület elnökével.

Nagy Edina: *Kedves Judit! Hogy jött létre ez az egyesület és milyen céllal?*

Barkaszi Judit: 2007-ben tíz társammal együtt, akik többségében pedagógus és népművelő végzettséggel rendelkezünk, közösen alapítottuk meg az egyesületet. Mindannyian falvakban éltünk, megtapasztaltuk a falusi élet előnyeit és hátrányait is. Szerettünk volna közösséget építeni, a vidéki élet szerethetőségét megmutatni annak érdekében, hogy már a gyerekek is meg tudják azt fogalmazni, miért jó a településen élniük. Élményeket szerettünk volna szerezni nekik. Az már a kezdetekkor kiderült, hogy elsősorban gyerekekkel szeretnénk foglalkozni.

N. E.: *Kiváló kezdeményezés. Milyen módszerrel tudátok bevonni a gyerekeket?*

B. J.: Amikor elkezdtük a munkát, és kérdeztük a gyerkőcöket, hogy mit szeretnek a településükben, a válasz szinte minden esetben az volt: semmit. Nem történik itt semmi. Ez volt a kezdet. Értettük miről beszélnek, hiszen mi is

átéltük többen ezt az érzést gyerekorunkban. Belevetettük magunkat a munkába, rengeteget beszélgettünk gyerekekkel, települési döntéshozókkal, feltérképeztük a közösségi életet, illetve annak hiányát, és felállítottunk egy „akciótervet”. Minden héten közös sütés-főzést hirdettünk, melyre először a gyerekek kezdtek el járni, majd megjelent egy-két érdeklődő szülő is. Ennek köszönhetően, szinte észrevétlenül beindult a közösségépítés Nyírgyulajon.

N. E.: *Ha jól értem, akkor 2007-ben a semmiből építkeztek. Nemcsak közösségek nem voltak a településen, hanem közösségi színtérrel sem rendelkezett Nyírgyulaj. Mit lehetett ez ellen tenni?*

B. J.: Elkezdtünk pályázatokat nézegetni, kerestük a lehetőségeket. Közben játékos módon, az iskolai tanítás után interaktív esz-

közössel megkezdjük a gyerekekkel a közös tanulást a 2013. évben induló Tanodánkban. Sok problémát okozott, hogy a gyerekek butának tartották saját magukat, nem hittek abban, hogy ők is értékesek. Mi szerettünk volna segíteni nekik abban, hogy tűzzenek ki célokat, és higgyenek magukban, legalább annyira, mint amennyire mi hiszünk bennük. Épült egy ház, ahova kezdetben kevesen jártak, majd elterjedt, hogy nálunk jókat lehet enni, és így sokan kíváncsiak voltak ránk, hogy mit is csinálunk mi a közösségi házban. Az igaz, hogy meg kellett adni a kezdő lökést a helyieknek, de utána igazi közösségi térként kezdtünk el működni, alulról jövő kezdeményezéssé alakult, amit elindítottunk. Egyre többen voltak körülöttünk, jöttek az igények a gyerekek és a szüleik részéről is. Szerettek hozzánk járni, a mindennapok részévé vált, hogy eljönnek a közösségi házba. Felmerült az igény a szülők és felnőttek részéről, hogy velük is kezdjünk el foglalkozni, szervezzünk nekik is programokat.

Család és közösség

N. E.: *Ez indokolta a „Rózsakert, mint közösségi színtér” közösségépítő folyamat elindítását?*

B. J.: Az Egyesület már évek óta dolgozik a közösségi tervezés módszerével, azonban eddig az egyébként is aktív lakosok bevonásával történt a programjaink szervezése. Az a tapasztalat, hogy a helyi közösségek külön-külön jól működnek, de nincsenek egymással, valamint a közösséghez nem tartozó helyiekkel szoros kapcsolatban. A Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatóságának szakmai és módszertani támogatásával, a helyi közösségek egy nagy közösségbe való egyesítését, valamint éppen a visszahúzódó, a környezetében történő dolgokkal jellemzően közömbös réteg megszólítását tűztük ki célul, a Tanodába bevont gyerekeken és Nyugdíjas Klub tagjain keresztül.

N. E.: *Milyen szakmai elemek vannak a programnak?*

B. J.: Nyírgyulaj településen az évek óta meglévő közösségfejlesztési kezdeményezések szakmai, módszertani támogatásával, hagyományokat és helyi értékeket be-

mutató rózsakert kialakítását terveztük, ehhez kapcsolódóan pedig egy 7 hónapos közösségi program megrendezését, melynek keretében megvalósul egy közösségi tér, a Rózsakert létrehozása. A nyitó rendezvényen, a rózsák ültetésén már túl vagyunk. Az elkövetkező négy hónapban a gyerekek megrendezik a Szafi Tanoda Rózsakert Napokat. Ennek keretében a Nyugdíjas Klub tagjai bemutatják a gyerekeknek a régi, hagyományos ételek elkészítésének fortélyait, és régi népdalokat tanítanak az ifjúságnak. Továbbá a rózsák bemutatásához készítik el a bemutató anyagokat. Megtervezik a Rózsakert környezetének, sétányának, tanösvényének kialakítását. A családok nagy érdeklődésére való tekintettel, a Rózsakert Védnök cím elnyeréséért Vándor kupát indítunk. Az értékmentő munka rendezvényeként kerül értékelésre, és Rózsagondnok kuponokat gyűjthetnek a családok. A legtöbb kupont gyűjtő család lesz a Rózsakert védnöke egy teljes évig. Ezen kívül a rendezvények közötti időszakban gyűjtőmunka történik a helyi értékekkel, népszokásokkal kapcsolatban, melyből a résztvevők minden

Hungarikum Játsszóház

Rózsáültetés zenekísérettel

rendezvényen bemutatják a legérdekesebb anyagokat.

N. E.: *Túl vagytok a nyitórendezvényen, melynek keretén belül elültetésre kerültek a rózsatövek. Én magam is tapasztaltam, mennyire jól sikerült ez a közösségi megmozdulás, hiszen a rózsák elültetésében a megyei igazgatóság munkatársai is aktívan részt vettek. Mi volt a nap programja, és milyen konklúziókat vontatok le belőle?*

B. J.: Június 8-án tartottuk a rózsáültetést, azaz a nyitó ünnepséget, melyen a település nyugdíjas szervezete mutatkozott be, kemencés ételek készültek, régi nótákat énekeltek, tudásátadás, -átvétel céljából. Kézműves foglalkozás, hungarikum vetélkedő, néptánc bemutató, népzenei előadások, táncház is szerepelt a programban, így mindenki megtalálta a számára megfelelő időtöltést. A nap fénypontja az ebédet követően a rózsatövek közös elültetése volt. Összesen 52 db rózsató került új helyére. A rendezvény plusz hozadéka az önkéntes bázisunk további gyarodása, nemzetközivé válása.

N. E.: *Mit értesz azalatt, hogy nemzetközivé válás?*

B. J.: A rendezvény híre, futótűzként terjedt el először a térségben és baráti kapcsolatokon keresztül az Erdélyben, Vajdaságban, Kárpátalján élő honfitársaink körében, valamint a velük együttműködő holland szervezetek között egyaránt. Nagy öröm volt látni, hogy a holland gyárigazgató, a nyírgyulaji tanodás gyerek, a vajdasági népzeneész, az erdélyi lelkész a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársainak kezdeményezésére, egy

közös cél érdekében, elindítottak egy közösségi együttgondolkodást a résztvevőkben. Igazi nagy öröm számomra, hogy folyamatosan jönnek az újabbnál újabb ötletek a Rózsakert jövőbeni funkcióival kapcsolatban, és időközben kaptunk meghívást a vajdasági vendégeinktől, hogy augusztus végén menjünk el Törökbecsére bemutatkozni, és felkérték minket, hogy a Szafi Rózsakert közösségépítő programunkat jó gyakorlatként ismertessük.

Néptánc

N. E.: *Minek tulajdonítod ezt a „nemzetközi” sikert?*

B. J.: Ez a program kiváló példa arra, hogy a helyben már meglévő közösségi kezdeményezéseket, megfelelő módszertani támogatás mellett, hogyan lehet szakmailag magasabb szintre emelni, és hosszú távon követendő példaként felmutatni. Értem ezalatt azt, hogy a már meglévő, helyi közösségeknek szükségük van folyamatos szakmai mentorálásra. Másik dolog, hogy az önkéntesség az egyesület életében kihagyhatatlan szerepet tölt be, és az ilyen közösségi programokkal lehet ezt hosszú távon is működtethetővé és fenntarthatóvá tenni.

N. E.: *Véleményed szerint mivel tartható fenn a program sikere?*

B. J.: Ahhoz, hogy az élő, létkető közösség továbbra is motivált legyen, és a fiatalok számára is újra vonzóvá tegyük a vidéki életet, nagy szükség van az önkéntesek áldozatos munkájára. A mi felelőségünk és küldetésünk az, hogy a helyi kezdeményezéseket felkaroljuk, annak érdekében, hogy arra a kérdésre, mit szeretnek a településükben, ne az legyen a válasz, hogy „semmit”.

N. E.: *A program mostani szakaszában, mit gondolsz, Nyírgyulaj lakosságának életében milyen hatása lesz ennek a kezdeményezésnek?*

B. J.: Ez egy olyan folyamat a helyi lakosság körében, mely hozzájárul a formális és informális kisközösségek kialakulásához, a társadalmi integrációt elősegítő programok tárházának bővítéséhez és ezzel egyidejűleg a generációk közti együttműködés erősödéséhez. Specifikus célunk a helyi igényekre építve, a helyi értékek és hagyományok megőrzése, továbbadása mellett olyan értékteremtő, figyelemfelhívó programok szervezése, mely a célcsoport számára is fejlődési lehetőséget biztosít a tár-

Táncház

sadalmi felelősségvállalás és szolidaritás terén, miközben közösségi aktivitásra sarkallja őket. A közösen végzett tevékenységek révén pedig hozzájárulunk a családi összetartozás erősödéséhez is. További célunk, hogy a bevont, számos problémával küzdő családok életminőségét javítsuk, szemléletüket formáljuk, közömbösségüket a településért tenni akaró és tenni tudó motiváló erővé fordítsuk.

N. E.: *Ha jól értem, ez a program települési szinten valósul meg mégis hatása van, azt hiszem nyu-*

godtan fogalmazhatunk úgy, az egész térségre.

B. J.: Ez így igaz. A program katalizátora és jó gyakorlata lehet a térségben a közösségfejlesztésnek tekintettel arra, hogy már évek óta meglévő közösségi kezdeményezésre és valós igényekre épül. A Nemzeti Művelődési Intézet szakmai módszertani támogatásával minden esély megvan arra, hogy hosszútávon fenntartható és önmagát mindig megújítani tudó folyamat valósuljon meg, nem csak Nyírgyulajban, hanem az egész megyében.

NAGY EDINA andragógus, kommunikáció szakos bölcsész, művelődésszervező, újságíró, film-, video- és kultúráközvetítő, PR menedzser. Nyíregyházán született, tanulmányait is Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében folytatta, és közel 10 évig volt egy többfunkciós közművelődési intézmény vezetője, ahol kiemelt hangsúlyt fektetett a helyi kultúra gondozására, a község természeti, közösségi értékeinek megismertetésére és ápolására, valamint segítette a helyi közösségek létrejöttét. A Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatóságának 2018 óta munkatársa.

BARKASZI JUDIT családjával Nyíregyházán él, két fiúgyermek van. Munkahelye Nyírgyulaj település, ahol a helyi önkormányzatnál dolgozik jegyzőként. Az egész életén át tartó tanulás mindig fontos szerepet játszott az életében, először történelem szakos tanár, művelődésszervező, valamint andragógus és kulturális menedzser képezéseket szerzett Nyíregyházán, majd Debrecenben és Miskolcon terület- és településfejlesztési, ezt követően pedig közigazgatási tanulmányokat folytatott. Jelenleg is a közigazgatásban dolgozik, de a közművelődés, oktatás mindig is központi helyet foglalt el az életében. A 2007 óta működő Szabolcsi Fiatalok a Vidékért Egyesület alapító tagja, majd 2014-től az intézmény elnöke. Fontosnak érzi, hogy a hátrányos helyzetű térségekben élő gyermekeknek sikerüljön jövőképet nyújtani, éppen ezért számos önkéntes közösségfejlesztő kezdeményezés elindításában segít a településen és a térségben egyaránt. 2013 óta végez oktatási tevékenységet az egyesület által működtetett SZAFI Tanoda szakmai vezetőjeként. Gyerekkorától falun élt, emiatt nagyon jól ismeri a vidéki élet előnyeit és hátrányait.

Amikor egy közösség szíve egy célért dobban

Beszélgetés a Cserta Egyesület tevékenységéről

Göcsej szívében van egy hely, amit minden évben több ezer ember meglátogat, a település sajátos kultúrája, hagyományai és a helyi folklór jelenti számukra a vonzerőt. A települést a Cserta folyó szeli át, és a Göcseji-dombság hatalmas erdői veszik körül: ez Becsvölgye. A község különleges településszerkezetének köszönhetően nagy területen fekszik. Göcsejnek ezen része a szegek vidéke, Becsvölgyét is hét településrész alkotja: Paisszeg, Barabásszeg, Salomfa, Vargaszeg, Vörösszeg, Kereseszeg és Kislenygel. Itt találkoztam a Cserta Egyesület vezetőjével, Kovács Ilonával, aki csapatával együtt őrzi és ápolja a hagyományokat, és nap mint nap tesz azért, hogy a helyi közösségek megmaradjanak, a kulturális és közösségi élet virágzó legyen a településükön.

Farkas Ildikó: *Hogyan jött létre a Táncegyüttes? Mikor alakultatok? Hogyan váltatok egyesületté?*

Kovács Ilona: A Cserta Táncegyüttes 2006-ban alakult, helyi kezdeményezésként. Az óvodában néptáncot tanító Kiss-Molnár István kezdeményezésére. A vezető

óvónő úgy gondolta, hogy felnőtteknek is jó lenne egy csoportot létrehozni. Így alakult meg a Cserta Táncegyüttes 14 fővel. A hatókörünk egész Zala megyére vonatkozik, ahova hívnak, bennünket arra megyünk a környéken. A Cserta Táncegyüttes működésének biztosítása bizonytalan volt, emiatt hoztuk létre 2011-ben az egyesületünket, amelynek az elnöke is én vagyok.

F. I.: *A kultúra iránt érdeklődőknek, az olvasóknak hogyan mutatnád be magad?*

K. I.: Én vagyok az egyesület elnöke, születésem óta Becsvölgyén élek. Nagyon szeretek itt élni, mert ez egy összetartó, aktív közösség, ami nem nagyon jellemző a környező településeken. Nincsen gyermekem, de a családom egy része, a testvérem és a lánya is az együttesünk tagja.

F. I.: *Mi inspirál titeket?*

K. I.: Nagyon szeretünk együtt táncolni, jól érezzük magunkat a táncpróbákon is. Egy nagyon vidám, összetartó csapat vagyunk. Ha az embernek van valami gondja

elmegy próbára, azt azon nyomban elfelejti, mivel maga a zene és a tánc is feszültségoldó.

F. I.: *Hány fővel működik a tánc-csoport és az egyesület?*

K. I.: A csoportunk jelenleg 22 fővel működik, a létszám vegyes és állandóan változik, azonban már vannak gyerekek is közöttünk. A kezdetekben voltak fiúk is, azonban pár éve lányokból és asszonyokból áll össze a csapat. A Magyar néptáncban a férfi tánc a hangsúlyos, tehát ez egy kicsit megköti a lehetőségeinket a koreográfiában, úgy kell összeállíta-

Cserta Egyesület csoportkép

nunk a táncainkat, hogy autentikus legyen, és színpadra is tudjuk állítani. Kiemelkedő célunk, hogy a Kárpát-medencei magyar néptáncokat, népszokásokat, népdalokat átadjuk a jövő nemzedékeinek, valamint ezen belül a szűkebb haza, Göcsej hagyományait továbbörökítsük. Az egyesület is 22 fővel működik, de a kettő nem fed egymást. Azok a régi táncosok, akik a táncegyüttes tagjai voltak, de már nem táncolnak, javarészt az egyesület tagjaivá avanzáltak.

F. I.: *A megalakulástól napjainkig, milyen jelentős eseményeken vettetek részt?*

K. I.: Az első fellépésünk helyben, Becsvölgyén a szüreti felvonuláson volt. Mindenki nagyon

izgult, nagyon görcsösen álltunk színpadra, de akkora sikerünk volt, hogy feleltette velünk a kezdeti nehézségeket. A sikert annak is köszönhetjük, hogy a faluban ezelőtt ilyen csoport nem működött. Az évek során egyre több helyre eljöttünk, főként a környező településekről hívnak bennünket fellépésekre. 2011-ben szerveztük az első nagy rendezvényünket, jubileumi emlékműsorként az 5 éves Cserta Táncegyüttes tiszteletére, ekkor még nem volt egyesület, nem volt olyan háttér, amely le tudta volna ezt bonyolítani. Meghívtunk olyan táncegyütteseket, akikkel nagyon jóban voltunk, eljöttek, segítettek, ez egy-két órás délutáni program volt. Ennek a rendezvénynek is nagy sikere lett, sok embert meg-

mozgatott a településünkön és a környező településeken. A magas érdeklődési arány miatt gondoltuk úgy, hogy folytatódnia kell, és akkor döntöttük el, hogy megalakítjuk a Cserta Egyesületet. 2012-ben ennek a folytatásaként történt az I. Göcseji Hacacaré szervezése.

F. I.: *Kérlek, mutasd be a nagyobb rendezvényeiteket, munkásságotokat.*

K. I.: Az egyesületünk, olyan kulturális társadalmi szervezet, amely a népi hagyományok és a kultúra ápolása érdekében jött létre. Célunk, hogy az általunk képviselt szellemiséggel, működésünkkel hozzájáruljunk hagyományaink megőrzéséhez, a helyi közösségek megmaradásához, a helyi kulturális hagyományok ápolásához, felvállalva ezzel a térség néptánc mozgalmának irányítását. Egyesületünk egyedülálló Zala megyében a folklór és a néptánc hagyományainak megőrzésében és népszerűsítésében. 2012 óta minden évben megszervezzük a legnagyobb felnőtt néptáncegyüttes találkozót, a Göcseji Hacacaré-t. Ezen a rendezvényen 400 néptáncos lép fel immáron 7. alkalommal. Ez egy komplex népművészeti program, amelyen koncerteket, táncbátort, néprajzi előadásokat, kiállításokat, kézműves foglalkozásokat tartunk az érdeklődők számára. Közel 1000 érdeklődő vesz részt a programokon. A másik nagyrendezvényünk szintén egyedülálló a megyében, ez a Zala Megyei Népi Gyermekjáték Fesztivál, ahol 300 gyermek mutatja be néptánc tudását. A program alkalmával kirakodóvásár, bábjáték, játszótér, kézműves foglalkozás, koncert és táncbátort várja a családokat. A nyári időszakban bentlakós felnőtt és gyermek néptánc táborokat szervezünk, amelyeknek eddig Kustánszeg és Bázakerettye adott otthont. Rendszeresen tartunk továbbképzéseket néptáncoktatónak, neves előadókkal. Programja-

III. Zala Megyei Népi Gyermekjáték Fesztivál bábjáték a színpadon

ink a pályázatoknak köszönhetően családbaráttá váltak, és ingyenesen látogathatóak.

F. I.: Milyen egyéb támogatást kaptok a településtől, a településen élőtől, esetleg a környező települések miben segítik a munkátokat?

K. I.: A helyi önkormányzat a kezdetek óta támogat bennünket. A helyi közösségi színteret, ami a legnagyobb befogadó kapacitással rendelkezik a környéken, a település vezetése a próbák idejére és a rendezvényeinkre folyamatosan biztosítja számunkra. Kustánszeg és Bázakerettye is segítségünkre volt főleg a táborok szervezésének ideje alatt. Nagyon jó kapcsolatot ápolunk a településünk vezetésével és a településen élőkkel. Egy-egy rendezvényünk ideje alatt egész Becsvölgye összefog, mindenki. 2011 óta önkéntes fogadó szervként működik a szervezetünk, jelenleg 22 szerződött önkéntesünk van. Szakmai munkánkat segíti Varga János a Kutyakölykök és a Zalai Táncegyüttes vezetője és koreog-

ráfusa, Ifj. Horváth Károly népzene pedagógus, a népművészet ifjú mestere, Kiss Norbert néptánc pedagógus, a Kerka Táncegyüttes vezetője, Rácz Petra néptánc pedagógus, a Zalai Táncegyüttes egyesület elnöke, illetve Kiss-Molnár István, a Táncegyüttesünk lelke.

F. I.: Családi példátokat hányan követik?

K. I.: A csoportunk jelenleg 22 fővel működik, nagyrészt anyja-lánya párosokat alkotunk, tehát a családok szerepe jelentős közöttünk. Azon családtagok, akik nem szerepelnek, a háttér munkában önkéntesként vesznek részt. A családon belül átörökített érté-

kek tekintetében a legjobb példa Kiss-Molnár Istvánhoz, a Cserta Néptáncegyüttes művészeti vezetőjéhez, szakmai mentorához fűződik. Már édesapja Kiss István György is néptáncoktatással foglalkozott, sok táncegyüttes tanult koreográfiákat tőle, a nyugdíjas éveiben már csak óvodásokkal foglalkozott. Itt hagyta lábnymát köztünk és Zala megye néptánc kultúrájában. István testvére, Kiss Norbert is továbbvitte édesapjuk hagyatékát, ő is néptáncoktatóként dolgozik több településen. Kiss-Molnár István munkássága, az egyesülethez és a táncegyütteshez kapcsolódó szakmai tudása révén váltunk igazi közösséggé.

Fellépésen a Cserta Egyesület

FARKAS ILDIKÓ felsőfokú tanulmányait a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központjában, a Bölcsészettudományi Karon végezte. 2010 júniusában szerezte meg tanítói diplomáját. 2015 márciusától a Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Irodájának munkatársa, később koordinátora, majd 2017. novemberétől az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Zala megyei igazgatóságának módszertani referense.

KOVÁCS ILONA 1966. április 27-én született Zalaegerszegen. Születése óta Becsvölgyén él. A felsőfokú tanulmányait a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem egészségügyi szakoktató szakán végezte, majd a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karon egészségtan tanár diplomát szerzett. Kezdetben ápolónóként dolgozott, majd 1998-ban az ÁNTSZ Zala Megyei Intézeténél, illetve jogutódjainál. Jelenleg a Kormányhivatal Népegészségügyi Főosztályának Megyei Vezető Ápolónője.

Látóutakból működő jó gyakorlatok

Beszélgetés Tar község polgármesterével, Turopoli Zsolttal

Tar község a Zagyva folyó völgyének mátrai oldalán fekszik. Aki utánanézi, olvashatja, hogy „a Salgótarján-Hatvan-budapesti vasútvonal, a 21-es számú út, a Mátrától a Cserhát felé irányuló közlekedés sajátos kiscentrummá minősíti a községet, amely kétarcú, mert ahogy az Ágasvár, Farkaslyuk-tető, Gombás-tető, Akasztó-domb felé néz, ugyanúgy a Cserhát felé is fordul, s a kis Zagyvavölgyön át induló turista forgalom, kirándulási útvonal kiinduló települése is. Lakóinak száma 1914 fő.” Ahogy sokan mások, én sem jártam még ezen a gyönyörű helyen, de a falu polgármesterét, Turopoli Zsoltot, már jól ismerhetem.

Jantyik Zsolt: *Hogyan kezdődött az ismeretségünk?*

Turopoli Zsolt: A történet az nagyjából úgy kezdődött, ha jól emlékszem, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád Megyei Irodája felkarolta a faluban már működő közösségeket. Ez a szándék találkozott a mi elképzeléseinkkel. Az a faluközösség ugyanis, ami nekünk még a fejünkben van, az ma már lassan nincs, megszűnt, vagy a teljes felbomlás állapotában van. Ám felmerült az igény, hogy miért ne lehetne újrateremteni másképp, hiszen közösségek nélkül nincs élet még egy faluban sem. Engem mint tarsi embert, mint családapát és mint polgármestert is foglalkoztatott ez a kardinális probléma. Ezért is fogadtam el az NMI látóútjára való meghívást, ahol – ha már megkérdezted – megismerkedtünk, elkezdtünk együtt gondolkodni, és ahol Kárász községben találtam is egy jó példát az amatőr színházmozgalomra.

J. Zs.: *Nálatok, Taron is volt ilyen?*

T. Zs.: Micsoda?! Már, hogyan lett volna! A családi fotóinkon megannyi ilyen esemény látható.

Fényképeket gyűjtöttünk a 60-as, 70-es évekbeli amatőr színházmozgalomról is. Marika, a megyei irodavezető pedig megismertetett a Pajtaszínház-mozgalommal, mint lehetőséggel. A Nemzeti Művelődési Intézet, a Magyar Teátrumi Társaság és a Nemzeti Színház együtt olyan lehetőséget kínált, amit nem tudtunk kihagyni! Elkezdődött a toborzás és a közös munka. Máté Krisztián, a salgótarjáni Zenthe Ferenc Színház tagja segített nekünk. Itt is szeretném elmondani, hogy nagyon sokat köszönhetünk neki. Nagyszerű ember, nem csak a színházi alapokat tanította meg nekünk „amatőr színészeknek”. Igazi drámapedagógus, pszichológus, tanító volt egyszerre! Köszönet érte!

J. Zs.: *Milyen témát választottatok?*

T. Zs.: Marschalkó Zsolt palóc mese gyűjteményében találtunk egy darabot: „Gyóntatás” címmel. Könnyed darab, palóc környezetben, kedvet akartunk adni a falu közösségének. A főszereplő egy pap – persze rám esett a választás. Tudtam, hogy minden kezdet nehéz, de hogy ennyire? Rengeteget

tekintenünk, mint a jövőnk erőforrásaira. Így merült fel az az ötlet, hogy kezdjünk valamit Tar Lőrincel és az udvarházzal! „Tar Lőrinc pokoljárásáról” sokan, a magyar szakosok pedig biztos hallottak. Az írországi Szent Patrik barlangban való pokoljárásáról szóló mű népszerű olvasmánya volt a középkor irodalmának szerte Európában. Az elképzeléseinkhez partnereket is találtunk, és több településsel együtt pályáztunk egy EU-s forrásra, amit meg is nyertünk. „A pályázat célja, hogy a Mátra Nógrád megyei része aktívan bekapcsolódhasson a Mátra turisztikai kínálatába, a Mátrafüred-Sástó-Kékestető-Galyatető-Mátraszentimre turisztikai útvonal, illetve attrakciólánc meghosszabbításával létrejőjön a Mátrai Körtúra, mint turisztikai kínálati elem. A Mátrai Körtúra koncepciója az, hogy a Mátra destinációba érkező turisták az M3 autópályán Hatvannál lehajtva közelítsék meg a Mátrát (Mátra nyugati kapuja funkció).”

J. Zs.: *Hű, ez komolyan hangzik!*

T. Zs.: Igen. Ebben a programban a mi vállalásunk, hogy kidolgozzuk Tar Lőrinc legendáriumát, amibe az is beletartozik, hogy lát-

gyakoroltunk, aztán lassan átbilent a dolog. Közösségfejlesztő erő rejlik az együttjátzásban. Mondok egy példát: mint annyi más településen, nálunk is megtörtént, hogy a nyugdíjasklubunk kettészakadt. A két nyugdíjasklub vezetői erős egyéniségek, majdnem haragosok lettek. Mindkettőjüket elhívtam játszani, s az együttjátzás feloldotta ezt a feszültséget. Azóta közeledtek egymáshoz, és ezt legalább akkora sikernek tekintem, mint ami aztán történt velünk!

J. Zs.: *Mi is volt ez a siker?*

T. Zs.: Eljött a nagy nap! Tar képviselte Nógrád megyét az országos találkozón! A Nemzetibe játszhattunk, mi tariak! Még ma is libabőrözök, ha erre gondolok. Egy szombaton előadtuk a darabot a falunak! Telház! Még a környék településeiről is jöttek! Szörnyű izgalomban, drukkbán voltunk, de óriási sikert arattunk, ami nagyon összehozott bennünket! Másnap pedig jött Budapest, jött a Nemzeti!

J. Zs.: *Jó magasra tettétek a mércét! Hogyan tovább?*

T. Zs.: Így igaz. Most keresünk egy új darabot, ami nem könnyű dolog. Hívogatnak is bennünket,

és egy komplex programba is beálmódtuk a nógrádi pajtászínházi mozgalmat is.

J. Zs.: *No! Ez izgalmasan hangzik!*

T. Zs.: Az is! Kezdem az elején: Taron azért még köztudott, hogy Tar valaha Tar Lőrinc magyar nemesi birtoka volt már a középkorban is. A család udvarházának romjai ma is láthatóak. A Látóúton megerősítést nyert bennem az a tény, hogy *a településeinken található helyi értékeinkre úgy kell*

hatóvá tegyük az udvarházat, megépítsük a Tar Lőrinc-féle „pokolbarlangot”, és ehhez kialakítsunk egy látogatóközpontot is. A programban résztvevő települések között kerékpárút is épül. A jövő tervei között egy libegő megépítése is szerepel. Nagyon remélem, hogy ez a fejlesztés több tari családnak ad majd megélhetést, és ez a turisztikai fejlesztés a település lakóira is pozitív hatással lesz! Újra észrevesszük majd a falu értékeit, és azt is várom, hogy új alapokon, de újra indulhasson a már majdnem kivészett öngondoskodás és az egymásra figyelés.

J. Zs.: *Mindig mondogatom, hogyha a tudás és a jó gondolat együtt jár, akkor abból nagyszerű dolgok süllhetnek ki! Gratulálok! De hogy jön majd ide a pajtászínházi mozgalom?*

T. Zs.: Elképzelésünk szerint a Hollókő várában, Tar Lőrinc udvarházának romjainál és Füleken – hisz Palócföld nem a határig terjed – a megyei pajtászínházak folyamatos programot jelentsenek minden nyáron, mindhárom településen. Forgóban 2-2 csoporttal képezem el hétvégenként. Nagyon várom már!

TUROPOLI ZSOLT Gödöllőn végzett a Szent István Egyetemen 1999-ben kommunikációtechnikai mérnökként. 2000-tól reklámügynökségnél stúdióvezető, majd saját vállalkozásában folytatja ezt a tevékenységet. 1999-2007 között Tar település önkormányzati testületének tagja, 2014-től Tar Község polgármestere. Négy gyermeket nevelnek feleségével közösen.

JANTYIK ZSOLT 1990-ben végzett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, ahol magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári és közművelődési előadói diplomát szerzett. 1999 és 2005 között a Derecskei Művelődési Központ igazgatója. 2005–2008 között a Mikepércsi Művelődési Ház igazgatója. 2008-tól a Hajdú-Bihar megyei Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ közművelődési vezetője, igazgatóhelyettese. 2002–2014 között Derecske város alpolgármestere, 2006-tól 2010-ig a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés rendes tagja, a kulturális bizottság elnöke. 2000 óta a Kék Kálló Menti Népfőiskolai Társaság elnöke. 2013-tól a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés Helyi Értéktár Bizottságának elnöke. 2012 óta a Debreceni Művelődési Központ Igazgatója. Jelentős szerepet töltött be a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar Megyei Irodájának létrejöttében, ahol vezetői tisztséget töltött be 2012-től 2014-ig. 2014-től a Nemzeti Művelődési Intézet Közösségi Kezdeményezések Országos Szakmai Központjának vezetője, 2017-től a Nemzeti Művelődési Intézet projektvezetője, 2018-tól tanácsadóként tevékenykedik az Intézetben. 1986-tól a PG Csoport énekes, 2003-ban az év eMeRTon díjas szövegírója. 1999-ben megkapta Debrecen Város Csokonai díját. 2013-ban elnyerte az év ARTUSJUS könnyűzenei szövegírója elismerést, 2014-ben pedig a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését.

A Wemsical Serbia Ifjúsági és Kulturális Egyesület hiánypótló tevékenysége a Vajdaságban

Adott volt a Vajdaságban egy fiatalokból álló lelkes, kreatív csapat, akik a helyi ifjúság érdekében 2014-ben létrehozták és bejegyeztették saját szervezetüket, a Wemsical Serbia Ifjúsági és Kulturális Egyesületet, ezzel mintegy ernyőt, hálót biztosítva a helyi fiatalság számára. Tevékenységük egyedülálló, példaértékű, sokak számára követendő. Annak érdekében, hogy széles körben megismertessem a bennük rejlő erőt és tenni akarást, Vígi Lászlóval, az egyesület elnökével beszélgettem.

Gál Boglárka: Egy egyesület életre hívásához természetesen több személyre van szükség. Ezeknek az embereknek többnyire közös a céljuk, és mindenképpen van bennük tenni akarás. Kérlek, meséj arról, hogy miként alakult ki a kemény mag, miért merült föl az igény egy hivatalos szervezet létrejöttére! Mi a Wemsical Serbia története?

Vígi László: A tenni akarás talán úgy írható le az egyesületünk esetében, hogy nagy részünk pont a megfelelő korban volt (végzősök vagy frissdiplomások, 25-30 év közöttiek voltunk), és pont nem akadt semmi okosabb dolgunk. Tele voltunk ötletekkel, és az volt

a vágyunk, hogy itthon ne csak fogyasztói legyünk a kulturális programoknak. Ebben az időben megjelent egy kulturális hiány, egy fehér folt, aminek betöltéséhez az ötleteink kellettek. Adva volt egy baráti társaság, amely a középiskolás és egyetemista éveink alatt alakult ki a Vajdaság sok-sok helyéről, és valahogy ez a társaság jókor, jó helyen kezdett el mozgolódni. A Wemsical Serbia 2014-es megalakulásához képest több évet kell visszszámennünk az időben. A történet a Bobotáriával kezdődött, amely tulajdonképpen a Lábos Electric Orchestra zenekar informális rajongó- és baráti klubja volt. Talán innen indult az az egész közösség, amely megadta a Wemsical Serbiának a kreatív erőt, a merészséget és a spontaneitást. Amennyiben még távolabbra szeretnénk visszatekinteni, akkor a vajdasági magyarság egyik legfontosabb olvasztótégléig kell visszanyúlnunk, amely talán a Bobotária alapjait is lefektette, ez pedig a zentai Nyári Ifjúsági Játékok. Ez a fesztivál tizenhárom évet élt meg, 2012-vel bezárólag. A mi baráti társaságunk az elejétől kezdve, 2001–2002-től rendszeresen járt erre az eseményre. Az Ifjúsági Játékok végigkísérték a kö-

zépiskolás és egyetemista éveinket. Mindemellert voltak még egyéb rendezvények, ahol találkozhattak a hasonszőrűek, amelyek közül a legnagyobb jelentőséggel a Középiskolások Művészeti Vetélkedője bírt, és ezekkel még kéz a kézben jártak népzenei táborok, az Etno-camp Palicson, az ifjúsági táborok, a Mojo Club Zentán, az Annuska Moholon, a Floyd Óbecsén, a Művészklub Újvidéken, a Grand Café Szegeden, és ezeken kívül még egyéb helyek, ahol az évek alatt ez a társaság, illetve a többféle szubkultúrával rendelkező vajdasági magyarság találkozott. Valahogy így alakultunk ki. Ez a nagy kép. A sok kis beszélgetés, eszmecsere, buli ide vezetett.

G. B.: *Mi volt az oka, hogy nem maradtatok meg „csak” baráti társaságnak?*

V. L.: Az úgynevezett adószámmal rendelkező egyesületi formát azért vette fel ez a társaság, hogy hivatalosan is színre tudjunk lépni alapszabállyal, papíron megfogalmazott elvekkel és célokkal, valamint persze azért is, hogy tudjunk pályázatokat benyújtani. Az, amit a Wemsical Serbia csírájának tekinthetünk, 2014 júliusában indult az akkori lakásom nappalijában, Magyarkanizsán. Ott volt a formálódó keménymag egy része: Oláh Dóri tervezőgrafikus, Horváth Tamás, a Wemsical Serbia későbbi alelnöke – aki az elsőszámú ötletgazdája volt az egyesületé alakulásnak, s emellett kapocs a magyarországi Wemsical Ifjúsági és Kulturális Egyesülettel, hiszen jó barátságot ápoltak Torma Tiborral, a szervezet elnökével – és az oromi Asztalos tesók. Ott és akkor, a lakásomban egy már alakulóban lévő fesztivál, azaz az első Malomfesztivál szervezésének a közepében találtam magam. A földön aprópénzből nyomtatott, de szépen mutató szórólapok, plakátok hevertek. A legnagyobb fellépő a Tudósok zenekar volt. Erősnek éreztük magunkat azzal, hogy önerőből, néhány hét alatt összehozunk pár dübörgő napot az oromi szélmalomnál. Én már nem is emlékszem igazán, hogy azon a nyáron pontosan mivel foglalkoztam a fesztivál körül. Mindenes voltam, azaz árultam a jegyeket, és intéztem az aktuális feladatokat. De ami a legfontosabb, hogy imádtam! Az egyszerű terepi munkákat még mindig szeretem... Plakátolás éjjel egykor, amikor alszik a város, megugatnak a kutyák, gerilla matricaragasztás a városban... Nekem ez a Wemsical Serbia. Ha már nem tanultam meg zenélni egy hangszeren sem, így egy kicsit kiélhetem a punkságot, még ha irodában is dolgozom napközben, és túlórában a

pályázatainkat számolom el jelentős késéssel a lejárt határidők után. Ami ugyancsak punk. Meg kell mondanom, nagyon türelmesek a pályázati rendszere(in)k, hogy tolerálják ezt a dilettantizmust. Csak abban bízom, hogy látják bennünk a jó szándékot. Az ő türelmük nélkül sem lenne Wemsical Serbia. Elkalandoztam, de ez fontos információ, és hálás vagyok.

G. B.: *Hogyan lettél te az egyesület elnöke, mi a te személyes utad az egyesületig és mi változott, fejlődött a 2014-es kezdet óta?*

V. L.: A munkahelyemből kiindulva, pályázatíróként talán azért lettem én az elnök, mert gyorsabban meg tudom oldani az adminisztrációs, jogi, banki és papirologiai részét a feladatoknak. Néha pont ez a legidegőrlőbb, amikor egy kreatív csapattal dolgozik az ember, főleg, ha ő nem is annyira kreatív. Tehát praktikus okai voltak az elnökségemnek. Egyáltalán nem vagyok vezér típus, csak néha támadnak ötleteim, amiket jobb, ha más valósít meg, mert nálam félúton elakadhat, inkább csak hümmögök, hallgatok, és mérlegelem a dolgokat a megvalósítás helyett. Egyébként azt hiszem, hogy csapatpszichológus vagyok. Meg-

hallgatom mindenkinek a baját, és próbálunk együtt egy szebb jelent és jövőt építeni. Ha az elnök azt jelentené, hogy én vinném előre a csapatot, az nem volna igaz. Itt a csapat minden tagja buzog, és néha ők emlékeztetnek arra, hogy mi mindent kellene tenni, elintézni ahhoz, hogy továbbhaladjanak a dolgok. Ez egy folyamat. Azt is mondhatnám, hogy demokratikus anarchia. Többnyire meglehetősen szétszórtak vagyunk, és próbálunk egy rendszert kialakítani már öt éve. Erre azért is kell odafigyelni, mert egyre inkább komolyodik a Malomfesztivál. Ehhez pedig öszszeszedettség szükséges.

A személyes utam az elnökségig talán úgy írható le, hogy számos érintkezési pontom volt 2004-től, de még régebből fogva sok-sok emberrel, akik ma a Wemsical Serbiát és holdudvarát alkotják. Én is jártam le Bobotár-bulikba, még ha nem is voltam Bobotária „állampolgára”. Szerveztünk Óbecsén pár Lábos Electric Orchestra bulit a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjére, magát a vetélkedőt is, amelynek elnökségi tagja voltam 2018-ig. Így alakult.

G. B.: *Kik még az egyesület tagjai, ők milyen tevékenységeket vé-*

Malom bejárat (fotó: Ocskó Ferenc)

geznak, hogyan tudnak hozzájárulni a közös munkához?

V. L.: Itt meg kell állnunk egy pillanatra. Nálunk a tagság egy kicsit flexibilis kategória, sőt formálisan nem is létezik. Nincs senkinek se tagsági kártyája, és tagsági díjat sem kell fizetni. A tagságot az egyesületben leginkább úgy lehet kezelni, hogy mindenki, aki már eleve besegít, szervez, megold, már tagnak tekinthető, mert hozzáadott valamit. Tehát az egyesület tagjai mind-mind vagy általános iskolai, középiskolai vagy egyetemista cimborák, vagy a fent említett valamikori Bobotár-mozgalom baráti köréből származó emberek. Ha nem lettek volna a korábban említett események, helyek, akkor lehet, hogy ezek a kapcsolatok soha nem jöttek volna létre. A tagságot illetően sokfélék vagyunk. Van, aki zenész vagy nyelvtanár, van, aki slam poetry-vel kacérkodik, és van, aki hobbi tájépítész, diplomás tájépítész, mezőgazdasági mérnök, kertész, grafikus, szociológus, közgazdász, andragógus, munkavédelmis. Vagyunk többen elméleti és amatőr öko-harcosok, van, aki regényeket ír, van, aki újságot, vannak facérok, stabil párcapcsolatban élők, családosok, vannak húsevők, bohémek, hedonisták és vannak vegetariánusok, meditálók, jogázók is. Az egyesületen belül van két fő operatíva, a Malomfesztiválé és a kaláká mozgalomé, a kettő között egyértelműen vannak kapcsolódási pontok.

G. B.: A Wemsical Serbia nevéhez három igazán elhíresült projekt köthető. Gondolok itt most a GoSk8Days-re, a Malomfesztiválra és a Kalákára a Baráthok Kútjánál. A GoSk8Days-t az elmúlt évben már nem rendeztéték meg, de úgy gondolom, mégis olyan eseményként tartható számon ez az egy-két napos rendezvény, amely a környék fiataljainak sokat adott. Kérlek, mesélj arról, hogy a magyarkani-

zsai Tisza-parti betonpálya hogyan telt meg étellel ezeken az alkalmakon!

V. L.: A GoSk8Days a gördeszkázás világnapjához köthető esemény volt, amit három alkalommal szerveztünk meg. Remélem, hogy fogjuk tudni folytatni, mert idáig ez volt az egyetlen szervesen összefonódó komolyabb, nagyobb fajsúllyal rendelkező rendezvényünk a magyarországi Wemsical Egyesülettel. Legutóbb részünkről, vagy lehet, hogy csak a magam részéről a kapacitáshiány miatt nem szerveztük meg az eseményt. Ehhez hozzátartozik a másik két projekt térhódítása mind anyagi, mind humán erőforrás szempontjától. A Malomfesztivál és a kalákázás ötlete, eszméje egyszerűen nagyobb operatív csapatot tudott megfogni, ösztönözni úgy, hogy önkéntes alapon is szerveződjön. Ezeknek a projekteknek nagyobb talán a közösségépítő ereje, illetve ezeknek a szubkulturális háttere már eleve adott volt, míg a GoSk8Days-hez kevesen voltak idáig olyan gördeszkázók, görkorisok Magyarországon és környékén, akik életképesse tudták volna tenni – vagy lehet, hogy csak mi nem kérdeztük meg őket elég pontosan. Én személy szerint

őszinte tisztelője vagyok az extrém sportkultúrának, legyen az havon, vízen, levegőben, hegyen, porban, betonon, még ha nem is műveltem annyira, csak görkoriztam közel tíz évig. 2015-től 2017-ig szerveztük a GoSk8Days-t, és már az elsőkön világversenyeget nyerő BMX-esek és gördeszkázók mutatkoztak be. Sokat építhettünk a Wemsical kapcsolatrendszerére. Most, hogy így beszélgetünk, egyre inkább azt gondolom, hogy a GoSk8Days-nek meg volt és meg is van a létjogosultsága, hogy Magyarországon kialakítson egy olyan gördeszkázási lehetőséget, gördeszkapályát, amit a jövő generációja is használhat. Ezt a most tizenhat hónapos fiam miatt is mondom. Legalább neki legyenek meg a lehetőségei, amik nekem nem adtak meg. Talán ezért kellene újból szervezni ezt a vetélkedőt, ideszoktatni és rászoktatni az érdeklődőket, hogy ez a szubkultúra is életképes és létezik. Másrészt azonban kevesen vagyunk szervezők ebből a szubkulturából, hogy hiteles rendezvényt tudjunk csinálni. Mondjuk Magyarországon már ismerték a vetélkedőt, de Belgrádot, Újvidéket, Temesvárt, Eszéket is el kellene érni, hogy igazán nagyot robban-

Baráthok Kútja tábla (fotó: Szaitz Éva)

Vígi László GoSk8Days (fotó: Szerda Zsófia)

jon a GoSk8Days, ahhoz pedig el kellene járni ezekre a pályákra, ismerkedni, kapcsolatokat építeni. Amíg a kapcsolati háló fejlesztését csak kicsiben tudtuk megvalósítani a GoSk8Days-nél, addig a Malomfesztivál esetében ezt a mai napig tudjuk éltetni, többek között azért, mert ott még elegenden vagyunk a szervezésben, most is Csehországban vannak ketten közülünk a Crossroads és a Colours of Ostrava fesztiválokon, ahol új kapcsolatokat építenek.

G. B.: *Az oromi Malomfesztivál egyedi hangulatával, miliójével, szabadságával igencsak kedvelt eseménnyé nőtte ki magát mostanra szinte minden korosztály számára. Menjünk vissza a kezdetekhez, honnan jött a fesztivál ötlete?*

V. L.: A fesztivál ötlete azon a már említett nyáron pattant ki, 2014-ben. Ha minden nálam levő információ pontos, és miért ne lenne az, akkor a fesztivál ötlete az egyik fő bobotár-legénytől, Asztalos Kristóftól és a családjától származtatható. A szülők mondták egy pillanatban a fiaiknak – mert Erik, a másik Asztalos testvér is nyakig

benne van a mai napig –, hogy gyerekek, csináljatok egy fesztivált, mert kell, szükség van rá. A szülők is igényelték, a srácok, Bobotária népe és az Nyári Játékok nemzedéke, az alternatív közeg is.

G. B.: *Hogyan fejlődik évről évre a fesztivál?*

V. L.: Vitákkal és tapasztalatokkal. Minden évben sok zsáknyi tapasztalattal fejezzük be a rendezvényt, majd a rákövetkező évre szerencsés helyzetben megmarad az a zsák, kevésbé szerencsés helyzetben a zsák lyukas, lassan kifolyik belőle az a sok tapasztalat, és ugyanott vagyunk, ugyanolyan ad hoc, kapkodós helyzetekkel, mint az előző évben. A fesztivál első négy éve legalábbis, azt gondolom, így nézett ki. Az egyik vigaszom az, hogy az már fejlődés, ha nem mindig ugyanazokat a hibákat követjük el, hanem az új lépések miatt, új buktatókban botlunk meg. Ezt az aspektust félretéve, a fesztivál egyik fő vezérelve a kezdetektől fogva, hogy olyan módon haladjon, amely fejleszti a helyi közösséget. A fesztivál adjon valamit a helyi közösségeknek hosszútávon is, hogy

egy win-win helyzet álljon elő. Adott egy fanatikus csapat, akik tényleg örömet lelik abban, hogy teret kapnak, kiélhetik a kreativitásukat, és maradandót alkothatnak. Mindezt a szabadidejükben, a szabadságuk ideje alatt, önkéntes alapon. Ez a „kísérlet” tudatosan 2015 óta, a második Malomfesztivál óta folyik. Nem csak szórakozás ez nekünk, hanem egy építkezési folyamat is, ami nagyon sokat ad a közösségnek.

G. B.: *Milyen fesztivált szeretnétek ti mint szervezők igazán? Elértétek-e már azt?*

V. L.: Nem értük el, és nem is fogjuk sose elérni, remélhetőleg. Ez egy állandóan alakuló kép. Jó lenne egy olyan fesztivált csinálni, ami után nyugodtan fekhettek le, hogy például az a plusz program, amit szervezünk, nem termel szemetet. Részt vettem 2015-ben egy nemzetközi képzésen, akkor alakult ki bennem az a kép, hogy csakis úgy érdemes a fesztivált csinálni, ha olyan argumentumokat képes lefektetni, amelyek bizonyítják a fesztivál létjogosultságát, életképességét, és – csúnya szóval élve – hosszútávon a rentabilitását is. Erre nyilvánvalóan az a válasz, amivel az én lelkem is összhangban állt, hogy a Malomfesztivált megelőző építő- és egyéb kreatív táborokban olyan produktumok szülessenek, amelyek a helyi értékekkel, a szélmalommal, Orommal, a kanizsai tájegységgel, a pusztával, a Járással foglalkoznak – a fesztivált építő táborban az önkéntesek olyan létesítményeket állítsanak fel, amelyeket a falu egész évben használni tud, szépíti a környezetet, illetve, nem mellékesen, kiszolgálja a Malomfesztivál igényeit is. Talán idén, a hatodik Malomfesztiválra tudjuk érzésem szerint először azt a hangot megütni és azt a rendszert felállítani, amit az elejétől kezdve szerettünk volna. Nevezetesen, hogy a fesztivál területe rendel-

Csapat GoSk8Days (fotó: Takács Borisz)

kezzen egy olyan állandó jellegű infrastruktúrával, amit az elmúlt évek alatt építettünk fel, és még építünk idén is, és amire büszkék lehetünk. Hosszútávon kiszolgálja a fesztivál igényeit, egyúttal ad is egy maradandó infrastruktúrát a helyi közösségnek, az 1500 fős falunak. Ehhez tartozik még egy lelki vívódásom. Sajnos, fesztivált szervezni nem lehet hulladék nélkül. Mind a carbon-footprintet figyelembe kell venni, hiszen a technika, a fellépők és a fesztiválozók le-fel utaznak Oromra. Ha minden fesztiválozó eldob egy csokipapírt, chipszes zacskót, már akkor hiába minden öko-szlogen a fesztivál körül. Ez egy sor filozófiai és öko-etikai kérdést nyit meg, és felvetődik a kérdés, hogy 2019-ben van-e értelme bármilyen lépést megtennie az emberiségnek, bármit is csinálnia, az egymásra és a természetre való figyelésen, a konzumerizmus bojkottálásán kívül, mintegy aktív-passzív állásfoglalást felvenni, hogy van-e értelme bármilyen emberi tevékenységnek, aminek főleg a profittermelés a célja a természeti értékek feláldozása árán? Nem kell klímatudósnak lenni, hogy rettegjünk. Egy ismerősöm mondta nemrég, hogy a gyermekeink vagy megsülnek, vagy szomjan halnak, és emellett nem lehet elmenni – na, most minderre itt vagyunk mi is, csináljuk ezt a közösségi élményt, a Malomfesztivált. Némi odafigyeléssel és népműveléssel kevesebb

szemetet próbálunk magunk után hagyni, de attól az a szemét még ott van. Egy olyan rendezvény által, amit nem is muszáj csinálni. Egy konfúz és ellentmondásos időszakban élünk, amelyben a kultúrát, az összejöveleteket természetbarátabbá kell tenni. Ezen dolgozunk. Egy olyan közösséget szeretnénk létrehozni, amely nem fogyasztani jön Oromra, hanem fejlődni és egy új jövőt építeni. Nagyon fontos a jövőbeli Malomfesztiválokra nézve, hogy az az elvrendszer, a környezetbarát vagy -kímélő megoldások alkalmazása terjedjen a fesztiválozók mindennapjában is.

G. B.: *Ez utóbbi gondolataidat is egyet tudok érteni, és nagyon fontosnak érzem, hogy a fesztivál igyekszik példaértékűen környezettudatos lenni. A harmadik nagy esemény, amely említendő, az ilonafalvi Baráthok Kútja, amely évről évre kalákában épül, szépül. Hogyan csöppentél bele ebbe a történetbe? Kik vesznek még részt benne?*

V. L.: Ez talán a legfontosabb projekt számomra, mert talán mondhatom, hogy én voltam az egyik szellemi és operatív kezdeményezője a történetnek. Ez megint olyan dolog, mint a Malomfesztivál: nem vagyok zenész, sem művész, de jó lenne kultúrát csinálni. Itt pedig elmondhatom, hogy sem építész, sem tájépítész nem vagyok, de kell a szép. Így

lett a Baráthok Kútja, azaz a kalákában megújult Baráthok Kútja, ami egy több, mint száz éves fűrt ártézi kút. Sok történet, helyi legenda fűződik hozzá, Tolnai Ottó Kossuth-díjas költő művészetében is megjelenik. Az ottani víz és sár ugyanolyan gyógyító, mint a magyarkaniszi gyógyfürdő vize. A helyiek fürödtek is ott, és eredeti funkcióját is használják, azaz ott itatták és itatják a csordát és a nyáját a mai napig.

A vajdasági kaláka ötletének egyik fő emberével, Hajdú Lászlóval 2012-ben ismerkedtem meg. Ő épp Indiából jött haza, én pedig oda tartottam három hónapra, s egy közös ismerősünk hozott össze, hogy Laca segítsen pár tippel. Laca mesélt az indiai tájélményéről. Először hallottam ezt a szót. Hazatértemkor tartottunk egy közös, teltházas előadást Indiáról, és ez további beszélgetéseket és egy barátságot indított el. Közös ötleteltünk arról, hogy mi lehetne hasznos a környéken. Így merültek fel különböző tájépítészeti megoldások alkalmazásai Magyarkanisán: fűzépítmények létrehozása vagy akár nagyobb ívű kalákák szervezése. Laca már több kalákán vett részt, én pedig úgy gondoltam, hogy egyre el kell mennem. 2015 tavaszán találkoztam Herczeg Ágnessel, az Ars Topia Alapítvány elnökével, és vele közösen kezdtük el a vajdasági kaláka tervezését. Az Ars Topiáról annyit kell tudni,

hogy ők a fürdő- és közösségépítő kalákamozgalmat kezdeményezők. Egy hihetetlen csapat. Hatalmas szolgálatot végeznek a Kárpát-medencében. Csodatevők. 2015-ben kalákáztam is Erdélyben az Apor Lányok Feredőjénél. Ezután e-mail e-mailt követett, és 2015 őszén már egy lakossági fórumon arról beszélgettünk, hogy Kanizsa községben hol legyen a kaláka. Ezen a fórumon mindannyian bemutakoztunk, és elmondtuk, hogy jó és szép dolgokat szeretnénk megvalósítani, ami a közösségépítés mellett a turizmus javára is válik. 2019-re már kijelenthetjük, három évnyi önkéntes munkával a Baráthok Kútja megépült, valamint, hogy a magyarkanizsai strandon két fűzépítmény szépíti a Tisza-partot. Eddig ennyit kalákáztunk össze. Ajánlom a kedves olvasóknak, hogy kövessék az Ars Topia Alapítvány csatornáit, írjanak nekik, és jelentkezzenek kalákázni, akár Erdélybe – ahol már lassan 20 éve vannak akciók –, akár a Felvidékre vagy a Vajdaságba. Kivételes emberi kapcsolatok és együttműködések jönnek létre egy-egy kaláka alkalmával. Ahogyan az oromi szélmalom környékén megépült elemek, úgy a Baráthok Kútja és a fűzépítmények is úgy épültek meg, hogy az tájbarát legyen, mintegy beolvadjon a környezetbe.

G. B.: *Mit gondolsz, a fent említett eseménynek mekkora közösségformáló, építő ereje van? Melyik tevékenységet tapasztalod leginkább közösségépítőnek? Melyik miben különbözik, mások-e szerinted a hatásaik?*

V. L.: Az a zseniális a kalákában és a Malomfesztiválban, hogy ez a kettő már valahol összefolyt, ami a szervezői, a tájépítészeti, tervezői és a kivitelezői szekciót illeti. Nem tudott volna a Malomfesztivál úgy fejlődni, ha nincs a kaláka 2016-ban. Lényegi, eszmei különbség nincs a kettő között, annyi, hogy

operatív szinten talán más szervezői megoldásokat igényelnek. Mindkét helyen hihetetlen intenzitású munka folyik le rövid idő alatt, és a közös munka alatt a résztvevők beszélgetnek.

G. B.: *A Malomfesztiválon és a kalákán kívül mi történik még, melyek a Wemsical Serbia egyéb, kevésbé látható tevékenységei?*

V. L.: Lényegében jóval többet kellene foglalkoznunk az eredményeink láthatóságával és fenntarthatóságával, illetve a külföld vagy akár a balkáni, és itthoni szerb nyelvi közeg irányába való kommunikálással, mert van mire büszkének lennünk. Itt nem csak magunkra gondolok, hanem az összes tájbeli és épített értékeinkre úgy általában. Úgy gondolom, hogy a vajdasági magyarság le van maradva abban, hogy értékeit meg tudja mutatni, kifelé tudjon jól kommunikálni. Amilyen megoldások pedig vannak, abból legtöbb esetben hiányzik a kreativitás és a humor is.

Tavaly szerveztük meg először a Malomfesztivállal párhuzamosan az I. Vajdasági Üzleti Találkozót,

idén pedig jön a második felvonás. Értelemszerűen ez biztosan nem az első és második üzleti találkozó a Vajdaságban, de az első ilyen a mi szervezésünkben. Tavaly a cégek társadalmi szerepvállalását veséztük ki, idén pedig a szívemhez igazán közel álló témát járjuk körül, az pedig a vajdasági magyar idegenforgalom lehetőségei és összekovácsolása. Ennek a megszerzésében sokat segít a Vajdasági Baráti Egyesület és a Vajdasági Ifj. Vállalkozók Egyesülete.

G. B.: *A Wemsical Serbia megnyiben tudja aktivizálni, bevonni a vajdasági fiatalokat a tevékenységeibe? Gyűlnek-e a már meglévő események köré aktív fiatalok, csoportok?*

V. L.: Nem tudunk olyan terepi munkát elvállalni, hogy az ifjúságot célirányosan felkeressük, de tulajdonképpen mindig is panta rhei-alapokra fektettük a működésünket, és úgy voltunk ezzel, hogy akinek tetszik az, amit csinálunk, az felszállhat a vonatra. Nagyon örülünk minden segítségnek. Vajdasági fiatalokról nem beszélhetek,

Malom csapat

mert, mint mondtam, nem tudunk kampányszerűen promózni és toborozni. De helyi szinten idén is meg tudtuk találni az új arcokat a Malomfesztiválra és a kalákára is, s köztük nagyon sok a fiatal.

G. B.: *Milyen más szervezetekkel működik együtt a Wemsical Serbia?*

V. L.: Elsőként egyértelműen az Algyői Wemsicalt említeném, lehet, meg se alakultunk volna, ha nem lett volna ez az együttműködési vízió a két baráti kör között. Nagyon fontos partnerünk a szegedi Grand Café is. A budapesti Cseh Központtól idén egy olyan gesztust kaptunk a Crossroads fesztiválon való részvétellel, amit nem is tudom, mikor és hogyan tudnánk viszonzni. Talán soha. Velük színesebb a világ. A kalákát illetően pedig a budapesti Ars Topia Alapítvány megkerülhetetlen. Ők az irányítórórony a kalákában. Nélkülük nem lépünk, ők a tanítók, a mesterek. A Vajdasági Baráti Egyesület szintén nagyon fontos kapocs, mégpedig egy nagyon komoly, a Vajdaságból elszármazott üzleti és értelmiségi körrel, amely idén már másodszor partnere a fesztiválnak. Idén és jövőre részt veszek egy képzésen, amit a brüsszeli Marcel Hicter Alapítvány szervez európai kulturális menedzsment témában. Ez az alapítvány felvállalta az észak-írországi, izlandi, görögországi utak költségeit. A képzés költségeinek fedezésére pedig közösségi gyűjtésbe kezdtem, amire fantasztikusan reagáltak a barátaim, ismerőseim és ismeretlenek is. Ez is hihetetlen számomra. Mérhetetlen szeretet vesz és vett minket körül az elmúlt öt év alatt. Még a rendőrség is szeretett minket idáig, s a rendezvényeinknek nem szabott gátat, és nem voltak komoly homlokáncolások, mindent meg tudtunk beszélni. Hálával fogadunk minden professzionális, tiszteletteljes és méltányos hozzáállást.

G. B.: *A Wemsical Serbianak van-e, volt-e korábban együttműködése a Nemzeti Művelődési Intézettel, illetve a Vajdasági Magyar Művelődési Intézettel?*

V. L.: 2018-ban a Malomfesztivál adott helyet a Kultivál vajdasági állomásának, aminek a vajdasági koordinátora a Vajdasági Művelődési Intézet volt. Ennek nagyon örültünk, mert a Nemzeti Művelődési Intézet és a VMMI a fő intézmények közé tartozik, amelyek komoly kutatói, objektív helytörténeti, kulturális antropológiai és közösségépítő tevékenységet folytatnak. Megtiszteltetés volt ebbe a körbe bekerülni. Sokat tanultunk az együttműködésből. Ezen kívül 2017-ben a Csongrád Megyei Igazgatóság által szervezett csoportnak mutattuk be a Baráthok Kútját.

G. B.: *Hogyan látod az egyesület jövőjét?*

V. L.: Ahhoz, hogy úgy működjünk, ahogyan szeretnénk, még láthatóbb és szerethetőbb eredményekkel, napi 24 órán át kellene foglalkozni az egyesület dolgaival, gondolok itt az állandó kapcsolatteremtésre, pályázatírásra, közösségépítésre, terepi munkára, lobbizásra. Már-már egy munkahelyként

kellene felfogni. Ha jobban belegondolok, néha el is vesz annyi időt, mintha munkahely lenne, pedig ez csak civilkedés, nonprofit szektor. Ebből fakadóan a szabadidőnkkel „játszunk”, sokszor a családdal töltendő vagy az alvás idejét feláldozva. Nos, itt kell megállni egy percre, és elkezdni gondolkodni... És még mindig gondolkodom. Többek között egyensúlyba kell hozni a munkával és a magánélettel ezt a tevékenységet. Per pillanat ebben a fázisban állok. De ezeknek a barátságoknak, tevékenységeknek, projekteknek, együttműködési képleteknek és lehetőségeknek mindenképp tovább kell élnie, csak néha úgy érzem, kevesen és kevesek vagyunk mi ehhez, mert rengeteg a tervünk és az álmunk, csak nem jutunk oda, hogy mindent el tudjunk indítani, vagy befejezni – nem beszélve a rengeteg határidőről, papirologiáról, és az excel táblázatokról. De a végén úgymint minden megoldódik! Lényegében egy teszt, egy kísérlet a Wemsical Serbia tevékenysége, amit már 2014 óta csinálunk. Szerintem a jövőben is ebben maradunk, egy tesztfázisban. Pont ettől izgalmas, még bármi megtörténhet. Szeretni kell a változást és változni is szükséges.

GÁL BOGLÁRKA 2010-ben diplomázott a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának andragógia BA szakán, majd 2013-ban kulturális mediáció MA végzettséget szerzett. 2010. szeptemberétől 2018. január végéig az Algyői Faluház és Könyvtár művelődésszervezője volt. Jelenleg az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Csongrád Megyei Igazgatóságán dolgozik közművelődési referensként.

VÍGI LÁSZLÓ Újvidéken született 1984. október 2-án. 1996-ig Temerinben élt, majd Óbecsére költözött, ahol befejezte gimnáziumi tanulmányait. Ezt követően 2009-ben szerezte meg az MA fokozatot angol nyelv és irodalom szakon. 2010 és 2011 között a Képes Ifjúság hetilapot szerkesztette, tíz évig a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjének szervezője. 2010 óta Magyarokán él, a Tisza-menti Információs Fejlesztési Központban EU-pályázati referensként dolgozik, valamint szerb és angol bírósági fordítói munkát is vállal. A kezdetektől, tehát 2014 óta a Wemsical Serbia Ifjúsági és Kulturális Egyesület elnöke.

„Itt vagyunk otthon”

A hetényi Tarczy Lajos Alapiskola pedagógusainak értékőrző, identitáserősítő tevékenysége

A felvidéki Hetényben akkor jártunk legutóbb, amikor az „Értékek iskolája” projekt keretében Veszprém megyei pedagógusokkal, közösségsszervezőkkel látóutat szerveztünk az iskolába. Megismerkedtünk a pedagógusokkal, részt vehettük tanórákon, bemutatták helytörténeti gyűjteményüket. És nem utolsó sorban rácsodálkozhattunk a településről készült munkafüzetre, melyet közösen készítettek, és segédanyagként használnak számos tanórán. De ami számunkra mégis a legemlékezetesebb, az az elhivatottságuk, felelősségtudatuk, a településhez, magyarságukhoz való ragaszkodásuk. Munkájuk inspirálóan hatott ránk, ezért is osztjuk meg szívesen az iskola két vezetőjének gondolatait.

Uracs Marianna: *Kérlek, mutasd be az olvasóknak a települést, az iskolát, mit kell tudni rólatok?*

Czibor Angelika: Hetény Szlovákiában, Komáromtól 15 km-re található kisközség, aminek 1300 fő lakosa van, 85%-a magyar, a többi szlovák nemzetiségű. A lakosság idősödő, az utóbbi időkhöz a fiatalok elvándorlása volt a jellemző, de 2-3

éve azt tapasztaljuk, hogy vásárolják fel a házakat, költöznek ki Komáromból is, máshonnan is. Akik Hetényből elmentek, jönnek vissza, szóval reméljük, hogy a falunak van jövője. Magyar nyelvű óvoda, iskola működik nálunk. Az óvodában 25 fő körül vannak a gyerekek, az iskolában pedig 94-ről 110-re nő a létszám a jövő évben. Hetényi 60-65 fő, a többi mind beutazó a környező településekről. Magyarországi támogatással 4 éve sikerült megoldanunk egy iskolabusz beszerzését és üzemeltetését, most le kell cserélnünk nagyobbra. Az iskolában azon dolgozunk, hogy a fiatalok itt maradjanak, itt tele-

Czibor Angelika

pedjenek le, igyekszünk a gyerekek gondolkodásmódját úgy alakítani, hogy ők ide tartoznak. Olyan munkát végzünk, ami érték a szülőknek is, így a szülők elégedettek, ide hozzák a gyerekeket, nem viszik be Komáromba. Ennek alapja, hogy az iskolában a pedagógus gárda olyan összetételű és olyan képzett, hogy minőségi oktatást tudunk végezni, és tehetségfejlesztő programokat tudunk biztosítani a gyerekeknek. Művészeti iskolákkal, sportszervezetekkel is dolgozunk együtt, van modern táncoktatás, zongora, ének, karate, rajz, kézilabda, gitároktatás. A színjátszó csoport a Duna Menti Tavasz elnevezésű országos megmérettetésen idén is aranyéremmel minősítést kapott. Ezenkívül van egy bábcsoportunk, Écsi Gyöngyi vezeti. A gyerekek azáltal, hogy ilyen sok területen kapnak fejlesztést, és hogy művészek is foglalkoznak velük, magabiztosabbak, és ezt a középiskolában, illetve a későbbi életben is nagyon jól ki tudják használni. A mi iskolánkból kerültek ki azok a diákok, akik a felvidéki diákélet fő mozgatói, sőt a prágai, illetve a pozsonyi egyetem magyar diáktanácsainak elnökségében is dolgozik néhány egykori tanuló.

Prioritásként kezeljük már sok éve a regionális ismeretek átadását, mert tudjuk, hogy az erős gyökerekkel, az identitástudat kialakításával lehet elérni azt, hogy itt a felvidéki magyarság ne olvadjon, ne darálódjon be, mint ahogy a városokban, peremvidékeken tapasztalható. Ehhez szükséges a helyi értékek, hagyományok megismerése, átörökítése, éltetése.

U. M.: *Hogy indult nálatok ez a tudatos értéktartó, értékörző munka?*

C. A.: Mi megörököltük ezt, ugyanis az elődeink, akik itt tanítottak, foglalkoztak már a helyi értékekkel. Például a Duna Menti Tavaszra már annak idején is jártak a kollégák, a hetényi népdalokat népi játék formájában feldolgozták, az volt a címe, hogy „A fonóban”. Volt egy tanító néni, aki gyűjtötte, leírta a régi adatokat, ezeket Andrea kezdte összeszedgetni. 2000 után, amikor önállósodtak az iskolák, és meg kellett alkotni a saját iskolaprogramjainkat, jutott az eszünkbe, hogy a mi irányvonalunk lehetne ez a regionális nevelés, hiszen megvolt hozzá a rengeteg alapanyag.

Rancsó Andrea: Volt itt egy természetes közeg, úgy, ahogy Angelika mondja. Margitka tanító néni, Dékányné Éva néni, akinek néptáncsoportja volt, és ő például a szakdolgozatát a hetényi

Tarczy nap 2018 – Mátyás király szőlőt kapál foglalkozás

népmesékből írta. A férje, Dékány Gyuri bácsi 30 éven keresztül volt az elnöke a Csemadoknak, és olyan énekkart működtetett, ami országos hírű volt, megnyerték a Föl-szállott a pávát. Ők ezt teljes természetességgel csinálták, mi pedig örököltük tőlük a hivatástudatot, a közösséghez való ragaszkodást.

Amit még mérföldkönek látok, az a pápai Tarczy Lajos Általános Iskolával való kapcsolat. Amikor először érkeztek testvériskolánkból, Pápáról vendégek Nagy Zoltán igazgató úrhoz, hogy nem is igen tudják, hogy hol vannak. Nekünk ekkor már volt egy népviseleti gyűjteményünk, amit a polgári társulással gyűjtöttünk össze, kitaláltuk hát, hogy mutassuk be nekik. Az iskolában meg kiderült, hogy milyen híres a hetényi mese, ami arról szól, hogyan győzi le a hetényi szépasszony a subrikával az ördögöt, hát mutassuk meg azt is. És akkor az osztályban, Hovany Renáta kolléganővel összeraktunk egy kicsike kis kiállítást, asztalon voltak terítők, viseletes babák, de ha már iskola, mutassák be a kiállítást a gyerekek.

U. M.: *Mikor történt ez?*

R. A.: 12-13 évvel ezelőtt. Ők bemutatták, igen tetszett a vendé-

geknek, de hívtunk külsősöket is, a civil szervezetek képviselőit is a faluból, hogy nézzék meg ők is, és nagyon jó visszhangja volt. Élvezte gyerek is, vendég is, élveztük mi is a munkát. Következő évben már nagyobb kiállítást csináltunk, nem csak egy kis asztalt, kis termet tudtunk megtölteni az összegyűjtött helyi értékekkel, hanem egy nagyobb, így fokozatosan kinőtünk magunkat. Angelika mikor igazgató lett, ő mindjárt teret biztosított, a folyosó arra lett átalakítva. Vakartuk a fejünket, meg tudjuk-e tölteni...

C. A.: ...és azután meglepődtek, mert mikor összeállították az első helytörténeti kiállítást itt az iskola folyosóján, kiderült, hogy nem is elég a hely. Azóta minden évben több és több az anyag, és tudatosan gyűjtjük is a faluban. Amiket a sarokban látsz, azokat ma hoztam egy kiürítendő házból, meghalt a 94 éves néni, és a házat kiürítjük. Mondtam, hogy aszúros terítő, egyéb terítő kellene, és tényleg, aki ilyesmiről hall, az hozza. A kiállítás minden évben a Tarczy napon újul meg, s egy éven át láthatják a gyerekek, szülők, látogatók.

U. M.: *Apró lépésekkel haladt előre nálatok a helyi értékek meg-*

Czibor Angelika

becsülése, a gyerekek érzékenyítése, az ezzel való foglalatosság, míg egy, az iskolai munka minden elemét átható, komplex rendszerré vált. Milyen lépcsőfokai voltak ennek a folyamatnak?

C. A.: Ahogy a kiállításanyagok gyűlteket, lehetett erre építeni. Egyre több információ került a birtokunkba, az egyik tanító néni foglalkozott velem, kedvet kapott a másik is, a harmadik is, és mindenki elkezdte a maga szempontjából látni. Például az egyik kolléganőnk, Keszeg Ildikó, az aszúrozást tanította meg a gyerekekkel a napköziben, de emellett elkezdett húsvétvárót, tökfesztivált és karácsonyvárót is szervezni a faluban. Régi kézműves emlékeket, technikákat kezdett feltárni, megkérte az öreg néniket, bácsikat, hogy jöjjenek el, mutassák meg a gyerekeknek, dolgozzanak velük együtt. De nemcsak a gyerekek, hanem a rendezvényeken, közösségekben a felnőttek is megtanulhatták az aszúrhímzést. Akkor Kotiers Éva kolléganőnek eszébe jutott, hogy feldolgozzák a régi hetényi meséket, megtanította a gyerekeknek a hetényi népdalokat. Csintalan Márta kolléganőnk, akinek számos régi szerszám, illetve berendezési tárgy van a birtokában, megismertette az érdeklődőket a kendertermesztés, illetve a kötélfontás egykor használt eszközeivel. És ahogy mindenki a magáét hoztatta, összeállt egy hatalmas ismeretanyag. 2012-ben kiírták a „Korszerűen a Régióért” európai uniós pályázatot, ami arról szólt, hogy korszerű oktatási módszerekkel vigyünk valami újat a tanításba. Ekkor azt találtuk ki, hogy az egyik terület legyen a regionális nevelés, és ami összegyűlt helytörténeti anyagunk van, abból meg tudunk csinálni egy munkafüzetet. Mindenki beleteheti, ami az övé, amit ő hozott, kutatott. 2 éves projekt volt, 136.000 euró értékben, és ennek keretében a pedagógusoknak azt a plusz munkáját, amit ebbe befektettek, ki lehetett fizetni. Ez

is motiváló erővel hatott, mert kis iskolaként mi csak alapfűzetést tudunk kapni. Így sikerült összeállítani ezt a munkafüzetet, de úgy, hogy mindenki kivette a részét. A meséket, dalokat, társasjátékokat Éva tette bele, Renáta tanító néni, akinek nagyon jó a kézügyessége, rajzolt a munkafüzetbe, attól lett olyan csinos, vonzó. Profi grafikus is megfizethettünk, aki sokat segített. Oda-vissza mentek folyamatosan a cikkek, rajzok, képek.

U. M.: *És nagyon jól tudjátok használni, mindenféle órán tudtok ebből csemegézni.*

C. A.: Igen, de azért a pedagógusok kreativitásán is sok múlik. Használják történelmen, zenén, földrajzon, polgárin, biológián, alsó tagozatosok a honismeret, természetismeret órán.

R. A.: De lehet tornaórán is, benne vannak a régi, népi játékok is.

C. A.: Projektnapokat is szoktunk csinálni, vagy amikor a Tarczy-napokra készülünk, mindig megszabjuk, hogy mi legyen az adott év témája, és a gyerekeknek olyan foglalkozásokat tervezünk be, amik azokhoz a témákhoz kapcsolhatók. Ehhez is használjuk a munkafüzetet, illetve van olyan téma, aminek az alapja benne van

a munkafüzetben, de van olyan is, ami már azóta merült fel. Például a Gergely-járás még nincs benne, de a gyerekekkel már megcsináltuk.

U. M.: *A munkafüzet egy állapotot tükröz tehát, néhány év múlva lehetne egy újabb munkafüzetet vagy második kiadást megjelentetni.*

C. A.: Igen, készülünk is egy európai uniós projektre, jövő szeptemberben indul, ez is 2 éves, viszont itt más a prioritás, az olvasási, a matematikai és természettudományi kompetenciák fejlesztése. De a természettudományi kompetenciák közé most is be tudjuk tenni azt, hogy az itt őshonos, régi gyümölcsfákat, bokrokat, évelő növényeket telepítsük be, parkosítsunk, táblázzuk, gyerekekkel írjuk rá, mit kell róla tudni. Be tudjuk tenni, hogy a gyerekekkel bejárjuk a környéket, elmegyünk a régi dűlőnevekkel megnevezett területekre.

U. M.: *Tanítjátok a környezetekben is, hogy hogyan kell ügyesen projektet tervezni.*

R. A.: Kell, hogy az iskolának legyen egy kisugárzása, kihatása a tágabb közösség felé. Részben amiatt, mert egyre több nevelési feladatot kell felvállalnunk az oktatás mellett. De azért is, mert a Felvidéken

Mézesnap Tarczyban

nincs külön területként közművelődés, fel kell ismerni a pedagógus gárdának, hogy ezt a feladatot is részben az iskolák látják el. Azáltal, hogy én a gyereket tanítom, neveltem, a jövő generációját építem, de hatással vagyok a szülőkre, lakosokra is.

C. A.: Felnőtt egy olyan szülőgeneráció, akik a közművelődésből kipottyantak. Ezért nekünk nem csak előre kell nézni, s a jövő generációját nevelni, hanem sokszor a szülőket is. Nálunk nincs művelődési ház, nincs egy olyan szintér a faluban, ahol színpadon, méltó körülmények között fel tudnánk léptetni a színjátszó csoportot, bábcsoportot, akár egy tanévzárót megtartani, ez örületesen hiányzik nekünk. Most például a tanévzárót úgy terveztük meg, hogy lássák a szülők is, mennyit dolgoztunk egész év alatt, délután 5 órára tettük, és megtűzdeltük kulturális bemutatókkal, programokkal. Itt az iskolaudvaron tartottuk meg, mert egyszerűen nincs akkora helyiség.

U. M.: *Szerencsések volt, hogy jó idő volt. Sokan eljöttek a szülők közül?*

C. A.: Sokan, és nagyon tetszett nekik, ahogy mi a gyerekekkel bábunk, foglalkozunk az értékekkel, ahogy ezt a gyerekek magukévá teszik. A gyerekek részéről pedig

azt tapasztaljuk, hogy hallgatnak ránk, értékelik a munkánkat, és elfogadják tőlünk, amit mondunk, hisznek nekünk, és ezt továbbítják a szülők felé.

U. M.: *Ha nincs is közösségi tér, de vannak közösségek, ugye? Említettetek egy-kettőt.*

R. A.: A Mozgássérültek Alapszervezete jól működik, nekik van klubhelyiségük a Lilla Galéria épületében, 20-22 fős társaság.

C. A.: Az óvoda, az iskola és ez a szervezet tartja együtt például a Széchenyi-emléknapot.

R. A.: Nagyon aktív a Villa Herten Polgári Társulás, amit a férjem alapított. És azóta, ami nem megy az iskolában, mert a keretek végesek, meg tudjuk csinálni a társuláson keresztül. Részben a tagok bevonásával, részben azzal, hogy a civil szervezetek tudnak pályázni például a Bethlen Gábor Alap forrásaira vagy Nyitra Megye Önkormányzatához. Rengeteg helyre pályázunk, kicsiket is, mert nekünk az is segítség. Vakmerő vágyunk, hogy legalább a tetőteret alakítsuk ki az iskolán, ezt látjuk járható útnak, hamarabb megvalósítható, mint az önálló kultúrház. Amikor alpolgármester voltam, prioritásként kezeltük a kultúrházat, de ehhez meg kell lennie az anyagi alapnak, az igyekezet kevés.

U. M.: *Mik a további terveitek?*

R. A.: Az egyik gyerek mondta nekem egyszer, hogy ezt meddig lehet csinálni, van-e még valami, amit nem gyűjtöttünk fel? Van, nagyon sok van, a téma az utcán hever, csak nyitott szemmel kell járni. Én azon aggódom, hogy a lendület abbamarad, mert ebbe el lehet fáradni.

C. A.: A másik probléma, hogy jönnek utánuk a tantestületbe az újabb generációk, szeretnénk, hogy átvegyék tőlünk, megérezzék és tudják folytatni, amit mi elkezdtünk. Azt tapasztaljuk, hogy ha hetényi származású, itteni gyökerekkel rendelkező kerül közénk, megérinti, és ő is bekapcsolódik ebbe a munkába. A fiataloknak remélhetőleg jönnek majd az új ötleteik, mi pedig örömmel fogadjuk, ha továbbviszik a dolgot. Például Dékány Évike férje hagyományos vőfély, rengeteg lakodalmon részt vesz márciustól október végéig, és ő ezeket a rigmusokat ismeri, tudja, és nagyon jól használja is.

R. A.: További lehetőség a digitalizáció. Egy dolog, hogy mi itt összegyűjtjük, feltöltjük az iskola honlapjára az értékeket, de, hogy utána mi történik vele, az kérdés. Azt frissíteni kell, azzal dolgozni kell, hogy élő maradjon, megmaradjon a köztudatban. Ne az legyen, hogy 10 év múlva megint előkerül, hogy foglalkozunk a leventékkel, mert elfelejtődött, hogy mennyi mindent tudtunk már egyszer erről. A másik, hogy akár tetszik, akár nem, a fiatalokat a digitalizáció, a számítógép érdekli, viszont ehhez a munkához kell a személyes kapcsolat is. Azt kell ügyesen kitárolni, hogy tudom a kettőt ötvözni, és feldolgozni a témát, hogy mindekihez eljusson.

Például az Oral History (elbeszélő történelem) módszere: elmegek beszélgetésre 2-3 gyerekkel, riportot készítünk, azt feldolgozzuk. Leírják, megbeszéljük, de azt pontosítani kell levéltári adatokkal,

Cirokseprű Rancsó Dezsővel

korhú dokumentumokkal. Van, aki kérdésben jó, van, aki a kamerát kezeli, megvágja az anyagot, van, aki levéltárban kutat. Például Dékány Gyuri bácsi, aki majd 30 évig a Csemadok elnöke volt, eljött egy beszélgetésre. Ő aztán megélte a dolgokat a szocializmus idején is, utána is, tehát sok mindenről tud beszélni. Számára nagy kihívás volt, hogy egy 12 éves gyerek szintjén tudjon mesélni, kicsit a politikáról is. Két tanítási órát rászántunk, elmondta a történeteket, hozott képeket, élvezhető volt az előadás, a gyerekek figyeltek is. Utána megbeszéltük, mert kell az azonnali visszacsatolás, hogy mit hallottak. Ezután otthon le is íratom velük, ebből már látom, hogy ki mit vitt el belőle, ki mennyire igényes. De a videofelvétellel is foglalkozunk, bár a videót nekem kell otthon megcsinálni, mert az iskolai gépeken erre nincs program. Ha már megvan, akkor ott a YouTube csatornánk, nézzük meg, akkor megint tudunk beszélni róla. Nagyon jó volt a Művelődési Intézet versenye, a „Hétköznapi hőseink”, mert erre rá tudtak csatlakozni a gyerekek az elkészült filmekkel.

U. M.: *Komoly felkészülést, tervezést kíván egy téma feldolgozása. Mi lesz a következő?*

R. A.: Igen, a Tarczy-emléknap témája. Volt már a kitelepítettek történetétől a focitörténetig sok minden, idén december 6-ra a babonák, hiedelmek, népszokások, népi gyógymódok lesz. Nekem a nyáron ki kell találnom a keretét, merre tudok a gyerekekkel elmenni. Meg kell mondanom, hogy most ezt keressétek, ezt gyűjtsétek otthon, vagy hozzatok régi képeket. Persze nem fogja az egész felső tagozat csinálni, leszükül a kör, és nem minden család, szülő kapcsolódik be aktívan. Azt kell kitalálnom, hogyan tudunk terjeszkedni szélesebb körbe. A drukkerjáték tavalý a Szlovákiai Magyar Műve-

Gólyafalva – gólyakészítés

lődési Intézetnél jó volt: megvolt a csapat, amelyik versenyzett, és szerzett magának drukkerket. Nekik is kellett feladatokat megoldani, és ez nagyon jó volt arra, hogy a közösséget erősítse, bevonja a külső kört, akár barátokat, szülőket. Én is azt szeretném, hogy a téma szélesedjen. Mert az egy dolog, hogy bemutatja a 6. osztály, a 12 gyerek pedig nagyon szépen elmondja a „hajlok” mibenlétét a többieknek...

U. M.: *Bocsáss meg, mi az a hajlok?*

R. A.: A pincék, pincesorok neve nálunk, azért így hívják, mert meghajolsz, hogy az alacsony ajtón beléphess. Szóval a hatodikosok voltak a tanító nénik, tanító bácsik a témában.

C. A.: Amikor egy témanapra készülünk, sok meghívott vendég van, s ezért a gyerekek nem ott mondják el először a kiállítás bemutatását. Ahogy elkészül a kiállítás, a gyerekek, akikkel Andrea feldolgozta a témát, minden osztálynak elmondják, s ezáltal az egész iskola megismerkedik vele. Ott kérdezhetnek, így tudja Andrea a bemutatót bővíteni, hogy mindenkinek minden érhető, világos legyen. Tehát minden gyerek találkozik egy-egy kiállítási anyaggal, illetve részletes bemutatásával. Sok gyerekekkel kezdenek el dolgozni, és azután végül az a 3-4, a legjobbak,

érdeklődők, mehetnek például a Kincskeresők versenyre.

U. M.: *A hagyományos értelemben vett települési értéktár működik nálatok?*

R. A.: Igen, a települési értéktárunk az iskola meg a Polgári Társulás, a bizottságban mi tanító nénik vagyunk benne. Hetény magyar település volt, és én a jövőképeemben azt szeretném látni, hogy 50 év múlva is magyar település legyen. Ezért nagyon fontos maga az értéktárfeltárás. Hogy ha ide új utcát nyitunk, jönnek más nemzetiségű lakosok, számukra az evidens legyen, hogy magyar faluba jönnek, és ezen semmi nem változtathat. Az iskola részéről biztosan jók ehhez a helytörténeti kiadványok. Nyitra melléken tapasztaltuk azt, hogy a betelepült új lakosok sokkal aktívabbak, összetartóbbak voltak, és ma már azt mondják, hogy az egy ősi szlovák falu. Egy magyar iskolának közösségben kell gondolkodni, ezt nem szabad elengednünk, erre kell a hangsúlyt fektetnünk minden egyes iskolai tevékenységénél.

U. M.: *Mély nyomot hagytok ezekben a gyerekekben.*

C. A.: Amikor elkezdődött Magyarországon a „Határtalanul” program, hetedikeseket, középiskolásokat hoztak a Felvidékre kirándulni, hozzánk is. Az ide érke-

zó gyerekek egymásnak mondták csodálkozva, hogy itt mindenki magyarul beszél. Akkor azt mondtuk, hogy mutassuk meg, hogy a felvidéki magyar iskola miről szól, egy felvidéki falu hogyan is néz ki. Úgyhogy készítettünk falubemutatót, iskola bemutatót, az összes gyereket, az összes csoportot végigvizsgáljuk itt a folyosón, és mindig valami értékadó foglalkozást teszünk be.

U. M.: *Többször is szóba került a pápai Tarczy Lajos Általános Iskola, amellyel szoros kapcsolatban álltok. Ez hogyan alakult ki?*

C. A.: Ők találtak meg bennünket, az interneten bukkantak ránk. Érdekes, hogy mindkét iskola frissen vette fel a nevét, és mindketten kerestük a kapcsolatot. Tarczy Lajos Hetényben született, Pápan pedig a Református Kollégium nagyhírű professzora volt. Itt, a Tarczy napok keretében rögzítettük a testvériskolai kapcsolatot. Azóta járnak hozzánk a „Határtalanul” program keretében, Tarczy-napra. Mi pedig megyünk a Nagy László szavalo versenyre, a helyesírási, anyanyelvi versenyre. Most októberben is készülünk módszertani napokra. Az iskolánkból több gyerek is a Református Kollégiumban végzett, így a Refibe is ellátogatunk.

U. M.: *Így a beszélgetés végén, ha valaki úgy gondolná, hogy a ti példátok inspirálja, és szeretne belevágni ebbe a folyamatba, mit tudnátok mondani, mi kell ahhoz, hogy elkezdje?*

C. A.: Mindenképpen csapatra van szükség, elhivatottságra, munkabíráásra.

R. A.: Jó, ha a család mellette van.

U. M.: *És egy elkötelezett iskola-vezetés. De a pénzt nem mondtátok.*

R. A.: Mert abból van mindig a legkevesebb. Ötletesnek, kreatívknak kell lenni, hogy minimális pénzből boldoguljunk. Ezenkívül az intézményi háttér nagyon fontos.

C. A.: Nem minden iskolában teszik lehetővé, hogy a nyomtatókat, fénymásolókat szabadon használhassák a kollégák. Szerintem mi az iskolában erre költjük a legtöbbet. De így lehet, ha tudjuk biztosítani, hogy a munkájukhoz szükséges anyagokat megcsinálhassák.

R. A.: Kérdezted, hova lehet még fejlődni. Azokat a gyerekeket, akik már elballagtak, de mi kineveltük őket, és tudják, milyen az értéktartó munka, továbbra sem kellene elengedni. Azt mondanám neki: kedves, megtanultuk az alapjait az értékgyűjtésnek, nyáron menj ki 1 hónapra a hetényi temetőbe, fényképezd, gyűjts anyagot, írd össze, kapsz érte honoráriumként 200 eurót, mert annyi a diák-

fizetés. Megcsinálja, szívesebben csinálja, nekem is jó, neki is jó, és van megint egy anyagunk, amivel tudunk dolgozni. De ehhez anyagiakra lenne szükség.

C. A.: Máskülönben elmegy a McDonaldsba, órábérbe.

R. A.: Az értéktartó munkával jó szándékú embereket vonzunk magunk köré. Nekünk szerencsénk volt, mert mindig megtaláltuk a jó embereket vagy ők találtak meg minket. Én bízom abban, hogy mindinkább felismerik, milyen fontos része a nevelésnek, a művelődésnek a mi munkánk. Ha a gyerekem el is megy Japánba, akkor is magyar fog maradni, akárhova kerül a világban, a gyökerei mindig meglesznek, és ezt mi alakítottuk ki benne.

BALOGHNÉ URACS MARIANNA több mint 30 éve dolgozik a közművelődésben, ebből 24 évet Pápan, a Jókai Mór Művelődési és Szabadidőközpontban töltött művelődésszervezőként, szakmai csoportvezetőként, majd igazgatóként. Elsősorban színházi előadások szervezésével, a színházi neveléssel és drámapedagógiával foglalkozott, de dolgozott a felnőttképzésben és szervezett számos rendezvényt is. Több hazai és EU-s projektpályázatot írt és bonyolított le, melyek a közösségfejlesztéstől a civil összefogáson keresztül az önkéntességig sok-sok területet öleltek fel. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságát vezeti.

CZIBOR ANGELIKA 24 éves gyakorlattal rendelkező biológia-kémia szakos pedagógus, 2009 óta a hetényi Tarczy Lajos Alapiskola igazgatója. Az iskola programjának profilja a regionális nevelés beépítése az egyes tantárgyak oktatásába. 2012 és 2014 között egy nagyszabású EU-s projektet vezetett, mely a beszédes „Korszerűen a régióért” nevet viselte. Ennek keretében a teljes tantestület közreműködésével elkészült az iskola helytörténeti munkafüzete, melynek egy részét maga írta. A regionális nevelés beépítésének jó gyakorlatát kolléganőjével, Rancsó Andreával különböző fórumokon rendszeresen prezentálják.

Szervező és támogató munkájának köszönhetően az iskolában sokrétű tehetséggondozás folyik, mely alapul szolgált az intézmény Tehetségpontként való regisztrációjához. A Mentor Tehetségsegítő Tanács tagjaként részt vesz a Hevesy Kémia Verseny felvidéki fordulójának szervezésében, lebonyolításában.

A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége keretein belül rendszeresen részt vesz országos rendezvények, szakmai konferenciák szervezésében, lebonyolításában. 2018-tól a SzMP Sz Komáromi Területi Választmányának alelnöke, az Országos Választmány tagja.

PAEDDR. RANCÓS ANDREA pedagógusi diplomáját a Nyitrai Pedagógiai Főiskolán szerezte. Történelem-földrajz szakos tanárként Madaron kezdett dolgozni. Jelenleg a Hetényen működő Tarczy Lajos Alapiskola pedagógusa. Közben elvégezte az etikai nevelés és az informatika szakot is.

2007-ben férjével, Rancsó Péterrel együtt megalapították a Villa Heten Polgári Társulást, melynek célja a község helytörténetének, tárgyi emlékeinek gyűjtése, feldolgozása. Andrea a gyűjtött adatokat, információkat a tanítványaival való foglalkozásai során is felhasználja. Gyakorlati tapasztalatait a helytörténet tanításának módszertanából írt kisdoktori szakdolgozatában is megfogalmazta.

2012-ben és 2013-ban egy európai uniós projekt keretében a digitális technológiák felhasználásának lehetőségeit oktatta a történelem tantárgy keretein belül. A módszertani központ szakmai tanácsadójaként 3 munkájában is a helytörténet oktatásával foglalkozott. Aktív tagja a Kincskereső, regionális értékeket kutató diákok országos konferenciáját szervező csapatnak, a Mentor Felvidéki Tehetségsegítő Tanács, valamint a Felvidéki Magyar Értéktár Bizottság szakmai alelnöke. Kezdeményezője volt a Hetényi Értéktár létrejöttének és önkéntesként részt vesz a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet munkájában is.

A zenei fejlesztés ereje és lehetőségei roma közösségekben

Zene és irodalom, mint kiindulási alap

A középkorban Tinódi Lantos Sebastyén, a 20. században Sebő Ferenc, a Kaláka, a Szélkiáltó együttes és rengeteg énekes verses fesztivál – az irodalom közvetítői. Szerencsére az X, Y, Z generációknak is vannak énekmondói, akik már nem csak akusztikus, de az elektronikus és kortárs trendeket, a számítógépes lehetőségeket is felhasználva dolgoznak fel és közvetítenek verseket. Ilyen például a Kávészünet elnevezésű, a fiatalok körében igen népszerű zenekar, de a Pilvaker, a szavak forradalma kezdeményezés is jelentős hatással van az „énekelte versek” 21. századbeli jelenlétére. A név mögött kialakult mozgalom különlegessége, hogy az eredeti verseket az előadók saját maguk által írt szövegekkel egészítik ki, sok esetben refrénként használva azt, ezzel új intertextuális közlést létrehozva, tulajdonképpen saját kortárs érzéseikre rátranszponálva az eredeti alkotásokban jelen lévő érzéseket, gondolatokat. Gyakorlatilag a slam poetry műfaját öltöztetik zenei köntösbe.

Zene vagy/és nevelés – a fogantatástól minden nap...

Vajon az iskolákban, az alsó, felső tagozaton, és a középfokú oktatási szintereken hogyan és miként használhatók a tanórákon, a tanórákon kívül és esetlegesen a mindennapos tanulást elősegítve az énekelte versek?

Minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a zene, a dal lett a 21. század leginkább meghatározó művészeti platformja. Hatása azért is említésre méltó, mert az ember „teremtésének” (fogantatásának) legelső pillanatától akusztikai hatásoknak van kitéve. Már a megtermékenyülés utáni első héten elkülöníthető a fül kezdeménye, majd rövid idő múlva kifejlődik a hallás rendszer. A magzat akusztikus ingerlésre már a 8. héten agyi elektromos tevékenységgel reagál, majd a 24. héttől szívritmusa megváltozásával és pislogással, a harmadik trimeszterben pedig mozgással. (Raffai, 2000:23) Látható tehát, hogy mennyire fontos, hogy milyen „zajok” érnek minket már az embrionális fejlődés alatt is, hiszen

az újszülöttek emlékeznek az anyaméhben hallott hangokra. Arra vonatkozóan, hogy az anyai hatások közvetlenül átmennek-e a magzatba, több tanulmány is készült. Joan Raphael-Leff *Pregnancy, The Inside Story* című könyvében azt írja, hogy „az újszülött osztályon levő babákat megnyugtatja, ha szabályos anyai szívverés hangját hallják felvételtől, és nyugtalaná válnak, ha ettől eltérő ritmusú szívverést hallanak”. (Raphael-Leff, 1993:56)

E rövid ízelítőtől kiderül, hogy mennyire fontosak a minket körülvevő akusztikai ingerek, mennyire meghatározók már az anyaméhben átélt tapasztalatok. Akinek van saját gyermeke, vagy ölébe vett már kisgyermeket, tapasztalhatta a nyugodt, kiegyensúlyozott, halk beszéd nyugtató hatását a gyermekre. Az élő hang, és az ének még nagyobb hatással van a gyermekre: megszűnik a sírás, mélyebben és hosszabban alszik, egyenletesebb lesz a légzés, sőt a hosszú távú egyenlített súlygyarapodásra, az emésztésre, az étkezésre is jótékony hatással van.

Kodály Zoltán mondta azt az 1950-es években, hogy a gyermek

zenei nevelését születése előtt kilenc hónappal kell kezdeni, sőt már az anya születése előtt kilenc hónappal. Alapelve volt, hogy csak a legértékesebb művek alkalmasak arra, hogy a gyermekeket művészetre neveljük. De ki dönti el, hogy melyek ezek a művek? Azok a szakemberek, akik gyermekeinkkel foglalkoznak vajon tényleg szem előtt tartják a zenei nevelés során az énekléshez, énekléshez való pozitív hozzáállás kialakítását? Lehetnek-e még élményszerű, nem feltétlenül szolfézs és zeneelmélet centrikus énekórák a magyar oktatás zenei nevelésre fordított egyre kevesebb időkeretében? Hol a hiba? Miért nem énekelnek gyermekeink az iskolákban többet?

Az óvodákban felszabadult, önfeledt éneklés közben játszanak, táncolnak, zenélnek a gyermekek, hála a kiváló magyar óvodapedagógusoknak. De mi történik az általános iskolákban? Az alsó tagozatban a tanító próbálkozik a heti 1-2 énekórában „elvégezni a tananyagot”, aminek a vége általában a gyermeki érdeklődés teljes elvesztése az énekléssel szemben. Ez nem feltétlenül az oktató, annál inkább a rendszerszemléletű oktatás hibája, melynek hatása az, hogy a nyolcadik osztály végére egyre inkább elveszik a gyermeki

érdeklődés, lelkesedés nem csak a zene és ének, de általában a művészetek iránt. Tapasztalatból tudom, hogy azok a tanulók, akik szakközépiskolában, szakközgimnáziumban tanulnak tovább, és soha többet nem találkoznak "zenei neveléssel" a médiákból áradó zenei forrásoknál kötnek ki. Ez nem lenne baj, ha ebben a szegmensben lenne olyan kapaszkodójuk, legalább heti egy interkulturális, vagy művészeti óra, amiben teret kaphatna a zenei nevelés, zenei kultúra.

Itt lépnek be a képbe az énekeltek versek.

A mindennapos zenei nevelés a tanulás szolgálatában

Hogyan lehet énekeltek versekkel motiválni, fejleszteni, új ismeretanyagot feldolgozni? Miért ne lenne mindennapos tevékenység, hogy különösen a hátrányos helyzetű, és roma tanulók esetében használjuk ki ezt a motivációs eszközt, aminek ráadásul pozitív transzferhatásai is vannak?

Akik dolgoztak már roma gyermekekkel, tudják, hogy az eltérő szociokulturális háttérből eredő különbségek egy első osztályba lépő roma gyermek esetében olyan

tüneteket is produkálnak, amelyek sokszor a tanulásban akadályozott tanulók fejlesztendő tünetegyütteseire emlékeztetnek. Az észlelés, a hallás, a beszéd sok esetben 2-3 évvel marad el a kortárs csoporttól, roma gyerekek többségénél az iskolaérettség kialakulása is gyakran késik. Pik Katalin több tanulmányban is foglalkozik a roma gyerekek óvodáztatásának kérdéskörével. Állítása szerint a cigányság jövőbeli sorsának alakulása nagyban függ attól, hogy részt vesznek-e az óvodai nevelésben (Pik, 2000). A szerző szerint az óvoda segíti a gyerekek azon készségeinek, ismereteinek elsajátítását, amelyek az iskolai sikerhez szükségesek. Felvetése szerint a roma gyerekek több mint kétötöde számára az iskolában való megfelelés azért is ütközik nehézségbe, mert nem rendelkeznek az iskolai sikerességhez nélkülözhetetlen alapvető készségekkel. Hogyan lehetne fejleszteni például a hallást, a beszédet a mindennapos zenei neveléssel? Érdemes-e rászánni napi 5-10 percet a reggeli iskolába érkezés után arra, hogy mimetikus játékokkal, énekeltek versekkel, hangszerekkel próbáljuk elérni az esteleges (valószínűsíthető) fejlődést, és ráadásul olyan hangulatot teremtsünk, ami a tanulás iránti motivációt fenntartja.

Roma gyerekek, akik „érik a zenét”?

Dinamikus sztereotípiá, hogy a roma gyerekek „érik a zenét”, a „zene bennük van”. Miért ne használnánk ki ezt a lehetőséget, főleg, ha a gyerekek élvezik az éneklést, örömmel veszik kezükbe a hangszereket. Nagyon fontos leszögezni, hogy az éneklés önmagában is pozitív hatású, roma gyerekeknél különösen motiváló, saját tapasztalatom azt mutatja, hogy figyelemfelkeltő, és nem utolsósorban rendteremtő ereje is van. Ha

elkezdjük a mindennapos zenei nevelést, meg kell, hogy legyen a kiindulási alapunk, hogy honnan indulunk, és mit szeretnénk elérni. Ha követjük a gyermekek fejlődését, azt érdemes rögzítenünk a későbbi elemzések szempontjából. Ez lehet egy gyermekmegfigyelési napló is. Ha az elemzések után eljutunk odáig, hogy elkezdjük a „kísérletezést”, akkor kezdetben egyszerű hangszereket válasszunk, olyat, ami strapabíró, és nem kell különösebb tudás a megszólaltatásához (pl. tikfák, csörgődob, shakeerek, tamburínok, dzsembe). Ezekkel kísérhetjük az éneklésünket, de a mindennapos ritmizálás önmagában is jelenthet kimutatható fejlődést a ritmuskészségek terén. A ritmusképleteknél a legegyszerűbbekkel kezdhetjük: tapsolással, egyszerű egyenletes lüktetéssel. Az MTA-SZTE Ének-zene Szakmódszertani Kutatócsoport ritmikai fejlesztőprogramja például kiváló kiindulási alap lehet (Pethő, Mucsi és Surján, 2018).

A fejlesztést az énekórákon kívül a délutáni foglalkozások időtartama alatt is el lehet kezdeni. Természetesen a gyerekeknek nem kell tudniuk arról, hogy fejlesztésben, kísérletben vesznek részt, legjobb, ha a tevékenységnek valamiféle szakköri nevet adunk. A tapasztalatok azt mutatják, a tanórákon kívül nehéz őket az iskolában tartani, de a zene és a tánc különösen motiváló hatású a roma tanulók körében. A tatabányai Füzes Utcai Roma Nemzetiségű Általános Iskolában például a gyerekek lovári nyelvet tanulnak. Ehhez hozzá tartozik, hogy a nyelvet tanító pedagógus gitárkísérettel, roma népdalokat tanít nemcsak a tanórákon, hanem tanórán kívüli időszakban is. A fiúk körében, akik a lányok táncfellépéseit élőzenével kísérik, közkedvelt a gitárszakkör is. Már önmagában ezek a rendszeres tevékenységek, próbák, fellépések is lehetnek motiváló

jellegűek, amik hatással vannak a gyerekek viselkedésére is. Ezekbe az alkotó tevékenységekbe délutánonként észrevétlenül bele lehet csempészni a fejlesztő ritmusgyakorlatokat is.

Óvoda, iskola mindennapos zenei nevelés

Kezddhetjük a mindennapos zenei nevelést az óvodában tanult énekekkel, ez biztonságot is ad a gyerekeknek, ami fontos az új közegekben: az iskolában. Ha már kialakult egy hangszerkezelési készség, (a készség mindig egy tevékenység gyakori ismétlődése után automatizálóik) és néhány alapritmust sikerült készség szintűvé gyakorolni, a tanító kezébe veheti hangszerét, amin vagy a dallamot játssza, (pl. furulya) vagy harmóniákkal kíséri (gitár, zongora), miközben énekel (a gyerekekkel együtt). Tapasztalataim szerint egy-két hét alatt mindennapos gyakorlással már megfigyelhető a fejlődés. Amikor a gyermek beszélni tanul: utánoz. Ez is kihasználható körülbelül 8-9 éves korig a zenei nevelésben is. Megfigyelhető, hogy amikor kisiskolásoknak éneklünk, automatikusan nyílik a szájuk, énekelnek, még akkor is, ha nem tudják a dalt. Pillanatnyi szünettel lekövetik tanítójuk ajakmozgásait, sokszor még a mimikájukat is, és hangjukkal is „utánoznak”. Bátran kezdhetünk tehát olyan versekkel is, amelyeket a gyerekek még nem ismernek, például Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Kányádi Sándor, és más kortárs költők verseivel is. Ami nagyon fontos, hogy a verseknek stabil ritmikája és rímképlete legyen (páros rímek), mert ez elősegíti a szöveg megtanulását. Ha már stabil ritmusszekcióval, énekekkel, tanítói hangszerkísérettel tudunk énekelni óvodából hozott dalokat, akkor következhet költők megzenésített verseinek megtanu-

lása. Természetesen a tanítói megzenésítés, vagy akár egy közös dal kialakítása, írása is cél lehet, de ez már egy kreatívabb fázis. A cél természetesen az lenne, hogy a kezdeti 5-10 perces, mindennapos zenei neveléssel megalapozzunk egy hosszabb távú, stabil zenei alapprogramot, melynek már része lenne a hangszerismeret és a hangszeres játék. Erre a legalkalmasabb a pentaton furulya, vagy egy egyszerű c-szoprán furulya, roma tanulók esetében pedig a tambura, gitár, kanna, cajon igen közkedvelt, hiszen ezeket autentikus népzeneekben is használják.

Egy gyakorlatban bevált példa

1971-ben, a Londonban tartott első Roma Világkongresszuson fogadták el a Gelem, gelem kezdetű roma himnuszt. Ennek eredetije egy több változatban élő balkáni roma népdal, mely feldolgozva, mint népies műdal is több formában létezett már az 1930-as években. A dal olyan népszerű a roma tanulók körében is, hogy érdemes ezt már az első osztályban is megtanítani. Ennek a ritmizálását, zenei kísérettel nagyon egyszerűen és gyorsan, 2-3 tanóra alatt meg tudjuk taníttatni a gyerekekkel, feltéve, ha már énekelni jól tudják. A folklorizálódás hatásai megfigyelhetők a dalon: sokféle ritmusban, sokféle hangszereléssel játszik Magyarországon és világszerte is. A magyar fordításnak is sokféle átírata van.

(Az eredeti szöveg nemzetközi cigány helyesírással:

Gelem, gelem, lungone dromenca
Maladilem baxtale Romenca
Ah, Romale, kathar tume aven,
le caxrenca, baxtale dromenca?

Aj, Romale, aj, Čhavale!

Vi man sas ek bari familija,
Mudardasle e kali legija.
Athe vrema, uštyi rom akana,
Te xutrasa, maj mišto keresa!
Aven manca sa lumake Roma,
Thaj putras le romane droma!

Aj, Romale, aj, Čhavale!

A közkeletű magyar fordítás pedig:

Mentem, mentem hosszú utakkal,
Találkoztam boldog cigányokkal.
Hej, cigányok! Hej, gyerekek!
Mert cigányok honnan jöttetek?

Gyerekekkel, szerencsés utakkal.
Hej, cigányok! Hej, gyerekek!
Nekem is volt nagy családom,
Fekete légió elpusztította.
Hej, cigányok! Hej, gyerekek!
Keljetek fel világ cigányai,

Hogy nyíljanak cigányok útjai.
Hej, cigányok! Hej, gyerekek!

A tatabányai Füzes Utcai Roma
Nemzetiségű Általános Iskolában
az alábbi szövegváltozatot használják:

II: Mentem, mentem hosszú utakra,
találkoztam boldog cigányokkal:II
II: Sej, haj romale, sej, haj chavale
romale! :II)

Ennek a dalnak a megtanulása is úgy működik hatékonyan, ha megteremtettük az alapját az új ismeretek megszerzésének. Az új zenei ismeretek gyakorlás során fejlődnek készségekké. A szerzett készségekkel újabb dalokat tanulhatunk meg és ismerhetünk meg. Kezdetben a zenei összetevőkre vonatkozó ismeretek megszerzése a jellemző, ezek gyakorlása során alakul ki a jártasság, amely készségszintre juthat.

A ritmus- és éneklési képesség szakemberek szerint 7-8 éves korban elérheti azt a felnőttkori szintet, amely a nem zenész felnőtteknél mérhető és zenei képzés nélkül

ezek a képességek csak kismértékben változhatnak az évek során. (Gembris, 2006) A tapasztalatom az, hogy a mindennapos zenei neveléssel a roma származású tanulóknál ez magasabb szintű is lehet, hiszen az intellektuális érésnek köszönhetően a zenei kreativitás vagy az énekes képességek a serdülőkor elején mutatnak jelentős fejlődést.

„Bizonyíték, nem ígéret...”

Önmagában már az énekes tevékenység is pozitív hatású, és a legkülönbözőbb területeken felmerül bármelyik korosztályban, legyen az kisgyermek vagy öregkorú ember. Megfelelő gyakorlati, zenei és ének alapú neveléssel az énekes kompetenciák fejlődni fognak. Szinte kivétel nélkül minden ember tud énekelni, és élvezni az éneklés örömeit egy életen át. A zenei nevelés hatására erősödik az emberben a körülöttünk lévő világról alkotott tudás, megértés és zenei képesség. Az éneklés saját nyelvünk mélyebb megértéséhez is hozzásegít. Ha tudatosan, minden nap használnánk ezeket az ismereteket a hátrányos helyzetű roma tanulók oktatásában, véleményem szerint hatékonyabb tanulási ered-

ményeket érhetünk el körükben, mint hasonló, nem fejlesztett társaiknál.

Fejlesztési projektjeim egyik célja, hogy közelebb kerüljünk annak a kérdésnek a megválaszolásához, mely szerint lehet-e zenei nevelésnek hatása a tanuláson kívül az életvitelre, a reális és az ideális énkép-változására, a mindennapi életben való boldoguláshoz szükséges kompetenciák fejlődésére, változására.

Szakirodalom:

- Asztalos Andrea: Az éneklési képesség fejlődése és vizsgálata (ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola tanulmánya)
- Bodnár Gábor – Erdős Ákos – Kabdebó Sándor: Ének-zenei ismeretek (ELTE, 2015)
- Fejes József Balázs: A roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők (Iskolakultúra, 2005/11)
- Fejes József Balázs – Józsa Krisztián: A tanulási motiváció jellegzetességei hátrányos helyzetű tanulók körében (Magyar Pedagógia 105. évf. 2. szám 185–205. 2005)
- Ritmikai fejlesztőprogram Játékgyűjtemény (MTA-SZTE Ének-Zene Szakmódszertani Kutatócsoport, 2012)

HORVÁTH SÁNDOR ZSOLT (Tata, 1972.) tanító, magyar szakos tanár, magyar szakos középiskolai tanár, pedagógia szakos mestertanár. A tatabányai Füzes Utcai Általános Iskolában töltött évei alatt számos roma fejlesztési projektben vett részt – melyek mind egyikének azonos célja, a roma hagyományok, szokások, kulturális értékek felfedezése, megismerése volt. A tapasztalatok alapján a roma fiatalság nyitott a kulturális gyökereinek újrafelfedezésére. Ezt a folyamatot a zenepedagógiai módszerek alkalmazása segíti a leginkább. A Nemzeti Művelődési Intézet Komárom-Esztergom Megyei Igazgatóságának 2019 nyarára tervezett Roma kulturális értékek átörökítése című, Tárkány községben megvalósuló projektjének fókuszába is helyi roma fiatalok bevonása és a roma kulturális értékek átörökítése került. A projekt egyik felkért szakmai megvalósítója Horváth Sándor Zsolt. A szakember jelenlegi kutatásával – melynek témája, kognitív képességek fejlesztése zenepedagógiai módszerekkel roma községben – készül a PhD képzésére.

Megteremteni a kötődést

Hajdúsámson közösségéért

„Gyerekkoromban még szájról szájra jártak a legendák. Ma pedig már mi terjesztjük őket, hogy ne merüljenek feledésbe” – mondja Tarné Hajdu Judit, a hajdúsámsoni művelődési ház vezetője. A közművelődési szakember egyúttal történelem tanár is, a gondjaira bízott intézményhez pedig a könyvtár mellett a múzeum is hozzátartozik. Így több szempontból is szívügyének tekinti a helytörténeti ismeretek átadását a fiatalabb nemzedékek számára.

A Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Közművelődési és Muzeális Intézmény nemcsak a helyi kulturális

tevékenységek fellegvára, hanem örökösen nyüzsgő, élő, folyamatosan működő, valódi közösségi tér, ahol a kisebb és nagyobb csoportok, civil szervezetek otthonra lelnek, megmutatkozhatnak. Ahol gyerekek és felnőttek élnek a helyi hagyományokat a változó tárlatok „díszletei” között.

Tejleves a komatálban

Az intézményvezető testvére, Dobosné Hajdu Anikó a hímező kör, a sámsoni Öltögetők Klubja vezetője, és maga is tagja a Hajdú-Bihar

Megyei Népművészeti Egyesületnek. Ennek is köszönhető, hogy a közelmúltban az országban egyedülálló rendezvénynek adhatott helyet a művelődési ház, a Közösségek Hete eseménysorozat keretében.

A Nemzeti Művelődési Intézet, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Lakitelek Népfőiskola Alapítvány és a Nagycsaládosok Országos Egyesülete által meghirdetett Komatál és Komakendő Kárpát-medencei alkotópályázat helyi záró eseményét tartották ugyanis Hajdúsámsonban. Néprajzkutatók, egyesületi vezetők ismertették a komálás hagyományait a szép számban megjelent érdeklődőknek. Bemutatták a helyi kézművesek alkotásait, méltatták a pályázat jelentőségét és a térség alkotóinak szerepvállalását. A gyermeknépzenei produkciókkal színesített konferencia gasztronómiai bemutatóval zárult. A résztvevők megkóstolhatták azokat a tájegységre jellemző ételeket, amelyek a komatálba kerültek hajdanán. Így például a tejleves és a kapros dübencset is, amelyet a Hajdu testvérek édesanyja főzött-sütött, hiszen szakácsként évtizedek óta a településen dolgozik.

A sámsoni kincs

– Hajdúsámszon mintegy tizen-nyégyezer lakosú kisváros – magyarázza Tarné Hajdu Judit. – A lakosság a rendszerváltozás után duzzadt fel, majdnem duplájára. A beköltözők keveset tudnak a településről. Hozzájuk, többek között, a gyerekek révén szeretnénk és tudunk eljutni, hiszen, több mint másfél ezer a hajdúsámsoni óvodások és általános iskolások száma.

Helyi pedagógusok, közművelődési szakemberek fogtak össze, hogy létrejöhessen a Helytörténeti Füzetek, amelyek óvodától a 8. osztályig adnak ismereteket és játékos feladatokat a gyerekeknek.

– Jó példák ihlették a foglalkoztató füzeteket – meséli Tarné Hajdu Judit, aki a kiadvány szerkesztője. – Berettyóújfaluban, a múzeumban láttunk hasonlót, de az inkább csak inspirációt jelentett. Helytörténeti munkák, monográfiák jelentek meg korábban is Hajdúsámsronról, de ezek a gyerekek számára túlságosan szárazak voltak. Valami színeesebbet, izgalmasabbat szeretnénk volna. A kiadvány múzeumpedagógiai sorozatnak indult 2014-ben, de aztán kiterjedt a közművelődés minden területére.

Az első füzet a sámsoni kincsről, a település határában Kr. e. 1600 és 1000 között, feltehetően szakrális okokból eltemetett bronzkori fegyverletről szól. A gazdagon díszített kardot és a 12 csákányt földművesek találták meg 1907-ben. A kincsek Debrecenbe, a Déri Múzeum tulajdonába kerültek, majd onnan elindulva, bejárták a világot. Épp csak a hajdúsámsoni emberhez nem jutottak el. Így tehát, ezt a helytörténeti szempontból igen fontos leletet szeretnénk volna először visszahozni a köztudatba. A múzeum régészének, Dani Jánosnak köszönhetően kaptunk egy részletes leírást a kardról, a megtalálásának körülményeiről és a kormeghatározáshoz használt legújabb módszerekről. Ez

a tudományos megközelítés inkább a felnőtteknek, a pedagógusoknak szól, de sok jól alkalmazható érdekességet, játékot kapcsoltunk hozzá a fiatalok számára. Múzeumi segítséggel homokba rejtettünk például töredékeket, kőzeteket, cserépdarabokat, amelyeket a gyerekeknek meg kellett keresniük. Ez olyan jó játéknak bizonyult, hogy az óra után mindenki régész akart lenni...

Séta az értékek körül

Pályázati pénzből születtek meg a Helytörténeti Foglalkoztató Füzetek, de az összeg arra is elég volt, hogy elkészülhessen a híres kard másolata, amely bekerült a helyi múzeumba, így mindenkinek lehet közvetlen élménye a különleges leletről.

– A kiadványt úgy állítottuk össze – meséli a szerkesztő –, hogy minden évfolyamon tudjon kapcsolódni a tananyaghoz. Sokszor maguk a pedagógusok is beszámoltak, kevés a helyismeretük, így szívesen veszük, ha segítünk, például településséták szervezésével. Mindig is úgy gondoltam, hogy ha felnőve el is megy egy gyerek a településéről, mert máshol képzeli el a boldogulását, fedezze fel előbb a gyökereit. Ne hagyja el addig a

várost, amíg meg nem ismeri. Ha megismeri, talán el sem akarja hagyni. Mint történelem szakos tanár, ismerem a tananyagot, tudom, mikor, mit tanulnak a gyerekek. Így érdemben tudunk kapcsolódni az órákhoz. Egyébként a füzet csapatmunka eredménye. Fontos szerepe van benne az én egykori tanító nénimnek, Tóthné Szathmáry Irénnek, akinek a helytörténet iránti szeretetemet és a lokálpatriotizmusom megerősítését is köszönhetem. A füzetek írói között volt még Csécseiné Mihályi Edina pedagógus és Kiss Antónia múzeumpedagógus, a tördelésben és lektorálásban pedig közművelődési és könyvtáros kollégáim működtek közre.

Rákóczi táborában

A második füzet a település híres szülőiteit, látnivalóit, zászlóját és címerét mutatja be. A leírások mellett mindenhol van egy kis feladat is, ha más nem, színeezni való, amit az óvodások is meg tudnak csinálni.

– Az iskola II. Rákóczi Ferenc nevét viseli – mondja Tarné Hajdu Judit. – A „nagyágos fejedelemnek” komoly kultusza van a településen, így a harmadik füzetet

neki szenteltük. A legenda szerint, amikor Rákóczi Hajdúsámson határában táborozott, egy Bényei nevű vitéz leszúrta a szalonnasütő nyársát a földbe, amely később kihajtott és hatalmas nyárfává trebélyesedett. A helytörténeti kutatások bizonyították, hogy Rákóczi valóban táborozott a település mellett 1703 júliusában. A tábor jelentős tárgyalások színhelye volt, hiszen a fejedelem odahívatta a stratégiai fontos város, a közeli Debrecen vezetőit. A felnőtteknek kirándulásokat szervezünk minden évben a Rákóczi-emlék helyekre a szülőföldtől a sírig. Tavaly Sárospatakon, idén Borsiban és Kassán voltunk. Ki tudja, talán Rodostóba is eljutunk! Emellett különböző közművelődési tevékenységeket is építünk erre a kultuszra. A legendás fa, amelyet Rákóczi katonája ültetett, sajnos előregedett, kipusztult, de a helyére új fát ültettünk, parkot alakítottunk ki körülötte, így próbáljuk életben tartani az emléket, a legendát és menteni az értékeket.

Hajdúsámsonban számos nagy múltú, híres család élt, így a negyedik füzet a családtörténet jegyében született. Az egyik legnépszerűbb, ma is előforduló családnév a „Budaházy”. A név viselői nagy adományozók voltak, közülük kerültek ki

a fő tisztségviselők. Ma is tartják a rokonságot, családi találkozókat rendeznek. Az egyik Budaházy írta meg először a település történetét. A gyerekeket igyekszünk arra ösztönözni, hogy kutassák fel a saját családfájukat is.

Bartók jegyzetei

– Egyházak és iskolák: a kettő évszázadokig összetartozott. Erről szól az ötödik füzet, amely minden hajdúsámsoni felekezetet bemutat. Az emberek hajlamosak úgy el-

menni a templomok mellett, hogy azt sem tudják, melyik gyülekezethez tartozik – véli Tarné Hajdu Judit. – Márpedig Hajdúsámsonban szinte minden magyarországi egyház megtalálható. Az iskolatörténet legalább ilyen fontos. Emléket állítunk a régi, nagy pedagógusoknak: az iskola falán 2009 óta emlékfá, 2010-től pedig Emlékkönyv örökíti meg az egykori igazgatók és pedagógusok, az igazi” népművelők” nevét.

Népzene és hagyomány az utolsó füzet címe. A feljegyzések szerint mindig működött énekar vagy dalárda a településen. A mostani, a Muskáti Népdalkör már közel húsz esztendő. A tízéves évfordulóra különleges ajándékot kaptak: Joób Árpád népzene kutató egyedülálló kéziratral lepte meg a csoportot, egy ezidáig kiadatlan Bartók-gyűjtéssel. Bartók Béla 1906 nyarán jegyzett le 15 népdalt egy legénytől. A kevésbé ismert dallamokat ugyan Békésben gyűjtötte, de az adatközlő hajdúsámsoni volt. A hatodik füzet közli az eredeti kéziratot, amint a szerkesztő írja, abban a reményben, „hogy idővel, helytörténeti jelentőségük miatt, a helyi énektanítás részévé válnak.”

Elmélet és gyakorlat

A Helytörténeti Foglalkoztató Füzetek kitöltéséhez közösségi alkalmak, ünnepi megemlékezések és kézműves foglalkozások is kapcsolódnak.

– Én vagyok az elméleti ember, a testvérem, Anikó pedig a gyakorlati – mondja Tarné Hajdu Judit. – Hagyományörzés ez is, az is. Jól kiegészítjük egymást. Engem mindig is a kutatás érdekelt, nagyon szeretem a levéltári munkát. Mai napig sok „kincset” találok a régi levelek, képeslapok, fotók között, még az interneten is, főként az Arcanum adatbázis jóvoltából. Ezeket igyekszünk közzétenni. Az emberek pedig fellelkesülnek ezeket a dokumentumokat látva és maguk is hoznak be tárgyakat, fényképeket. Szeretnénk létrehozni egy tájházat, a berendezés és a kiállítás anyaga már összegyűlt. Anikó és az általa vezetett szakkör a keze munkájával egészíti ezt ki. Folyamatosan dolgoznak, a komakendő-komatál program óta már összeállt egy újabb kiállítás, amelyet más településeken is rendszeresen bemutatnak. A gyerekeknek szervezett foglalkozásokat is Anikó vezet, ahol a csuhéj fonástól, a rajzolásig, számos technikával alkothatnak a diákok, az elkészült műveket pedig haza vihetik emlékebe.

R. SIMOR KATALIN 1984-ben végzett magyar-népművelés szakon a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, majd másoddiplomát szerzett a MUOSZ Bálint György Újságíró Akadémiáján 1987-ben. Elsősorban a kommunikáció és a média területén végzett szakmai munkát az elmúlt három évtizedben. Újságíróként dolgozott országos és helyi lapok kulturális rovatában, a debreceni helyi televíziók és rádiók szerkesztő-műsorvezetőjeként, illetve PR-esként is. Hat évet tanított intézményi kommunikátor szakon a nyíregyházi főiskola kihelyezett, debreceni tagozatán. Újságírói munkáját 2008-ban Debrecen város Sajtódíjával ismerték el. Válogatott írásaiból két könyve is megjelent. 2013 februárjától a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar Megyei Igazgatóságának módszertani referense. Munkája mellett három féléven át oktatott televíziós ismereteket a Debreceni Egyetem kommunikációs hallgatóinak. Szívesen vesz részt moderátorként, konferansziéként az Intézet, a megyei igazgatóság illetve Debrecen város rendezvényein.

TARNÉ HAJDU JUDIT a hajdúsámsoni Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Közművelődési és Muzeális Intézmény vezetője közel két évtizede. Felsőfokú tanulmányait Budapesten, az ELTE történelem szakán kezdte, majd Nyíregyházán, a Krúdy Gyula Újságíró Akadémián folytatta. Felsőfokú kulturális menedzser, illetve Információs Társadalmi Tanácsadó képesítést is szerzett, de tanult államháztartási és vezetési ismereteket is. 1996 óta a Hajdúsámson Fejlődéséért Közalapítvány kuratóriumának tagja. Intézményvezetőként számos európai uniós pályázat projektmenedzsereként szerzett tapasztalatokat, több helytörténeti mű szerkesztője, társszerzője.

A Komatál hagyománya Pest Megyében

A Nemzeti Művelődési Intézet együttműködésben a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, a Népfőiskola Alapítvánnyal és a Nagycsaládosok Országos Egyesületével, 2018. decemberében Kárpát-medencei alkotói pályázatot hirdetett a komatál-komakendő hagyományának újraélesztésére. A pályázattal azt a családi, baráti kötelekeket megerősítő népszokást szerették volna feleleveníteni, amely a keresztszülők, barátok mára már feledésbe merült segítségnyújtását jelenti a családoknak, a gyermekágyas kismamának. A komatál, komakendő átadása egy olyan gesztus, amely nem csupán az étel adományozásáról szól, hanem a baráti odafigyelésről, a kismama és kisbaba meglátogatásáról, a családok és a családi kötelekek megerősítéséről, az újszülött közösségi bevonásáról.

A pályázatra Pest megyéből 173 pályamű érkezett, a legtöbb alkotás az Iharos Népművészeti Egyesülettől. Ament Évával, az egyesület elnökével beszélgettem tárnoki otthonában, valamint Kamocsay Judittal, akinek négy alkotását is díjazták a kiállításon.

P. L.: *Van-e hagyománya Pest megyében a komatálnak?*

Ament Éva: *Hagyománya mindenféleképpen van. Zsámbékon*

egy baráti társaság csinálja, ahol hat hétig mindig más viszi az ételt a gyermekes családnak. Nem is igazán komák, hanem nagyon jó barátok, egy igazi közösség. Abból a szempontból komák is, hogy belőlük kerülnek ki a keresztszülők is (koma: népies értelemben a gyermek keresztapja). Ezzel segítenek egymásnak: hat hétig mindig más főz a családnak. Egyszerű ételekről beszélünk, de ez egy óriási segítség abban a családban, ahol több gyerek van, és az édesanya nemrég jött ki a kórházból a picivel. Régi idők-ből tudunk róla, hogy nagy hagyománya volt, de sajnos kevés helyen él ma is az országban.

Én nem kaptam komatálat, de édesanyámék igen. Gyerekkoromból emlékszem rá. Nálunk húsvétkor jöttek keresztanyámék, és hozták a komatálat egy kosárban:

tíz főtt tojást hoztak, amiből három festett volt – ennek meg volt a jelentése –, és kalácsot is hoztak hozzá. A kosarat nem tarthattuk meg, de a szép kendőt, amivel le volt takarva, azt igen. Ez a szokás oda-vissza járt.

P. L.: *Az Iharos Népművészeti Egyesületből nagyon sok pályamunka érkezett, és rengeteg díjat kaptatok. Mesélnél erről egy kicsit?*

A. É.: Igen, nagyon büszke voltam az egyesületünkre, hogy ilyen szépen szerepeltek. Már decemberben, az első NESZ közgyűlésen hallottam Závogyán Magdolnától, a Nemzeti Művelődési Intézet ügyvezető asszonyától a pályázatról, és nagyon megörültem a kezdeményezésnek. Ez egy meglévő hagyomány, amit újra tudunk éleszteni, és ez nagyon tetszett. Már rögtön azon az alkalmon eldőlt, hogy több technikát is befogadnak, nem csak a hagyományosakat, így vehetett részt a képfestős tagunk is.

Az egyesületi gyűlésünkön, amikor kihirdettem a pályázatot, már úgy szólítottam meg név szerint a tagjainkat. Mi amúgy is szövős „nagy hatalom” vagyunk az egyesületben: 70 tagunkból 8 szövő, így egy szövő tagot keresem, aki ezt átfogja és koordinálja. Végül Kamocsay Judit lett ennek a felelőse. Bízunk benne, hogy lesz

ennek folytatása, és nagyon örül-
nének neki, mert mint ötlet ragyogó
dolog.

P. L.: *Szerinted mi kell ahhoz,
hogy ez a hagyomány élni tudjon?*

A. É.: Én úgy gondolom, hogy
ma már nagyon sokan a főváros-
hoz kötődnek munka szempont-
jából. Nincsenek nagyszülők a kö-
zelben, ezért mi például helyben,
Tárnokon a nyugdíjas klubokkal
vettük fel a kapcsolatot, hogy le-
gyenek „önkéntes nagyszülők”. Én
is amikor fiatal voltam, egy hely-
béli nagymamát kértem meg, hogy
segítsen néha, de nagyon örültem
volna neki, ha mindig ott lett vol-
na mellettem. A másik lehetőség a
nagycsaládosokkal közösen ezt a
hagyományt éltetni, erre nagyon
jó a zsámbéki példa, mert ennek
a külső segítségnek ma sokkal na-
gyobb szerepe van, hiszen nagyon
keves esetben él együtt több gene-
ráció. Ráadásul szerintem ez a ha-
gyomány a városokban fog inkább
újraéledni, mert ott vannak töb-
ben a fiatalok, akiknek szükségük
lenne erre.

P. L.: *Tudom, hogy grafikusként
kezdte el dolgozni, de később bú-
torfestő lettél. Hogy „fertőződtél”
meg ezzel?*

A. É.: Jaj, hát ennek története
van: minden nagymamám ládá-

jával kezdődött. Nagyon szeret-
tem volna a nagyszüleimtől va-
lami emléket. Amikor '47-ben a
mi családunkat is meghurcolták,
majd kitelepítették előbb Regöly-
be, azután Németországba, annyi
holmit vihettek magukkal, ameny-
nyi ebbe a ládába belefért. Ez a
kelengyeláda végül a nagynéném
padlásán kötött ki. Onnan szerette
volna Németországba vinni nagy-
bátyám, aki tűzifát akart benne
tárolni. Hegyeshalomnál azonban
a vámosok nem engedték, hogy
kivigye az országból. Azt mondták,
előbb engedélyeztesse a múzeum-
mal. Szerencsénkre a rokon nem
tudta, hogy hova kellene fordul-
nia. Tévedésből az Iparművészeti
Múzeumot kereste meg, ott pedig
elutasították. (A Néprajzi Múzeum
adhatta volna neki az engedélyt.)
A láda egy hangárban várakozott
és enyészett. Végül megtaláltam
és kiváltottam a ládát, nagybátyám
pedig kapott a megmentett láda
helyett egy másikat. Amikor rálel-
tem, azt sem tudtam, hogyan álljak
neki a felújításának. Megkerestem
két régi évfolyamtársamat, akik
festő restaurátorok lettek, és ők se-
gítettek. Amikor végül elkészült, és
bevittem a lakásba, akkor rájöttem,
hogy szeretnék hozzá egy széket,
polcokat, stb. így végül rákaptam,
és kitanultam a bútorfestést a gra-
fika mellé.

Több mestertől is tanultam
Hartán és Mezőkövesden. A 90-es
évektől kezdve így a grafikai mun-
kám mellett elkezdtem bútorokat
is festeni.

1996-ban egy újabb szakasz kö-
vetkezett: egy patikai dekorációval
foglalkozó cég keresett meg, akik
arra kértek, hogy gyógynövénye-
ket, mint gyógyszeralapanyagokat
fessek nekik, melyek botanikailag
is megállják a helyüket.

2004-től jött a következő meg-
fertőződésem: Pest megyében
volt egy kiállítássorozatam. Az
első helyszín Solymáron volt, az
ottani helytörténeti gyűjtemény-
ben, és a helyhiány adta az ötle-
tet, hogy bababútorokat csináljak.
Igazából a szükség hozta. Anyu-
kám csinálta az első babáimat,
amik mozgathatóak, de velük
nem lehetett játszani. A baba-
bútorokat viszont úgy készítem,
hogy bírják a strapát.

P. L.: *Mit szólt a környezeted,
mikor művésznek álltál?*

A. É.: A család igazából meg-
sem lepődött rajta, gyerekkorom-
tól kezdve rajzolok, firkálgatok.
Most is, ha nem veszem észre te-
lefonálás közben is rajzolok, tele
van mindenféle rajzzal a noteszem.
A gyerekeim azt mondták, szerin-
tük előző életemben szövnő vol-
tam. A férjem is támogat engem
benne, sőt sok eszközt készített
már nekem a tanításhoz is.

Ecsettel tanultam meg írni.
Négyéves koromban beírtattak a
szüleim rajzsakkörre Hédi né-
nihez. Szabadon hagyott minket
alkotni, és nemzetközi rajzpályáza-
tokra vitte el a rajzainkat. Megtanít-
tott minket a tálalásra: a rajz akkor
van kész, ha van hozzá paszpartu.
Mostanában sokat gondolkodok
rajta, hogy amit ő tanított nekünk –
a kitartás és a tökéletesség – meny-
nyire végigkísért életem során.
Amikor gyerekekkel foglalkozom,
igyekszem én is az ő szellemiségét
átadni.

Kamocsay Judittal a Nyitott műhelyben találkoztunk, ahol nyüzsgöttek körülötte a hallgatók, mégis leült velem beszélni hagyományról, népművészetről, komatálról.

P. L.: *Mikor kezdted el vonzódni a népművészethez?*

Kamocsay Judit: Matematika-fizika szakos tanár voltam, általános iskolában tanítottam, valamivel meg kellett fogni a gyerekeket, mert a matematika és a fizika nem áll hozzájuk közel. Délutánonként ott maradtam az iskolában, és egy kézműves szakkört csináltam emelt szintű matematikával, amit egy művészeti tanár egészített ki rajzórával. Olyan mázlim volt, hogy a Pedagógiai Intézet akkortájt hirdett kézműves továbbképzést, ahol Bárány Mara volt a tanfolyamvezető. Hozzá kerültem, és teljesen megfogott, amiket csináltunk. Aztán jóval később ismét találkoztam Marával a Skanzenben, és mesélte, hogy a Hagyományok Házában különféle képzések vannak, ahova aztán Játszóházvezetői képzésre jelentkeztem. A szövést Pintér Piroska tartotta, aki nem hitte el, hogy akkor először álltam neki a szövésnek, én pedig rájöttem, hogy ez az utam. Befejeztem a játszóházvezetői képzést, és alig vártam, hogy Piroskánál tanuljak szőni. Elvégeztem a tanfolyamot és utána az oktatói részt is, úgyhogy már tanítom.

Először Csillaghegyen a művelődési házban tartottam tanfolyamot, később a Hagyományok Házának a Nyitott Műhelyében. Most éppen tarisznyaszövő workshopot tartok.

P. L.: *Milyennek látod a népművészet helyzetét?*

K. J.: Az, aki ma népművészetet foglalkozik, annak muszáj megismernie a hagyományt. Viszont nem elég ezt megismerni, hanem át kell ültetni a mai világba. Nem tudsz úgy használni egy archaikus mintát, hogy az egy mai lakásban éljen. Azt csupán megveszi egy

külföldi turista vagy bekerül a múzeumba. Ezért a hagyományt meg kell ismerni és át kell, hogy menjen rajtunk, hogy a mindennapi életben lehessen használni. Itt van például a székely festékes szőnyegszövés. Tisztelem a hagyományát és megszóttam, de aztán átalakítottam, hagytam, hogy átfolyjon rajtam. Amúgy is úgy gondolom, hogy már nem lehet ugyanazt a szőnyeget megcsinálni, más az anyag minősége, a színezési technika is sok helyen módosult.

P. L.: *Mi a véleményed a komatál programról?*

K. J.: Hiánypótló kezdeményezésnek tartom. Egyrészt a népművészek részéről, mert létrejött egy felület, ahol van egy adatbázis, és tudják árusítani a termékeiket. Sajnos az ilyen üzletek már megszűntek, a vásárok pedig nem jelentenek biztos megélhetési forrást.

De nemcsak ebből a szempontból jó kezdeményezés, hanem azért is, mert az emberek elfelejtettek beszélgetni, pedig össze kell tartanunk. Egy ilyen hagyomány felélesztése komoly közösség összekovácsoló erővel rendelkezik.

P. L.: *A Komatál kiállításon díjazott is voltál minden alkotásoddal! Miért ezeket adtad be a pályázatra?*

K. J.: A pályázat kiírásakor azon gondolkodtam, hogy nemcsak komakendőt készítek el, hanem tényleg olyan dolgokat is beadok, ami

komoly segítség lehet a kismamának, és persze játék is legyen benne.

A testmelegítőt én is használom, nagyon praktikus dolog. Amikor ott akarod egy picit hagyni a kisgyereket, aki a hasán fekszik, akkor a hátára rakod a felmelegített kispárnát, a baba pedig azt hiszi az a kezed. És persze arra is jó, ha valamije fáj a picinek. Én is napi szinten használom, sőt minden ismerősöm – akiknél baba született – kaptak tőlem egyet. Végül is ennyiben komázok én is.

A kakas alakú babzsák ötlete először úgy vetődött fel bennem, hogy az unokáimnak csináltam egy falvédő szőnyeget, és szerettem volna mellé készíteni egy párnát is a kiságyukba. Nem akartam egy sima párnát csinálni, ezért valami formát kerestem, és a kakas mellett kötöttem ki. Megcsináltam a párnát, amit nagyon szerettek. Majd egy békécsabai alkotópályázat kapcsán elkészítettem egy nagyon hasonlót. Megszerettem a formát, és elszabadult a fantáziám.

Amit beadtam, az egy kakasos gyerekjáték babbal töltve. Egyrészt játékként funkcionál, másrészt fel lehet melegíteni ezt is, és ha fáj a gyerekeknek valamije, nagyon jól csillapítható. A nagyfiamnak is csináltam egyet stresszlabda-féleségnek, szóval rengeteg felhasználási lehetősége van.

P. L.: *Miért a Gyergyóalfalui mintát használtad?*

K. J.: A Gyergyóalfalui minta egy nagyon érdekes mintázat, mert az egyik oldala míves, nagyon archaikus. Érdekes, mert egy amerikai takács mintakönyvben is megtaláltam a mintát. Barackmagos kockás a minta neve. Azért szeretem, mert félelmetes mennyiségű képpel lehet vele játszani. Körülbelül tíz éve szövöm, amikor lefogy a szövőszeletről, újra felvettem (*szakmai kifejezés*) és újra elkezdtem szőni a vásznat. Rengeteg dolgot készítettem már ebből, még Chanel kosztümöt is. Készítettem párnát belőle, és még számtalan dolgot. Gyönyörű a Gyergyóalfalui minta, ráadásul az egész domború. Amit a pályamunkához használtam többszínű lett, viszont ha egyszínűben csináltam volna meg, akkor is mintás lenne, mert maga a szövés stílusa olyan, és a domborúsága miatt is érződne benne a különbözőség. Ez egy újabb játékom, hogy hogyan tudom úgy megtervezni a mintát, hogy az a színétől függetlenül is éljen önmagában, és megadja a ritmust. A másik nagy előnye, ennek a vászon szövésnek, hogy nem gyűrődik, még ha megcsomózik, akkor sem. Ez különösen fontos tényező a kismamánál, mert nem kell vasalni. Ezer tervem van még, amit meg tudnék ezzel a szövéssel valósítani. Tulajdonképpen nálunk senki nem szövi ezt a stílust, ezért gondoltam, hogy ez különleges lesz a pályázaton is, a praktikussága mellett.

P. L.: *Mi a helyzet az utánpótlással? Van, akinek át tudod adni?*

K. J.: Én próbálom átadni. Az egyik menyem gyöngyöt fűz, és most bútorfestést tanul, de a szövésre még nem tudtam rávenni. A másik menyemnél még picik a gyerekek. Ő lehet, hogy majd belekóstol, ha nagyobbak lesznek az unokák. Vannak viszont olyan fiatal tanítványaim, akik visszajárnak hozzám. Több volt diákomról is

hallottam, akik ugyan nem jönnek vissza, de többen szönek közülük. Igazából a „nagyobb családomat” azért sikerült alaposan megfertőzni.

Amilyen szövési technika és minta engem foglalkoztat, azt csinálom, az tud csak igazán inspirálni. Amúgy is nyugdíjas vagyok már, nincs sok időm, ezért nem is vesztegetem

el olyan dologra, amit nem teljes szívvel csinállok. Én boldog ember vagyok, mert megengedhetem magamnak, hogy szőjek. Ez nekem az életemben szembejött, és ez egy jutalomjáték. Imádok tanítani, átadni a tudást. Úgy érzem, hogy amit megszóttam, az önálló életre kel. Nem tehetem meg, hogy ne legyen jó.

PETŐ LILLA 2010-ben az ELTE-n szerzett politológus diplomát, majd a Moholy Nagy Művészeti Egyetem Kultúramenedzsment szakán tanult tovább, ahol 2016-ban diplomázott. 2013 óta dolgozik közművelődési intézményekben, tapasztalatait projektmenedzsment, ifjúságsegítés, programstruktúrák kialakítása és fejlesztése területén szerezte. Szakterülete az irodalom és az ifjúsági programok szervezése. 2018. márciusától módszertani referensként végzi a munkáját a Pest Megyei Igazgatóságon.

AMENT ÉVA bútorfestő Népi Iparművész. Több mint 20 éve foglalkozik bútorfestéssel (eredeti végzettsége grafikus), a mesterséget a Hagyományok Házában is tanítja. Eleinte szülőföldje, a Tolnai Völgyesség-Hegyhat bútorfestészeti stílusát ismerte meg, majd az Ormánság, a Sárköz, Székelyföld (Homoród-völgye, Vargyas), és Gömörország festett templomait kutatta, kutatja folyamatosan. Munkái alapvetően két irányt követnek: a népi lakáskultúra hagyományos stílusát, illetve ritka, védett növényeinket festi azokra a tárgyakra, amelyek formavilága gazdag népi kultúrákból merítkezik. Elmondása szerint nagyon vonzódik a régi füveskönyvekhez. Ismereteit folyamatosan bővíti, megszerzett tudását szívesen adja tovább az ifjúságnak.

Immáron 11 éve vezeti az Iharos Népművészeti Egyesületet és a NESZ Régi Ritka Mesterségek Szakmai Bizottságának is elnöke.

KAMOCSAY JUDIT matematika-fizika szakos tanár végzettsége ellenére mindig is vonzódott a kézműves tevékenységekhez és a népművészethez. A népi kismesterségeket oktató Hagyományok Házában 2008-ban végezte el a Pintér Piroska vezette Szőnyegszövő tanfolyamot. Fodorné László Mária, a Népművészet Mestere szeretteljes tanításának hatására 2007 óta foglalkozik takácsmesterséggel és vásznak tervezésével. Sok segítséget kap Lőrincz Péter szövőszelekkészítő mestertől, akinek a szövőszelekein sző. Rendszeresen tart játszóházi foglalkozásokat, mesterségbemutatókat és szövést is tanít – 2015 óta a Magyar Népi Iparművészeti Múzeum Nyitott Műhelyében is. Főleg lakástextíliákat készít: pamutból asztalneműket, gyapjúból székelyfestésű szőnyeget, párnákat. Foglalkozik még hordható textil szövéssel és varrásával is. A gazdag magyar szöttekultúrából a sárközi, az erdélyi, a moldvai csángó a kedvencei. Ezt a kört kutatja, gondolja újra. Így szöttesei hordozzák az autentikus jegyeket, és emellett használható darabok a mindennapokban is. A Nemzeti Művelődési Intézet együttműködésben a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, a Népfőiskola Alapítvánnyal és a Nagycsaládok Országos Egyesületével tavaly decemberben Kárpát-medencei alkotói pályázatot hirdetett a komatál-komakendő hagyományának újraélesztésére, melyen a Gyergyóalfalui cifrahímes kisabroszával díjat is nyert.

Komaasszony tállai

Györköny (németül: Jerking) Pakstól légvonalban 10 km-re, Nagydorogtól 3 km-re fekszik. Német nemzetiségi település, lakóinak száma 940 fő. E kistelepülés büszkélkedhet azzal, hogy nincs munkanélkülisége, hiszen itt található Magyarország legnagyobb ereszcatornagyára, valamint van varrodája és egy megváltozott munkaképességűeket foglalkoztató üzeme is. A település keleti oldalán található a Pincehegy, ahol 320 prэшáz áll több utcában. A Pincehegy 1997-ben Európa díjat, 2007-ben Építészeti díját kapott.

Györköny hűen őrzi ősei kultúráját, hagyományait. Ezt bizonyítja az 1983-ban átadott Tájház, mely elismerten Magyarország legértékesebb német nemzetiségi gyűjteménye. A kiállított tárgyak között vannak gyermekágyas kismamának szánt komatálak, és olyan edények is, amelyekben a betegeknek vitték a lakodalmi menüt.

XX. század végén a településen még szokásban volt a komatálazás, a közösség tagjai ezzel fejezték ki összetartozásukat, egymás iránti odafigyelésüket. Ez azt is jelentette, hogy gondoskodni szerettek volna a szoptatós anyáról, hogy minél hamarabb megerősödjön és minél több teje legyen, hogy sokáig tudja táplálni újszülött gyermekét. A komatál átadója jó egészséget, bőséges tejet kívánt az édesanyának. A györkönyi közösség tagjaként

abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy újdonsült édesanyaként részesülhettem abban a csodás érzésben, amit a komatálazás hagyománya nyújthat.

Családunkban a Jóisten áldásával megszületett gyermekünk, Livi. Nagy örömmel fogadta mindenki a kis jövevényt. Eljött az idő, amikor hazajöhettünk a kórházból. Alig ocsúdtunk fel a nagy örömből, komaasszonyom nagy kosárral érkezett. Hozta a komatálát nemcsak nekem, a gyermekágyasnak, hanem az egész családnak. Ebben a kényeztetésben három napon keresztül volt részünk, Györkönyben ugyanis a helyi hagyomány szerint három napon át visznek a családoknak komatálát.

Nézzük meg, miket is tartalmazott tulajdonképpen a komatál:

Egy nagy 1-1,5 literes porcelán bögrében a levest vitték. Egy porcelán kétfülű tál pedig a második fogást tartalmazta. A szárított gyümölcsöt, vagy a szárított gyümölcsből készült kompótot egy kisebb bögrébe helyezték. Mindezt együtt egy karkosárba tették, amit végül egy nagy vászonkendővel letakartak.

A komatálak az egymást követő három napon más-más ételleket tartalmaztak, a komatálak összeállításának szigorú, kötött szabályai voltak.

Az első napon átadott komatál tyúkhúsleves, leveshúst mártás-

sal, valamint piskótát tartalmazott. A második napi komatálba csirkepörkölt galuskával és szárított gyümölcsből készített kompót került. A harmadik napon már sült kacsát vagy csirkét is ehetett a gyermekágyas anyuka, emellé filcli savanyúság járt, a deszert pedig rendszerint kalács vagy kuglóf volt.

Miután megismerkedtünk a három nap menüjével, lássuk, milyen összetevőkből készítették a komaasszonyok a komatálba szánt, első napon diétás majd egyre tartalmasabb ételleket. A bemutatott recepteken keresztül a györkönyi ízvilágba is belekóstolhatnak az olvasók.

TYÚKHÚSLEVES

Hozzávalók:

2 kg tyúkhús

100 g sárgarépa

100 g petrezselyemgyökér

1 hagyma

4 gerezd fokhagyma

1 paprika

1 csokor petrezselyem zöldje

10 szem feketebors

1 db káposztatorzsa

1 víz

só

cérnametél

A húst hideg vízben só hozzáadásával feltesszük főni. Miután felforrat a víz, leszűrjük a habját és valamennyi hozzávalót beletesszük. Egyenletes hőfokon, lassan készre főzzük a levest. A puha húst kivesz-

szük a léből, és a levest óvatosan leszűrjük. A leszűrt levesbe belefőzzük a cérnametéltet. A levest melegen tartjuk és ecetes tormával, vagy paradicsommártással második fogásként tálaljuk.

PARADICSOMMÁRTÁS

Hozzávalók:

2 evőkanál zsiradék

2 evőkanál liszt

0,5 l paradicsomlé, vagy sűrített paradicsom
só cukor

Világos rántást készítünk, majd felengedjük a paradicsomlével és simára keverjük. Cukorral és sóval ízesítjük, felfőzzük. Főtt levest hozzá kínáljuk.

PISKÓTA

Hozzávalók:

4 tojás

4 evőkanál cukor

4 evőkanál liszt.

A tojások fehérjéből habot verünk, a sárgáját kikeverjük a cukorral. Mikor készen vagyunk, összekeverjük a kettőt, majd hozzáadjuk a lisztet. Zsírozott, lisztezett kisebb tepsiben kisütjük.

CSIRKEPÖRKÖLT

Hozzávalók:

1 csirke (1 kg-os)

2 hagyma

2 evőkanál zsiradék

2 paprika

1 paradicsom

1 evőkanál őrölt paprika

só

A nokedlihez

250 g liszt

tojás

só

A csirkét feldaraboljuk. Az apróra vágott hagymát a zsiradékban megpirítjuk, hozzákeverjük az őrölt paprikát, és kevés vizet öntünk rá. Hozzáadjuk a húst,

a paprikát, a paradicsomot, majd megsózzuk. Lassú tűzön rövid időben puhára főzzük. Szükség esetén hozzáöntünk még egy kevés vizet. *Legtöbbször nokedlivel tálaljuk.*

Nokedli: lisztből, tojásból, sóból és kevés vízből sima tésztát készítünk. A tésztát fakanállal átnyomjuk a galuskaszaggatón, és forró vízben kifőzzük a galuskákat.

„FILCLI” MÁJASTÖLTÉLÉK

Hozzávalók:

1 csibemell

2 csibemáj

2 zúza

2 evőkanál zsiradék

1 hagyma

petrezselyem *zöldje*

2 zsemle

5 tojás

só

bors

A csibemájat, zúzáat és a csibemellet apró darabokra vágjuk, a zsemlet beáztatjuk vízbe. Az apróra vágott hagymát forró zsiradékban megpirítjuk, hozzáadjuk a húst, megsózzuk, kevés vízzel felöntjük, és puhára pároljuk. Azután hozzátesszük a májat, a finomra vágott petrezselyem zöldjét, borsot és a kinyomkodott zsemleket. Végül a tojásokat jól felverjük, és a húsrá öntjük. A lábasban állandó

keverés és forgatás mellett az egész töltelékkel jól átsütjük. Főtt krumpallal és párolt káposztával tálaljuk.

PÁROLT KÁPOSZTA

Hozzávalók:

1 kg káposzta

1 evőkanál kacsaszír

1 hagyma

őrölt paprika

só

0,2 dl víz

1 evőkanál ecet

A finomra gyalult káposztát besózzuk és fél óra múlva kinyomkodjuk a levét. Az apróra vágott hagymát a zsírban üvegesre pároljuk, hozzáadjuk az őrölt paprikát és a káposztát. Az összetevőket jól elkeverjük, majd miután hozzáöntöttük a vizet és az ecetet, puhára pároljuk.

SÜLT KACSA

Hozzávalók:

1 kövér kacska

1 evőkanál só

0,3 l víz

3 evőkanál tej

A kövér kacsát kb. 10-12 darabra osztjuk. Miután hozzáadtuk a vizet és a sót, lassú tűzön fedő alatt puhára pároljuk (1,5 óra). Ezután hozzáöntjük a tejet, és magas hőfo-

kon fedő nélkül folytatjuk a sütést. Közben a húsdarabokat, a kacsa zsírjában állandóan forgatva, ropogós pirosra sütjük. A sült kacsához jól illik a párolt káposzta.

KUGLÓF

Hozzávalók:

700 g liszt
100 g vaj
100 g cukor
20 db szacharin
30 g élesztő, 10 g só
5 tojás sárgája
1 csomag vanília cukor
100 g mazsola, kevés rum
0,3-0,4 l tej

Az élesztőt 1 evőkanál cukorral édesített langyos tejben felfuttatjuk. Közben a vaját, a cukrot, a tojás sárgáját habosra kikeverjük, a szacharint szintén langyos tejben feloldjuk. A lisztet egy tálba öntjük, közepén mélyedést hagyunk, amibe valamennyi hozzávalót beleöntjük. Kézzel addig dagasztjuk, gyúrjuk, míg a tészta elválik az ujjainktól. Majd cipót formálunk belőle, és meleg helyen letakarva 1 órát kelesztjük. Ezután gyúródeszkán újra átdagasztjuk, és 2 cm vastagságúra nyújtjuk. Megszórjuk a

rumban áztatott mazsolával, és felgöngyöljük. Az így feltekert tésztát kizsírított kuglófsütőbe tesszük, és 1 órát újra kelesztjük. Ez idő alatt a tészta feldagad a sütőforma pereméig.

Közepes hőfokon 45 percig sütjük. Ha megsült, kiborítjuk, és porcukorral meghintjük.

MÁKOS VAGY DIÓS KALÁCS

Hozzávalók:

1 kg liszt
20 g só
50 g cukor
1 tojás
50 g élesztő
50 g zsiradék
0,5-0,8 l tej
1 tojás a kenéshez

Az élesztőt kevés cukrozott, langyos tejben felfuttatjuk. Az összes hozzávalóból sima lágy tésztát dagasztunk, és letakarva egy óra hosszat kelesztjük. A tészta kb. kétszeresére nő. Ezután deszkán újra átdagasztjuk és pihentetjük még fél órát. Három részre osztjuk, és lisztezett deszkán ujjnyi vastagságú, téglalap alakú lapokat nyújtunk. A töltelék egyenletesen elosztjuk a lapon, majd feltekerjük. A rudakat kizsírított sütőlemezre tesszük, és még 30 percig kelesztjük. Végül felvert tojással megkenjük, és közepes hőfokon 60 percig sütjük.

MÁKTÖLTÉLÉK

Hozzávaló:

400 g mák
300 g cukor
1 citrom

A citrom reszelt héját és levét a cukorral és a mákkal elkeverjük.

DIÓTÖLTÉLÉK

Hozzávalók:

400 g dió
300 g cukor
1 citrom

A citrom reszelt héját és levét a darált dióval és a cukorral jól elkeverjük.

Gyakoroljuk ezeknek az ételeknek a főzését, hogy egyre többen részesei lehessünk a komatálzás hagyományának.

Nem tudom szavakkal leírni azt a gyönyört, amely átjárja az ember szívét, amikor a komatálát megkapja. Tudja, hogy ezzel egy szoros családi közösség épül fel. Elkészíteni szintén csodálatos dolog a komatálát.

Mindenkit biztatni tudok, hogy *éljen a lehetőséggel*, építsen közösséget saját készítésű komatállal. Ehhez nagy segítséget kaphatunk a Nemzeti Művelődési Intézet Komatál Programjától. Rajta, építsünk komatál közösséget!

KUTI IMRÉNÉ VARGA LÍVIA diplomáját a PJPTE Felnőttképzési kar művelődésszervező szakán szerezte 1996-ban, majd 1998-ban a Magyar Művelődési Intézet által szervezett felsőfokú közművelődési szakember képesítést szerzett. 1997-től 2016-ig a györkönyi Tolnai Lajos Művelődési Otthont, könyvtárat, Teleházat, eMagyarország Pontot, FIP Pontot vezette. 2016-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Igazgatóságának módszertani referense, vezetője.

Családban marad

Vőfélyek három generációja

Egy távoli időkre visszanyúló hagyomány, mely sokkal gazdagabb, mint azt a mai ember gondolná – az igazi vőfély napjainkban sem csupán ceremóniamester. A lakodalmakat lebonyolító, a termékenységgel összefüggő jelképeket megverselő vőfély feladataiba ezúttal három különböző generáció tagjai nyújtanak beavatást, a vőfélykedés szakmai titkai esetükben családon belül maradtak, így öröklődtek tovább. Id. Farkas László Ondról származik. Fia ifj. Farkas László a népművészet ifjú mestere, aranysarkantyús táncos. A harmadik generáció képviselője Farkas Regő 12 esztendő, aki édesapja és nagypapája nyomdokaiba lép táncosként és vőfélyként egyaránt. Elsőként a rangidős Laci bácsi idézi fel emlékeit.

Máttyás Edina: Laci bácsi, mikor kezdte a vőfély mesterséget?

Id. Farkas László: Egy Borsod megyei kisfaluból származom, onnan, ahol csak a tehenet, meg a malacot ismerték. A vőfélységgel 1970 óta foglalkozom. 18 éves koromig kisvőfély voltam, mint felszolgáló. Ellestem a vőfélykedés tudományát, az apró fogásokat, a versmondásokat. Így kerültem el a nagyvilágba. 1973-ban bevonultam katonának.

Már ott is felfigyeltek rám, mert a századdal kijártam vőfélyeskedni. Leszerelésem után folytattam ezt a foglalatosságot, de nem sok esküvőt tudtam elvállalni, mert négy műszak mellett, család mellett kevés idő maradt. Nőtt a család, cseperedtek a gyerekek, és a meghívás is egyre több és több lett. A fiamat és a lányomat is vittem magammal sertésvágásra, lagzikba. Jó szórakozás volt. Elhoztam magammal azt a fotót, ami Laci első lagzija volt. Én az édesanyától búcsúztattam, ő az édesapától. Hát így szállt rá a tudomány erre a fiúgyermekre. Apránként tanulta meg a verseket. Ahol nem ment, ott kisegíttem. Laci már a saját útját járja, mára több a felkérése, mint nekem. Igaz, én már 69 esztendő vagyok, de még mindig szeretem a népet megmosolyogtatni. A verseim nagyon szépek, Erdélyből származnak. Sokat gyakoroltam, és mégis minden fellépés előtt lámpalázam van még ma is. Nekem nincs különbség például a cigánylakodalom és a magyar lakodalom között. Sok cigány lakodalomban vettem részt, már a kisunokámmal is. Kalapot emeltek nekünk, pedig a cigányember nem nagyon adja oda a kalapját, de a kisunokámnak átadták. Nagyon büszke vagyok rá. Pikáns kis ver-

seket tud mondani ő is, ugyanúgy, mint én.

Mostanában a dunántúli vidékre hívnak a legtöbbit. Egy miskolci vendéglőben, a Sárga Paripában voltam vőfély egy zenetanár meghívására. A vendégek között ott volt Rókusfalvi Pál, aki felvette a szertartásaim egész menetét, ami jött a csizma sarkából. Meghívott Egyekre vőfélynek. Tetszett neki, hogy olyan multság kerekedett, hogy a násznép az asztal tetején táncolt. Mai napig vannak felkérések arrafelé. Megyek, ha hívnak, de már csak Pestig vállalom lagzikat.

M. E.: A vőfélykedés úgy kezdődött Laci bácsinál, hogy a család-

ban volt nagyvőfély, és mellette kellett kisvőfélykedni?

Id. F. L.: Én egy 6 gyermekes parasztcsaládból származom, 5 fiú és egy lány. A faluban volt egy nagyvőfély, aki látott bennem valamit, amit én, mint gyerek még nem tudtam, hogy mi az. A mai napig él még ez a bácsi. Az ő verseivel járom a világot. Amikor úgy ítélte meg, hogy jól csinálom a dolgomat, akkor azt mondta, hogy most már nagyvőfélyé avat. Az avatás úgy történik, hogy a vőfélybotot átadják a kisegítőnek. Ekkor a kisegítő előrelép, és leváltja az idősebb korosztályt. Én így lettem nagyvőfély. Ez a bácsi adta ide nekem a verseit. A nagyvőfély szerepe a búcsúztatás, kikérés, koccintások, eljön a vacsora, asztalültetés, versmondás, első tál ételbehozás, második tál ételbehozás és így tovább. Ehhez mindhez verset kell mondani. Akad olyan is, hogy a nagyvőfély ilyenkor már megbotlik. Amikor már a borköszöntés van, akkor már ő csuklik. Ilyenkor a kisvőfély viszi tovább a prímet.

M. E.: A versekhez gyűjtött Laci bácsi máshonnan is?

Id. F. L.: Nagyon szép veseim vannak. Nagyon szeretem azokat az ékes beszédeket. Például, amikor azt mondom: „Halljunk szót! E tisztos házban itt most a szólítás!” Ezzel kezdődik az egész. Vagy az asztalültetésnél: „Dicsérettel legyen tele ez a szerény kis hajlék. Csenedesebben legyünk, hogy beszédem hallják.” Ezek gyönyörű versek.

M. E.: Imerik egymást a vőfélyek? Imerik egymás munkáját?

Id. F. L.: Van egy csáti barátom. Ő az én verseimmel indult el. Ahova őt hívják, mi oda nem megyünk és fordítva is. Nem csorbítjuk egymás tekintélyét. Így van ez a fiammal is. Mondtam is neki: „Fiam, ahova téged hívtak, oda nem engem hívtak! Ahova engem hívtak,

oda nem téged hívtak!” Mindegyikünknek más-más a felfogása, mássabb a szókinccse.

Ha három lagzi van a városban, mindegyik vőfély máshonnan érkezett, Tiszalúcról, Mezőcsátról jönnek, meg én vagyok a harmadik. Ilyenkor éjjel után el szoktak egymáshoz menni a vőfélyek. Végigjárják a lakodalmakat, elejtenek egy-egy táncot, egy-egy éneket. További jó szórakozást kívánnak és visszamennek a saját lagzijukhoz és várják a másikat.

A fiam jár vőfélytalálkozókra is, én nem. Vannak háromnapos vőfélytalálkozók. Hallottam, hogy kopjafájuk van, és bele van vésve a vőfélyek neve. Ha valaki visz egy új vőfélyt, annak kötelessége bemutatni az újat, egy verset el kell mondani, csak azután avatják fel őt is.

M. E.: Vőfély vagy ceremóniamester?

Id. F. L.: Én a népi hagyomány szerinti vőfély vagyok. Mindig elmondom előre, hogy mi fog történni. Mikor mi lesz, mikor kezdődik a vacsora.

M. E.: Milyen eszközök tartoznak a vőfély mesterséghez?

Id. F. L.: Van a vőfély bot. Az azért van, hogy ha felemeli a vőfély a botját, akkor az azt jelenti, hogy „Halljunk szót!” Ezután mindenki elcsendesedik. A vőfélybot segít a tiszteletet megszerezni. Van egy kitűző a kalap mellett. Van egy kendő, amit a fiatal pártól kapunk. A rozmaringot mindig a kalap bal oldalára kell tűzni. A magyarok baloldaltól, az erdélyiek mindig jobb oldalról teszik a kalap mellé a „talut”, vagy a rozmaringot.

M. E.: A vőfély feladata a szórakoztatás és az egész lagzi levelezénye-lése is.

Id. F. L.: Igen. A kisvőfély és a nagyvőfély a szokásokat, a hagyományokat is képviseli. Régen nem

a fiatalok hívogattak, hanem ők ketten. A menyasszony részéről megadták a teljes listát. Utána a vőlegény részéről is megkapták a névsort és akkor elindultak, mentek házról-házra és mindenkit meghívtak, akit felírtak nekik. Mindig a keresztszülővel kezdtek.

A menyegző mindig szüret után volt. A falusi nép akkor lakodalmaskodott. Dolgos időben nem volt lakodalom. Mindent betakarítottak, otthon voltak és egybekeltek a fiatalok.

A vőfélynek az a szerepe, hogy semmi ne tudja elrontani a fiatalok víg kedélyét. Ez az ő napjuk, ez rólukszól. A boldogság, a megértés, a szeretet megélése. Azért vagyunk. A vendégnek az a dolga, hogy mulasson, szórakozzon, fogyassza el, amit adnak.

M. E.: A mostani esküvő miben más, mint a régiek?

Id. F. L.: Annak idején lovas szekérral jártunk. Pénteken kifogták a szegény emberek a lovat, megtakarították, megpuccolták, felszerszámozták. Csengő volt rajtuk. Ki volt díszítve a ló, mint egy királyfi. Így indultak el a lakodalomba. Az utolsó szekéren mindig a cigány húzta a nótát.

Egy hétig tartott a sátorállítás, egy hétig tartott az eltakarítás. Mulatott a nép, ha szegény is volt, de mulatott. Mostanra nagyon kényelmesek lettünk. Elmegyünk az étterembe, nem kell mosogatni, nem kell utánajárni. Megvan minden. Két órákor azt mondják, hogy nincs tovább, haza lehet menni.

Régen mindig a vőlegény vitte a vőfélyt. Menyasszony soha nem választott vőfélyt. Mondhatjuk, hogy egy öreglegényre került a sor, aki nem volt családos, nem volt semmilyen kötődése. Neki nem kellett tehenet fejni, ő tudta a násznépet szórakoztatni. Nem kellett a menyasszonyára figyelni. Igaz, akadt ott fehérnép bőven, de a szemét mindig le kellett róluk venni!

M. E.: *A lagziban a játékok is mindig megújulnak?*

Id. F. L.: Én nem vagyok híve a játéknak. Én a magyar nótát szerettem. Szerettem, ha énekel a násznép. Ma, hogy eltereljék a figyelmet, betesznek valami játékot. Szoktam mondani a fiataloknak, ha akarják, én levezényelhetem a játékokat, de a meghívottak mulatni jöttek. Ha játszani akartak volna, a játszóterre mentek volna. Az egész játék csak időhúzás. Mindjárt eltelik egy óra és a nép nem mulat. Az én fiatal koromban játék nem volt. Olyan volt, hogy amikor elindultunk az esküvőre, akkor az utcabeliek elkötötték a menyasszonyt rudaló kötéllal, ha mond ez valamit. A szegény emberek, amikor hordták a termést – az életet – haza, a kalászoszt, rudalókötéllal kötötték le, és mindig mondták: „El ne vágd a kötelet, mert holnap kilenc keresztet kell hazavinnem!” Szóval, inkább csak ilyen kis bolondságok voltak régen, minthogy elállták a menyasszonyt, a násznép útját.

Az az igazság, hogy ma nem tudnak felszabadultan mulatni az emberek. Mindegy, hogy kerekasztalos vagy előre kijelölt ültetés van. Az emberek feszülten ülnek egymás mellett. Régen hogy volt? Állt egy sátor, lócák voltak benne, kecskelábú asztalok és ahova valaki leült, az a lagzi alatt végig ott ült. Nem számított, hogy a mellette ülő vendég a Dunántúlról jött, de szót értettek egymással. Most nem tudnak az emberek mit mondani egymásnak, és azért teszik be a játékot.

M. E.: *A borsodi szokások mások, mint a többi megyében?*

Id. F. L.: Nagyon más. Én Borsodot nagyon szeretem. Amikor a Dunántúlon vagyok, mindig mondják nekem: „Laci bácsi! Parasztlakodalmat szeretnénk!” A parasztlakodalom egy szép kérésessel, lánybúcsúztatóval kezdődik. Ekkor elbúcsúztatják édesanyjától, édesapától, testvérétől, nagyapától,

nagymamától, mindenkitől. Erre a vőfélynak nagyon fel kell készülni. Mert ez adja meg az alapot.

Ezután elmegy a násznép a templomba. Azt tapasztalom, hogy nem tudunk megállni az úr asztalánál, mert nem tudunk egy miatyánkot. Sajnos ez a XXI. századi lakodalom. Valamikor a templomban tele volt a nagy kar, a kis kar az egész faluval, mert Juliska néjének „férhe” ment a félszemű lánya! Akkor azok is elmentek a templomba a celebrálásra, akik nem voltak meghívva, mert kíváncsiak voltak.

Az utcán, amikor vonulunk, én hiába kezdem az éneket, a násznép nem folytatja, mert nem tudnak énekelni, nem tudnak szórakozni. Pedig akkor szép egy lakodalom, amikor a cigány húzza!

A borsodi nép egy annyira ragaszkodó nép. Én nagyon szeretem. Mindenkit testvérének fogad be, még ha eddig sohasem látták egymást. Itt sohasem érzem, hogy csak egy távolról jött vendég vagy. Fiatal koromban a tisztaszobát kaptam meg, a „jó munkámért”, ami nagy dicsőségnek számított. Összetartó nép a borsodi, a lagziban mindenképpen.

Az esküvő napján sem hanyagolták a munkájukat. Bejött a csorda, hazamentek, megfejték, rendbe tették az állatokat, megmosakodtak és visszajöttek a lagziba.

A vőfélynak az volt a dolga, hogy a vacsorát akkorra időzítse, amikor mindenki visszaért. Vacsora közben mindig énekelünk. Két fogás között, míg nem hoztuk be a következő fogást, elkezdték a nótát és lassan mindenki rázendített. Az egyik innen énekel, a másik amonnan és utoljára összezártunk. Így tartott el sokáig a vacsoráztatás. Megkezdtük hét órakor és este tíz órakor fejeztük be.

M. E.: *Ezen tudunk segíteni?*

Id. F. L.: Lehetne.

M. E.: *Hogyan?*

Id. F. L.: Többet kéne foglalkozni a fiatalokkal. Már az iskolákban is meg lehetne tanítani a régi magyar nótákat. Amikor hajnalban megyek haza, én tele vagyok magyar zenével. Én egy lagzi után csak magyar zenét énekelek. Beleívódik az agyamba. Ilyenkor hol temetek, hol esketek, csak magyar nótát énekelek. Ilyenkor a kertem tele van velem.

M. E.: *Gondolom a verseknél különleges helyzetre is fel kell készülni. Például ha a búcsúztatónál már nem él az egyik szülő? Van arra is vers?*

Id. F. L.: Van. Csak az nagyon szívfacsaró vers. Attól mégis ott van a helye. Voltam egy esküvőn, ahol a

menyasszonyi csokrot esküvő után kivittük a temetőbe. A násznépből, aki tiszteletét akarta tenni, az bejött a sírhoz, elmondott egy miatyánkot, fejhajtás, és folytattuk tovább. Természetesen a fiatalok döntenek el, hogy meg akarják-e ezt tenni. Én azt teszem, amit ők mondanak.

M. E.: *Hány szalagot kapott már Laci bácsi?*

Id. F. L.: Rengeteg van. Nem tudom a számát. Hosszú idő eltelt már 1970 óta. Volt olyan hónap, hogy, négy lakodalomban voltam. Mostanában is sok pár kél egybe. Bár olyannal is találkoztam, hogy nyolc évi együttélés után házasodnak össze.

A Sziklatemplomban voltam Budapesten. Csodálatos hely. Egy református papi növendéknek voltam a vőfélye. Megkérdeztem tőle: Elvégezhetem a szertartást, ahogy szoktam? Hiszem és vallom? Ígérem és fogadom?

M. E.: *Mivelhogy Laci bácsi presbiter is.*

Id. F. L.: Így van. Azt a választ kaptam, hogy minden rám van bízva, és az úgy lesz jó, ahogyan csinálom.

M. E.: *A templomban is van szerepe a vőfélynek?*

Id. F. L.: A papot szoktuk köszönteni, ha kéri. Az esküvő után a pap kihozza az ifjú párt, amikor a násznép a gratulációhoz körbe gyülekezik, akkor a vőfély elmondja a házi áldást a pap felé.

M. E.: *Milyen étkeket szolgáltak fel?*

Id. F. L.: Az étkek alapanyaga a tyúk, a csigaleves, a kakas. Utána hozzák a főtt húst. Mindenhez van vers. Itt van egy pikáns kis vers:

„Főtt húst hoztam én, íme tormával,
Harminc évig sétált szegény csak az anyjával,
Gyöngesége miatt a szénát nem ette,

Harminc éves korában a szénát nyelhettem.”

Ez volt az egyik. Most a másik:
„Főtt húst hoztam, mégpedig két félét
Meghoztam a kakast, véle a jércét.
Hogyan jutottam hozzá?
Hát mindjárt elmesélem.
Szaladgált a jérce, a kakas meg utána
Én egyet gondoltam, futottam utána.
Meg is fogtam, megpirítottam.
A farkát, meg a kakas taréját a tűzbe dobtam,
De most feláll a fiatal pár és majd válaszol az én kérdésemre. – Ilyenkor feláll a fiatal pár, a kezemben van a tálca –
Hogy áll a jérce lába a tálba?
Vajon így fog állni a menyasszony lába az ágyba?”

Ilyen vidám kis versekkel szoktunk közbeszólni. Ezek után jön a töltött káposzta, jönnek a sültetek. Nagyon hosszú versek járnak hozzájuk külön-külön. Erről lehetne sokat beszélni. A hurka-kolbász három órára, vendégvárásra van, vagy svédasztalos megterítés éjféltre.

Amikor elmondtam a verseket, akkor a pincérek felsorakoznak a tálakkal mögöttem. A főasztalnál én szolgálok fel, a többinél a pincérek.

M. E.: *Hogyan jelzi a násznép, hogy tetszik a vers?*

Id. F. L.: Tapsolnak, felnevetnek. Mindig kapok valamilyen visszajelzést.

A vendégfogadás is a vőfély feladata, nem pedig az örömszülőké. Nekik van egyéb feladatuk. Én ültetem le őket, előtte koccintás, és lehet szórakozni.

M. E.: *Megismerhetnék egy kezdő meg egy záró verset?*

Id. F. L.: A kezdés általában a kérés szokott lenni. Általában két segítő választok magam mellé a vendégseregéből. Vagy a két koszorúslányt, vagy egy kislányt meg egy idős hölgyet kínálok fel a vőlegénynek.

„Szívesen eljártam kötelességemben
A magyar szüzek között ez esett kezemen
Nézd meg hát barátom kiért fáradtam,
Kiért sok várost, vármegyét bejártam
Jegyváltásod ezzel a szűzzel lépett?

Erre azt mondja a vőlegény:

„Vendégemnek elfogadom, de menyasszonyomnak nem.”
Akkor azt mondom:
„Elmegyek szerencsét próbálni,
A magyar szüzek között mindet felkutatni.”
Amikor visszajövök a másik kiválasztott lánnyal, újra elmondom az előző verset. Harmadszor már a menyasszonnyal jövök be. Ekkor már a csokor a vőlegénynél van. Felállítom magam mellé a vőlegényt és elmondom:
„Nézd meg hát barátom kiért fáradtam,
Kiért sok várost, vármegyét bejártam
Jegyváltásod ezzel a szűzzel lépett?
Hála legyen immár az erős Istennek
Hogy fáradságom nem hiába tettem,
Mert megtaláltam, kit szíved szeret
Éljél vele nagyon sok számos évet.”
A mulatság végén pedig ezzel a verssel búcsúzom:

„Most már, hogy reggel vagyon, én hazaindulok.
E víg társaságtól most búcsúzok.
De nem búcsúzok el sokára,
Mert jövőtájba visszajövök keresztelőbe.
Megy az könnyen, csak akarni kell,
Az asszonya hónaalját gyakran vakarni kell.
Fiú legyen öt vagy hat, azt én már nem bánom.
A jóisten titeket szerencsésen áldjon.”

A fiatal párokat, a lagzi alatt, közel 24 óra alatt ismerem meg. Előtte még csak nem is találkoztunk. Mégis nem egyszer volt, hogy egy év múlva jönnek és mondják: „Laci

bátyám, szépen verseltél! Fiú gyermekünk született!

M. E.: *Hogyan kapcsolódott be Lackó az esküvőjébe?*

Id. F. L.: Járt velem segíteni. Először felszolgált ő is, mint én annakidején. Utána egy-egy verset ő mondott el, majd volt egy forgatókönyv, ami alapján a ceremóniát levezényeltük. Olyannyira belejött, hogy mára rengeteg felkérése van. Büszke vagyok rá. Az igazság az, hogy most már inkább az unokának adtuk át a stafétát.

M. E.: *Az is megtörtént már, hogy a fiával és unokájával volt egy esküvőn?*

Id. F. L.: Nagyon jó érzés. Ezt tiszta szívből mondom. Amikor látom, hogy a kisunokám ott áll mellettem. Ott áll a fiam.

Úgy indult, hogy amikor Regő nyári szünetben nálunk volt, megkérdeztem tőle, hogy eljön-e velem lagziba. Megtanult egy verset és elvittem magammal. Már neki is van jó pár szalagja. Van egy na-

gyon szép kövesdi hímzéses szalagja, aminek azért örült, mert abban rengeteg munkát lát. Már gyermekként is értékeli ezt.

M. E.: *Laci bácsi, ha ránéz egy szalagra, akkor tudja, hogy kitől kapta?*

Id. F. L.: Nem. Rengeteg szalagról beszélünk. A fényképeket, ha nézem, azokat jobban tudom. Az a legszebb érzés, amikor látom a fiatalokat a templomban, és elhozták a gyermeküket keresztelni. Attól nagyon boldog vagyok!

M. E.: *A mai fiatalok ragaszkodnak az egyházi esküvőhöz?*

Id. F. L.: Sokan. Vannak, akik a szokás miatt, de vannak, akiknek fontos az Isten áldása.

M. E.: *A vőfély a fortélyokat is megtanulja az elődjétől?*

Id. F. L.: Igen. Már az is fontos, hogyan jelenünk meg egy háznál. Ki kell vívni a tekintélyt. Ha megnyerő kiállításom van, akkor megy minden magától. Ha szépen tudok mosolyogni valakire, én elvárom, hogy énám is olyan szépen mosolyogjanak. Ha én tudok valakihez szépen szólni, akkor elvárom, hogy ő is úgy tegyen. Voltak valamikor balhék a lakodalmakban, a vőfélynek ezt a helyzetet is meg kell oldani. A vénlegények kakaskodtak egymással, összeszólalkoztak egy-két pohár bor után. Ezt elnyomja, ha a násznép feláll, táncol, mulat.

A vőfélynek mindenütt ott kellett lenni. A szakács asszonnyal, a zenésszel, a boros gazdákkal, a háziakkal, a vendégekkel, mindenkiel jóba kellett lenni.

A lagzi egy színház. Ha jók a szereplők benne, akkor ez egy csodálatos színház.

A következő generáció Laci. Sikeres néptáncos, és mellette vállal vőfélyi feladatot is. Csodálatra méltó, hogy az életét a népi hagyományok ápolására, továbbadására

szentelte. Hitelesen, hiszen ezt az életérzést a saját gyermekei felé is képviseli. Így lehetséges, hogy a kisfia Regő is néptáncol, és jár lagziba kisvőfélyeskedni.

M. E.: *Emlékszel az első lagzidra?*

Ifj. Farkas László: Szólóban az első a Pisákék lagzija volt, de gyerekként ott álltam mindig édesapám mögött. Így könnyen megtanultam a verseket. Huszonnyolcadszorra már tudtam, sőt azt is észrevettem, hogy belefér az improvizáció is.

M. E.: *Egyértelmű volt számodra, hogy továbbviszed az édesapád megkezdett útját?*

Ifj. F. L.: Igen. Már gyermekként is szerettem az emberek között lenni, elnyerni a figyelmüket. Ehhez kell egy bizonyos fokú exhibitionizmus. A szöveg elmondása inkább csak eszköz. Szükséges egyfajta egészséges szereplési vágy is, hogy rám figyeljenek. Akik ismernek, azt mondják, hogy számomra ez fontos. Regőben is megvan ez. Nagyon tehetséges. Úgyesen csinálja, akarja, tudja, improvizálja, alkotja. A megadott keretek mellett megkomponálja saját magát, mint kisvőfély. Ő a táncban is nagyon tehetséges, a húga, Anna éppen olyan tehetséges, mégis csak Regő áll ki, és mondja a verseket. Anna inkább félrehúzódik.

Id. Farkas László, ifj. Farkas László, Farkas Regő

M. E.: *A vőfélykedés azért túlmutat az exhibicionizmuson. Tulajdonképpen egy rendezvényt kell levezényelni.*

Ifj. F. L.: Így van. Ez kökemény dolog. A-tól z-ig való levezényelése a lakodalomnak. Ötven, száz, száz-húsz ember szórakoztatását és el-látását bízzák rám, szinte huszon-négy órán át. Az improvizációk azért férnek bele, mert a násznép nem tudja pontosan a szöveget.

Velem megtörtént, hogy egyszer éppen a főtt húst kellett bevinnem, amikor kibillentettek a gondolatmenetemből. Amikor beléptem a terembe, leblokkoltam. Nem jutott eszembe, hogy mit kell mondanom. Persze a nagyvőfély nem állhat némán, így elkezdtem beszélni, míg közben az első mondatot kerestem. „Itt van ez a hús.

Elmondhatom-e tisztelt vendégsegreg...” addig csűrtem-csavartam a dolgot, amíg megtaláltam az első szót a versből, és elkezdtem mondani a szöveget.

M. E.: *Gondolom, az hogy neked van egy néptáncos életed, a népi életben használt szimbólumokat és azok jelentéseit ismered, sokat segíthet a vőfély feladatok elvégzésében.*

Ifj. F. L.: Valóban, ez segít. Ezáltal tudom, hogy mi miért van. Sajnálatos, de be kell vallani, hogy az emberek nagy része nem ismeri ezeket a jelentéseket. Ilyenkor hívnak ceremóniamestert, akinek más a feladata, mint a vőfélynek. Akkor van baj, amikor a fiatalok keverik a két mesterség feladatait. Például a ceremóniamestertől kérnek kiké-

rőt. Szeretnének tradicionális esküvőt, de nem ismerik az elemeit, és azt sem, hogy mit miért csinálnak. Mi a menyasszonytánc? Mi a menyecsketánc?

Három éve voltam Ároktőn egy lagziba. Életem egyik legjobb lakodalma volt. Sátoros lagzi, úgy, ahogyan azt még gyermekkoromban láttam. Ahogy mulatott a násznép, az fantasztikus volt. Emellett mindenki tudta, hogy én miért vagyok ott.

M. E.: *Regő, tőled is szeretném megtudni, egyértelmű volt, hogy te is vőfélykedni fogsz?*

Farkas Regő: Igen. Nekem nagyon tetszik.

M. E.: *Voltár már édesapáddal és nagyapáddal is?*

F. R.: Igen. Volt már olyan, hogy mind a hárman voltunk egy lagziban.

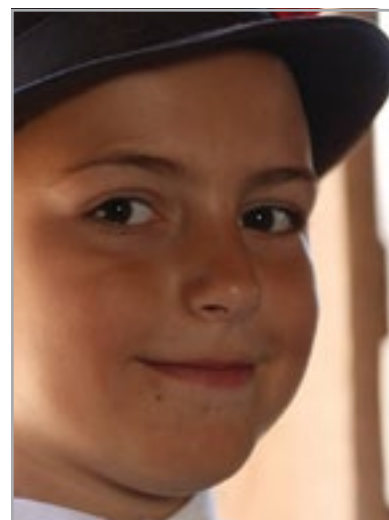
M. E.: *Milyen érzés volt?*

F. R.: Nagyon jó. Büszke voltam.

M. E.: *Amikor valamelyikük verselt, akkor mondtad magadban te is a szöveget, vagy arra gondoltál, hogy én is így akarom mondani?*

F. R.: Igazából már Apa minden versét ismerem.

Ifj. F. L.: Van egy forgatókönyv, hogy melyikünk mit mond. A kikérőt úgy gondolom, hogy felnőttek

kell mondani, az nem gyereknek való. A vacsoránál viszont, az egyik legnagyobb terjedelmű vers a sültéké, egy három strófás szöveg. Azt ő mondja.

Regő már kicsi kora óta azt tanulta, hogy sem mikrofon nincsen, sem tál elejtése.

M. E.: *Van kedvenc versed?*

F. R.: Ez a sültés, meg a boros. A kezdetekben, apa mondta a sültés első felét, én pedig a másodikat.

M. E.: *Könnyen megtanulod a verseket?*

F. R.: Van amelyiket igen, van amelyiket nehezebben.

M. E.: *Hány lakodalomban voltál már?*

F. R.: Nagyon sokban.

M. E.: *Nem fáradsz el?*

F. R.: Nem. Nagyon jó, hogy megy a zene és mindenki táncol.

M. E.: *A verseken kívül megtanultad már az apró fogásokat is? Mondanál néhányat?*

F. R.: Például, ahogy a vőfélybotot a válladon fogod.

M. E.: *Van vőfélyruhád?*

F. R.: Népi viselet van rajtam.

M. E.: *Milyen eszközök kellene még egy vőfélynek?*

F. R.: Kalap. A lagzis ház szokott adni kitűzött, meg a vőfélybotra szalagot, amire rá van írva a dátum és a menyasszony és a vőlegény neve.

M. E.: *A versmondáson kívül milyen feladatokat szoktál még el látni?*

F. R.: A felszolgálásban szoktam segíteni.

M. E.: *Miért szeretsz vőfély lenni?*

F. R.: Mert ezt láttam apától gyerekkorom óta és megszerettem.

M. E.: *Vannak olyan tapasztalatok, amiket fel tudsz használni a színpadon a néptánchoz?*

F. R.: A magabiztosság.

Ezzel Regő magabiztosan feláll és elköszön. Természetesen a napi teendői fontosak, és erről mindent elmondott, amit akart. Mi, az édesapjával folytatjuk a beszélgetést.

M. E.: *Amikor vőfélyt hív az ifjú pár, akkor tudják, hogy mit kérnek?*

Ifj. F. L.: A legelkeserítőbb, hogy akarják a tradicionális lagzit, de nem tudják, hogy miről szól. Talán a kisebb falvakban még jobban ismerik ezeket a szokásokat. Például, hogy ugyanazon az úton nem megyünk vissza, amelyiken jöttünk, mert az rosszat jelent. Ha meg tudjuk tenni, hogy bemegyünk jobbról a templomba, és elmegyünk balra, akkor azt meg kell tenni. Ha nem így történik, az rossz ómen.

Például a menyasszonycsokor dobás egy új keletű hóbort. Viszont mindenképpen beemelik ezt a régi szokások közé.

Olyannal is találkoztam, hogy Budapestről lementek Debrecenbe, és ott echte népi, autentikus lagzit akartak. Nagyon sok pozitív élménnyel jöttem haza. Viszont azt is megtapasztaltam már, hogy szeretnének az emberek mulatni, de szégyellik. Nem mernek felállni táncolni.

M. E.: *A táncház mozgalomban azért tanulnak az emberek táncolni, énekelni. Ez nem jelenik meg ilyenkor?*

Ifj. F. L.: Talán az emberek hitvallására kellene hatni. Én megtapasztaltam azt, hogy a lengyelek ismerik a saját mulatós nótájukat. Nálunk, magyaroknál ez nem működik. Hiányzik az identitásunk.

M. E.: *Sokan akarnak összeházasodni?*

Ifj. F. L.: A feleségemmel meg-
egyeztünk, hogy 15 lagzinál többet
nem vállalok, de lehetne sokkal
több esküvőm is.

M. E.: *Milyen érzés, amikor
apukáddal és a kisfiaddal vagy
együtt egy lagziban?*

Ifj. F. L.: Ilyen egyszer volt. Szá-
momra egy igazi kihívás volt. Úgy
éreztem, mindkettejüknek eleget
kell tennem. Édesapámat tisztelem
annyira, hogy ne maradjon a háttér-
ben. Arra is figyelnem kellett, hogy
a fiamat ne hagyjam elnyomjam. Ket-
tőjük között egyensúlyoztam. Ettől
függetlenül nagyon jó érzés volt.

M. E.: *Történt már olyan, hogy
nagyon speciális helyzetet kellett
megoldani?*

Ifj. F. L.: Igen. Volt egy nagyon
emlékezetes lagzim. A vacsora
kezdetén egy vendég szívrohamot
kapott. Hívtuk a mentőt, leállt a
vacsora. Amikor elvitte a mentő,
folytattam, bár nem volt egyszerű:
„Hoztam a sülteket. Pista bácsi azt
kéri, most már jó kezekben van.
A fiatal pár megérdemli, hogy in-

entől kezdve, ha nem is annyira,
kétszer annyira mulasson már.” Si-
került visszatérni a lagzi meneté-
hez, folytattuk a vacsorát, amikor
megint riadalom van. A teraszon
meghalt egy másik bácsi. Megbe-
széltük a fiatal párral, hogy én nem
tudom azt mondani a násznépnek,
hogy mulasson tovább. Nagyon ne-
héz innen továbbvinni a jól ismert
forgatókönyvet. Végül mégis volt
a végén menyecsketánc! Ez volt
abban az évben az évadnyitó lako-
dalmam.

M. E.: *Ez kemény helyzet lehe-
tett. Ezek után valami vidám dol-
got is mesélj el, kérlek.*

Ifj. F. L.: Abból nincsen hiány.
Egy nagyon szép emlék, amikor
egy bácsi odajött hozzám, és el-
mondta, hogy mennyire boldog,
hogy megtiszteltem őket azzal,
hogy levezényeltem ezt a lakodal-
mat. A faluban ezer éve nem láttak
ilyen vőfélyt, ezért ő szeretne érte
adni valamit nekem. Mondtam,
hogy nekem semmit ne adjon, itt
becsülettel megfizetnek. De az
öregúr mindenáron akart adni va-
lamit. Láttam, hogy van kalapja, az
oldalán egy darutollal. A darutoll a
táncos férfiak életében nagy kincs,

ezért megkérdeztem tőle: Ilyen
darutolla van még magának? Igen
van. – válaszolta. Na akkor hozzon
abból nekem egyet. Ez a menyecs-
ketánc után volt, már lassan lejárt
a mandátumom. Ő hazament, és
visszajött három darab darutollal.
Ez számomra nagy megtiszteltetés
volt, egyszerre három darutollat
kaptam. Nem is a pénz a lényeg,
hanem, hogy az embert megbecsü-
lik. A pénz, az egy eszköz. A be-
csület pedig egy életre szóló dolog.
Az ilyen pillanatokért szeretek vő-
félykedni.

Én nem vagyok hivatásos, de
szeretem csinálni. Nagyon szeretek
lagzikban járni, embereknek jóked-
vet csinálni az arcukra.

Tulajdonképpen nagyon szép
gondolattal fejeztük be a beszél-
getést. Regő egy kincset örökölt
a családjától, amit reméljük, még
sokszor megmutathat.

A hallottak alapján a népi kul-
túra bölcsessége, a születés és a
halál körforgása, újra és újra beiga-
zolódik. Az öröm mellett ott van
a bánat is, de az élet megy tovább.
Ritmusban maradni, mindig talpra
állni, ebben segítenek a hagyomá-
nyok, a magyar nép szokásai.

MÁTYÁS EDINA az NMI Művelődési Intézet Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Igazgatósága közművelődési referense. 2000 óta dolgozik a közművelődés területén. A Nyíregyházi Főiskolán szerezte meg diplomáját művelődésszervezőként. Szakmai pályafutása során dolgozott „egyszemélyes” művelődési házban, kulturális központban. Érdeklődési köre az amatőr alkotó lét, ezen belül az amatőr színházi élet minél színvonalasabb működtetése.

A falusi közegekben közel került a népi hagyományokhoz, szokásokhoz. A díszítőművészeti kiállításokat, a szokásokon alapuló rendezvényeket mindig örömmel szervezte.

FARKAS REGŐ LÁSZLÓ 2008. május 12-én született pünkösdi hétfőjén. Táncol, énekel, vőfélykedik, emellett mint minden legény szeret focizni. A Mészöly Focisuli SE 2008-as korosztályának leigazolt kiemelt játékos. Tiszaújvárosban a Kisbocskor Néptáncgyűttesben kezdett táncolni, majd az Angyalföldi Vadvirág Táncgyűttes tagja lett. Szeptembertől a József Attila Színház Légy jó mindhalálig című darabjában fog szerepelni.

IFJ. FARKAS LÁSZLÓ 1976. július 6-án született, Id. Farkas László fia, Farkas Regő édesapja. A népművészet ifjú mestere és aransarkantyús táncos, vőfély. Gyermekkorában a Pántlika Néptáncgyűttes tagja volt, 2000–2014 között a Magyar Állami Népi Együttes táncosa. Napjainkban többek között a Csepel Táncgyűttes művészeti vezetője.

FARKAS LÁSZLÓ vőfély, a Farkas vőfélyek közül a legidősebb generáció képviselője. Kezdetekben Borsod megyében, mára már az ország több térségében ismert és közkedvelt vőfély. Hithű református presbiter, és a családjáért mindent feláldozó édesapa. Hiteles személyiségével elhivatottan képviseli a népi kultúra terjesztését.

„Legendák földjén”

Drégelypalánki értékgyűjtés és a ráépülő kulturális gazdaság.

Drégelypalánk egy 1457 fős település Nógrád megyében az Ipoly völgyében, a Börzsöny lábánál. A település nagyon büszke történelmi örökségére: Drégely várára, Szondi György emlékére.

2015-ben egy álmom vált valóra, amikor egy sikeres pályázatnak köszönhetően megnyitotta kapuit a Szondi Kiállítótér és Turisztikai Központ. Állandó kiállítás keretében sikerült elhelyezni azokat a települési értékeket, amelyeket a helybeliek a közösségi módszertan szerinti gyűjtéssel állítottak össze. A közművelődés és a turisztikai szolgáltatás magas szintű összehangolásával 2015. szeptember 1-én a település önkormányzata létrehozta a Drégelypalánki Közművelődési és Turisztikai Nonprofit Kft.-t, melynek vezetője Pásztor Ildikó közművelődési és turisztikai szakember.

Szigeti Lászlóné: *Mutasd be kérlek, mikor és hogyan indult el Drégelypalánkon a helyi értékgyűjtés.*

Pásztor Ildikó: A helyi értékgyűjtésünk már tizenöt éve elkezdődött. Akkor még csak egy nagyon szegényes kiállítótermünk volt, hiszen akkor még nem tudtuk

hogyan mekkora érték egy-egy héhő, mángorló, disznópörzsölő. Akkor ezek még természetes dolgok voltak, hiszen ott voltak minden háznál. Ezeket az eszközöket azóta is folyamatosan gyűjtjük, így jött létre az első tájszoba.

Igazi lendületet akkor kapott az értékgyűjtés, amikor a Nemzeti Művelődési Intézet módszertani támogatásával 2013–14-ben elkezdődtek a közösségi alapú értékgyűjtések a megyében. A cél a helyi lakosság minél szélesebb körű aktivizálása volt. Számos interjút készítettünk. Ha belegondolok jó néhányan már meg is haltak az adatközlők közül, és a sírba vitték volna a tudásukat, de így már megmaradt a falunak. Nagyon jó hangulatú kis összejövetelek alakultak ki. A falu meghatározó embereit is felkerestük és azokat is, akik írtak már a településről, és felhasználtuk mindazokat az írásos anyagokat, amelyek megjelentek a településről. A fiatalokkal sokat rajzoltunk, beszélgettünk a jövőről is. 2013-ban a fiatalok készítettek egy tervet, hogyan képzelik el a jövőt. Lerajzolták a turisztikai központot, ahol majd kemence is készül, ott lesz Drégely kapitánya, amire nem is kellett so-

kat várni, hiszen két év múlva ezek a dolgok meg is valósultak.

A közel kétéves értékgyűjtésünk eredményét kiállítás keretében mutattuk be, összekapcsoltuk a turisztikai központ megnyitójával. 2015. július 11-én a falunak nagy ünnepe volt, sok értékünk gyűlt össze. Mindaz, ami a helyieknek szívügye, ami számukra kedves volt, bemutattuk. Azokat a tárgyakat, amelyeket átadtak számunkra, nemcsak őrizzük, hanem az év 365 napján használjuk, átörökítjük, és a hozzánk látogatóknak ez mindig nagy öröm. Ha idősök jönnek azért, mert felidéznek a múltat, a fiatalok pedig rácsodálkoznak egy-egy tárgyra, kipróbálják azt. Nagyon

jó néprajz órákat tudunk tartani a gyerekeknek. Elővesszük a stoppólófát és megkérdezzük, hogy ez mi és mire használják, a 100 gyerekből 99 nem tudja, hiszen honnan tudhatná. Mi így mentettük át az értékeinket.

Azóta minden évben augusztus 20-án értéktáras kiállítást rendezünk, mindig más-más tematika mentén. Elmondható, hogy a munka nem fejeződött be, tart a mai napig is. Aktivizálódtak a helyi közösségek, összetartó erő lett az értékgyűjtés, további programok szerveződtek köré.

Sz. L.-né: Egy szakmai nap során azt mondtad: „Gondoljátok át mi van a településeken! Nekünk Drégely vára van – szerencsések vagyunk.” Van egy történelmi értékek, örökségek. Hol a helye a Szondi kultusznak a helyi értékek között?

P. I.: Drégely vára a nemzeti örökség része, 2012-től történelmi emlékhely. Egy olyan irodalomtörténeti hely, ami Arany János Szondi két apródja által örökre beírta magát az irodalomkönyvekbe. 1552-ben, a felvidéki bányavárosok ellen meginduló hatalmas török sereget négy napig tartóztatta fel Szondi György várkapitány és maroknyi katonája. A rommá lőtt vár ékes mementója a magyar vitézek hősiességének, hiszen Szondi György és 146 katonája életét adta a hazáért. A település fő értéke: Drégely vára, és nekünk drégelypalánkiaknak az a feladatunk, hogy ápoljuk és őrizzük a Szondi kultuszt és hagyományt. Nagy büszkeségünk, hogy az értékörzés eredményeként 2016-ban Nógrádikum díjat kapott a Drégelyvár és a Szondi várjáték.

27 éve a Drégelyvár Alapítvány az, amely életben tartja a Szondi kultuszt, és próbálja építeni a várat. Drégely vára benne volt a nemzeti várprogramban, aztán sajnos kikerült belőle, pedig fontos lenne megoldani legalább a vár biztonsá-

Drégelyvár, 2019

gosabb megközelítését. Néhány fiatalból megalakult a Szondi vitézei középkori hagyományörző csoport „Drégely kapitánya”, Lukács Ákos tárlatvezető segítségével. Ez jelzi, hogy a fiatalok is érdeklődnek, és továbbviszik ezt a hagyományt.

A Szondi várjátékokat 25 éve minden júliusban megrendezzük Drégely váránál és a vár alatti Sáferkúti tisztacon. Délelőtt protokolláris rendezvények: ünnepi köszöntő, várbemutató, zászlófelvonás, irodalmi műsorok követik egymást. Fontosnak tartjuk, hogy a várfalak között, Szondi György képletes sírja mellett adózzunk a hősök emlékének. Délután a vár alatti Sáferkúti tisztacon folytatódik a program: bajvívók, harcosok keltik életre az itt zajlott eseményeket, gólyalábasok, zászlóforgatók, solymászok, és korabeli zene szórakoztatja a látogatókat, környékbeli kézművesek árulják portékáikat, kézműves bemutatót tartanak, amibe be is lehet kapcsolódni. A helyi ízekbe is belekóstolhatnak a látogatók. Készül laska, dedelle, munyurka, és gulyás is. Ez a legnagyobb szabású rendezvénye a településnek. Több ezer főre tehető a kirándulók, látogatók száma. Körülbelül 60 önkéntes, közöttük sok fiatal segíti ezt a munkát. Tavaly első ízben rendeztük meg a Szondi várfutást, amelyre az ország minden részéről érkeztek, de a helyiek is csatlakoztak hozzá.

Mivel szeretnénk felkutatni a Szondi György leszármazottakat, elhatároztuk, hogy megszervezzük a Szondi Györgyök találkozóját, ahová meghívjuk a Szondi György, a Szondi és a György nevet viselőket. Három alkalommal rendeztük már meg a találkozót, és eddig hat Szondi György látogatott el hozzánk. Még nem mondhatjuk ki, hogy megtaláltuk Szondi György leszármazottját, de azt gondoljuk, már megtaláltuk a fonalat.

Sz. L.-né: Úgy látom, Drégelypalánkon szerencsésen ötvöződik a közművelődés, a kultúra és a turizmus.

P. I.: A közművelődés mindig fontos volt az önkormányzat számára, azonban azt is láttuk, hogy új utakra kell lépünk. A 2010-es évek elején azt vettük észre, hogy folyamatosan jönnek a látogatók a faluba, évente több ezren keresik Drégely várát, és nem tudják, hogyan kell megközelíteni. A művelődési házba jöttek be, mi pedig segítettük őket információval, hogyan érik el a falutól 3,2 kilométerre lévő Sáferkúti tisztacon, majd onnan háromnegyed órás túrával a várat. Láttuk, hogy az egyik ifjúsági szálláshelyet egyre több budapesti és Pest megyei gyermekcsoport veszi igénybe, ezért elkezdtünk részükre foglalkozásokat tartani, elkezdtük a túráztatást a várhoz. Egyre inkább felmerült az igény, hogy a településünkre láto-

gató, bakancsos turistáknak, ökoturistáknak („zöldutasoknak”), a természetjáró nyugdíjas csoportoknak programokat biztosítunk. Kialakítottunk egy programcsomagot, amelybe kulturális és turisztikai programokat is beépítettünk. Adta magát a feladat, hogy ha vannak helyi, történelmi, irodalmi, és természeti értékeink itt a Börzsöny és az Ipoly völgyében, használjuk ezt ki. Egyértelművé vált a kulturális turizmus fejlesztésének szükségessége.

Sz. L.-né: Említetted, hogy az önkormányzat számára mindig fontos volt a közművelődés támogatása, vállalta az intézmények működtetését. Ezt nagyon jó hallani. Mégis miért döntött az önkormányzat a Drégelypalánki Közművelődési és Turisztikai Nonprofit Kft. megalapítása mellett?

P. I.: Igazi kihívást jelentett 2014–15-ben, amikor az önkormányzat és a művelődési ház új utakban gondolkodott. Mindannyian éreztük, hogy a turizmus már olyan jellegű fejlődési irányba ment el, amit egy egyszerű művelődési ház keretén belül nehéz kezelni. Az önkormányzat mindig is gondot fordított a kulturális intézmények működtetésére, ezért többek között Önkormányzatok a közművelődésért díjat is kapott. Több millió forintot tett hozzá a normatív támo-

gatóhoz, mert valljuk be, egy kistéleplésen működő művelődési ház nem tud profitot termelni. A kft. sokkal több bevételt generálhat, mint egy közművelődési intézmény. Bevételeket tudunk a táborokból, kistéleplésekből biztosítani. Büfét és kis ajándékboltot is működtettünk. Én azt gondolom, hogy helyes ez az irány, és ha a vár fejlesztése is egy kicsit nagyobb lendületet fog kapni, akkor még inkább képesek leszünk az önállóságra. Nagyon jó érzés, hogy maximális bizalmat élvezünk kollégáimmal együtt, mert azt gondolom, hogy összefogva, együttműködve, közösen valósíthatjuk meg a célkitűzéseket.

Sz. L.-né: Mutasd be kérlek a Szondi Kiállítótér és Turisztikai Központot.

P. I.: Az épület, amelyben a Szondi Kiállítótér és Turisztikai Központ működik, a rendszer-váltás után került az önkormányzat tulajdonába, és kiállítótérként működött. A kétezres évek elején már tárlatvezetést, foglalkozásokat tartottam az épületben. 10-15 évvel ezelőtt már terveztük, hogy jó lenne ezt az épületet felújítani, tartalommal megtölteni, és a mellette lévő romos épületet pedig tájház céljára megvásárolni, berendezni. 2012-ben adtuk be pályázatunkat az ÉMOP-2.1.1/B-12 Turisztikai

Attrakciók és Szolgáltatások Fejlesztése kiírás keretében, aminek 2013-ban lett eredménye, és ekkor vált lehetővé, hogy a régi romos épületet és a kiállítótér is felújítsuk, berendezzük. A beruházást követően 2015. szeptember 1-től kezdtük el a központ működtetését.

Miért is volt fontos ennek a megvalósítása? Többek között a Szondi-kultusz miatt. Egyrészt, hogy azok a tárgyi emlékek, azok a régészeti leletek, amik az ásatások során előkerültek a várból, méltó helyre kerüljenek. Miután megépült a turisztikai központ, és megfelelő feltételeket tudtunk teremteni, az elmúlt hat-nyolc évben talált leletek már itt kerültek kihelyezésre. A legértékesebb leletünk egy több mint négyszáz éves vert csipke technikával készült női pártá. A kiállítótérben négy életnagyságú bábu mutatja be a végvári katonák, a köznemesi hölgyek, a török tüzerek és a török leányzók viseletét.

Sz. L.-né: Milyen programokat tudtok biztosítani a településre érkező turisták és látogatók számára?

P. I.: Látogatóink 70 százaléka budapesti és Pest megyei általános és középiskolás, hiszen közel vagyunk Budapesthez. Osztálykirándulások helyszínének nagyon ideális helyszín vagyunk. Felvisszük a gyerekeket Drégely várába, ott vártörténeti bemutatót tartunk, és megismertetjük a helyi legendákkal őket. A délután a turisztikai központban telik, van két 20 perces ismeretterjesztő filmünk: A Szent sírhely című ismeretterjesztő, történelmi animációs kisfilm a vár történetéről szól, a Szondi legendája című kisfilm pedig Drégely várának négy napos ostromát mutatja be. Ez utóbbi alkotás filmszemle díjas, az általános iskolák különdíját nyerte el. Amikor megnezik a gyerekek a két filmet, végigjárják a kiállításokat, majd az ostromjáték kezdetekor megkérdezem, hogy ki akar magyar katona lenni,

Fegyverbemutató, Erzsébet tábor

Apródképzés

és ki akar török katona lenni, hát az arány 9:1 a magyar katonák javára, mert az ő szívüket, lelküket is megérinti Drégely várának története.

A régészeti kiállításokat, az irodalomtörténeti szobát és a pajtát is interaktív módon mutatjuk be a gyerekeknek. Honlapunkon több programcsomag közül lehet választani: apródatatás, vitézzé avatás, ostromjáték, viseleti és fegyverbemutató, íjászokadás, kézműves foglalkozás. Amikor a turisztikai pályázatunkat 2012-ben megírtuk, fontos volt, hogy interaktív és élményszerű legyen a kiállításunk. Ezért készültek az életnagyságú bábuk is, hogy pontosan meg tudjuk mutatni, hogyan nézett ki egy végvári katona, mit viselt. Lássák a gyerekek a mentét, a süveget, a dolmányt, a fokost és a szablyát. Elmondjuk, hogy miért volt a török tüzérnek sálöv a derekán. A bemutató során be is öltöztetjük őket. Átélik, hogy ők Libárdy vagy Sebestyén vagy Szondi apródjai. Felvehetik ők is a dolmányt, a kislányok beöltözhetnek köznemesi hölgynek, amitől egyből királylánynak érzik magukat. Amikor Drégely kapitánya beöltözve, kivont szablyával kimegy az udvarra, körbeállítja a gyerekeket, elmeséli, hogyan kezdődik egy ostrom, hogyan tisztelik meg egymást az ellenfelek, amire aztán meg is tanítja a gyere-

keket, ez nagyon érdekes. Amikor előkerül a láncing, a sisak és ebbe belebújnak a gyerekek, megfoghatják a kardot, szablyát, fokost, bárdot, ami a kapitány úr felszereléséhez tartozik, az nagyon izgalmas, érdekes dolog. A gyerekek visszaröppennek a 16–17. századba, így a történelmi tudásuk kicsit elmélyül. A fegyvereket, a láncinget és a sisakot is a kollégám saját maga készíti.

Azt szoktuk mondani, hogy a középiskolásokat nagyon nehéz bármivel is lekötni vagy megszólítani. Nálunk ez soha nem okoz problémát. Ők is belebújnak a köznemesi hölgyviseletbe vagy akár a paraszti viseletbe. Nálunk nem kerül elő a tablet, az okos telefon, eszükben sincs a gyerekek-

nek elővenni, van annyi élmény, ami bőven leköti a figyelmüket. Számunkra az az öröm, amikor mosolyogva, vidáman mennek el tőlünk, vagy amikor visszahozzák a szüleiket és ők mutatják meg, ők vezetnek kézen fogva a kiállítóteremben a családtagjaikat.

Sz. L.-né: Évente hány látogatója van a turisztikai központnak?

P. I.: Az év 365 napján nyitva tartunk, ezt vállaltuk a pályázatban, a turisztikai központban évente közel 4000 fő látogatót fogadunk. Ez a létszám nem tartalmazza a helyi látogatókat és a kiállítást térítésmentesen látogatókat. Őket is beleszámolva a várnak évente összesen körülbelül 15 ezer látogatója van. Az érdeklődők legnagyobb részt a tavasztól ősziig terjedő időszakban jönnek, ugyanakkor egyre inkább egyenletesen emelkedik a látogatói létszám, és széthúzódik egész évre. Úgy látszik, hogy van realitása az egész éves nyitvatartásnak, mert novemberben és decemberben, a művelődési ház adventi és karácsonyi programjaira is jönnek a látogatók a kemencei völgyből, és Bánk környékéről is idetalálnak az ottani szállásadók vendégei, olyan 40 km-es körzetből.

Sz. L.-né: Mit jelent a településnek a turisztikai központ? Milyen

Ágyúbemutató

pozitív hatásait érezhetik az itt élők a kulturális turizmus fejlődésének?

P. I.: Azzal, hogy a helyi értékeinket összegyűjtöttük, és azokat bemutatjuk a Szondi Kiállítóter és Turisztikai Központban, azzal, hogy ápoljuk a Szondi-kultuszt, életben tartjuk Drégely várának kultuszát, sikerült felhívunk magunkra a figyelmet. Ezzel segítjük a helyi turisztikai szolgáltatókat is, hiszen hat falusi szállásadó, egy helyi étterem, egy sok hektáros nomád szabadidő park, tanösvények várják a kirándulókat. Új szolgáltatásként megjelent a lovaskocsizási lehetőség. Amikor érnek a bogycsücsök az ide érkező turisták már helyi gyümölcsöt vásárolnak. Van egy helyi manufaktúra, ahol szörpöket, lekvárokat készítenek, tőlük vásárolnak, viszik a hírnevünket. Tehát egy alulról jövő, egyenletes léptékű fejlődés figyelhető meg, és bár sok gonddal és problémával küszködünk a településünkön, azt el kell mondani, hogy van munkalehetőség, vannak helyi üzemek. Látjuk, hogy az őstermelők, kistermelők, és a családi gazdaságok is megerősödnek, itthon maradnak a fiatalok, segítenek a családi gazdaságban. Ez egy pozitív tendencia a településen.

Van egy, tíz környékbéli települést tömörítő egyesületünk, a Su-

gárkankalin Turisztikai Egyesület. Ide tartozik például a Hont-tsitári kegyhely, Érsekvadkert, ahol talán Észak-Magyarország egyik legszebb helytörténeti gyűjteménye található. A Mikszáth Múzeum Horpácson, Ipolyvece, ahol Magyarország legtöbb fehér gólyafészke található, de sorolhatnám szinte az összes kistelepülést. Azzal, hogy hozzájuk irányítjuk a kirándulókat, bízunk benne, hogy segíteni tudjuk a helyi gazdaságfejlesztési folyamatokat. Egyre több komplex programmal fogadjuk a látogatókat, így egyre nagyobb bevételt tudunk termelni, egyre több fiatalt tudunk arra biztatni, hogy maradj a településeden: ha a tanulmányaid más-hová is kötnek, gyere vissza, próbáld ki, maradj itt. A kulturális

területnek van még olyan szeglete, ami kihasználatlan.

Jó a kapcsolatunk a helyi civil szervezetekkel, a helyi gazdálkodókkal, vendéglátó egységekkel, ők sokszor anyagilag is támogatják rendezvényeinket. Napi kapcsolatban vagyunk a helyi oktatási intézményekkel, a már említett Sugárkankalin Turisztikai Egyesület településeivel, a Rétsági és a Balassagyarmati járás településeinek lévő múzeumokkal, falusi szálláshelyekkel, vendéglátókkal. Akik egyszer vendégeik által megtapasztalták azt, hogy valóban egy élményszerű program ellátogatni hozzánk azok bátran küldik a vendégeiket ide. Partnereink között tudhatjuk a Duna-Ipoly Nemzeti Parkot, az Ipoly Erdő Zrt.-t, a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád Megyei Igazgatóságát, a kulturális intézményeket és a közösségi színtereket is. A KLIKK-el is jó a kapcsolatunk, ránk találtak a Nógrád megyei általános iskolák is, és a visszajelzések alapján örömmel halljuk, amikor azt mondják, hogy egy budapesti programmal is felérnek azok az élmények, amelyeket tőlünk kapnak az idelátogatók.

Sz. L.-né: *Hogyan tovább?*

P. I.: Ha a jövőről kellene beszélni, akkor már megtettük az első lépéseket. A központ melletti üres telket megvásárolta az önkormányzat az egyházközségtől. Itt egy középkori játszópark kialakítását tervezzük.

SZIGETI LÁSZLÓNÉ művelődésszervező, nonprofit menedzser. Tanulmányait a Nyíregyházi Főiskolán végezte. 2006–2017 között a nógrádmegyeri Radics István Művelődési Ház és Könyvtár – IKSZT vezetője. Segítette a helyi értékek gyűjtését, felkutatását, azok megyei értéktárban való felterjesztését a települési értéktár bizottság elnökeként. Szakmai pályázatot írt és menedzselte (TÁMOP, IKSZT, Ifjúsági projektek, NCA, NEA) a szakmai programok megvalósítása érdekében. 2017. július 16-tól az Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád Megyei Igazgatóságának módszertani referense. Feladata az EFOP LLL projektek Nógrád megyei koordinálása, szakmai napok szervezése, adatbázisok kezelése, pályázati adatgyűjtés.

PÁSZTOR ILDIKÓ művelődésszervező, közösségfejlesztő, a Drégelypalánki Helyi Értéktár Bizottság elnöke. 2015. augusztusig a drégelypalánki Művelődési Ház és Könyvtár vezetője. 2015. szeptember 1-től a Drégelypalánki Közművelődési és Turisztikai Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója, a Szondi Turisztikai Központ vezetője. Diplomáját a Szent István Egyetem Jászberényi Tanítóképző Főiskola karán szerezte, nonprofit szervezetek menedzsmenete szakirányon. A Sugárkankalin Turisztikai Egyesület elnöke, a Drégelyvár Alapítvány kuratóriumi tagja. Szívégye a vidékfejlesztés, a helyi közösségek aktivizálása, a kulturális örökségvédelem és értékmegőrzés.

Népi hétköznapiak és Mindszenty-kultusz Csehimindszenten

A Vasi Hegyháton fekszik a 400 főnél kisebb lélekszámú község, Csehimindszent. A település leginkább híres szülöttéről, Mindszenty József bíboros hercegprímásról ismert. A községben azonban nemcsak a Mindszenty-kultusz, hanem az értékek gyűjtése, élővé tétele is meghatározó. A falu 2015 szeptemberében egyik állomása volt a Nemzeti Művelődési Intézet „Nagy tulipános ládája – Elődeink hozománya” című mintaprojektjének, a Művelődési Intézet és a település azóta is szoros kapcsolatot ápol. A helyi értékfeltáró munkában nagy szerepet játszik az általános iskola tanári kara, a Mindszenty Emlékház fenntartó községi önkormányzat és a Csehimindszent Jövőjéért Alapítvány. E szervezetek vezetőivel, Fukszberger Imre polgármesterrel és László Jánosné iskolaigazgatóval, alapítványi elnökkel beszélgettünk.

A falu közösségi élete

Kuglics Gábor: *Polgármester úr, hogyan mutatná be Csehimindszentet az ide érkező látogatóknak, turistáknak?*

Fukszberger Imre: Ezt én gyakran megteszem, mert idegenvezetést tartok a Mindszenty-házba és a faluba látogatóknak, és olyankor a település jelenéről, társadalmi

helyzetéről is beszélek. Csehimindszent a Vasi Hegyháton található kisközség, mintegy 360-an lakják, a lakosságnak kb. negyedét romák teszik ki. A településhez tartozik még Potypusza is. A faluban született Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek. Egykori szülőházát az önkormányzat felújította, 2013 óta emlékház, turistacsoportokat fogad. A falu a Mindszenty Emlékházon kívül további szakrális emlékekben is gazdag; nemcsak a templomra, hanem a sok út menti kőkeresztre, fogadalmi szoborra is gondolok, és nemcsak a faluban, hanem a határban lévő szőlőhegyen is. A községben nemcsak a múlt emlékei fontosak, hanem az élénk közösségi élet is, ami az értékekre, a hagyományokra épül.

K. G.: *Milyen hagyományőrző közösségek működnek a faluban, és miben áll ezek szerepe, tevékenysége?*

László Jánosné: Több is van, amelyek hosszabb múltra tekintenek vissza. Az első a Hagyományőrző Pöttyös Gyermekcsoport, ami 1978 óta működik. Tréfásan szoktuk mondani, hogy kétfajta ember él Csehimindszenten: aki volt „Pöttyös”, és aki lesz. A 6-14 éves korú gyerekekből álló közösségben a csehimindszenti gyerekek mellett néha volt egy-egy csipke-reki, csehi tanuló is, aki bekapcsolódott a munkába. A csoport célja, hogy megőrizze Csehimindszent, a környező falvak, a Vasi Hegyhát hagyományait. Ebben nagy segítséget jelentenek az idős emberek, az ő emlékeik, énekeik, mondókáik,

a jeles napokhoz kötődő szokások, amiket folyamatosan gyűjtenek.

A Pöttyös Csoport nemrég volt 30 éves, és a jubileumra mindazok eljöttek, akik valaha a csoport tagjai voltak. Háromszor voltak országos bajnokságon, ebből kétszer lettek országos aranyérmesek, egyszer ezüstérmesek. Az összes ilyen alkalom arról szólt, hogy nem kényszerből állnak a színpadra, és nem azért szerepelnek, hogy megtapsolják őket. Viszont amíg a színpadig jutottak, addig sok mindent megtanultak, és erre nagyon büszkék.

A másik csoport az Asszonykórus, aminek a Pöttyös csoport gyerekeinek szülei vagy a nagyszülei a tagjai. Ők nemcsak falunapra, falukarácsonyra, idősek karácsonyára, húsvéti időszakban passióra készülnek, hanem minden névnapot, születésnapot megünnepelnek. Sok időt töltenek együtt, és közben sokat tanulnak egymástól.

A harmadik csoport a felnőttekből álló színjátszó csoport. Ez utóbbi 1980-tól 1994-ig intenzíven működött. A színjátszók 3 felvonásos darabokat adtak elő, amelyekkel nemcsak a környező 8-10 falut járták be, hanem versenyeken is részt vettek. Országos színjátszó találkozó is volt Csehimindszenten, ahol ezüst minősítést szereztek. Sok időt együtt töltöttek, szoros

érzelmi kötődés alakult ki a tagok között, sőt 7 házasság is kötöttet a színjátszó körön keresztül, és ők mind itt maradtak a faluban! 1994 óta már nem rendszeresen, de időszakonként van egy középiskolásokból álló csoport is, ők a Játszóklák.

Tehát aki kimaradt az általános iskolából, annak nem szűnt meg a kapcsolata a hagyományörzéssel, hanem átlépett egy másik csoportba. Ezek a csoportok minden közösségi programon fellépnek. Nagyon büszkék a gyerekek a tevékenységükre. Az együtt töltött évek olyan élményeket adnak mindenkinek, hogy a megtanultakat nem felejtik el, hanem továbbviszik, továbbadják.

K. G.: *Minek köszönhető, hogy ilyen élénk a közösségi élet egy ilyen kis faluban?*

F. I.: Ez egyrészt a hátrányos helyzetünkől is adódik. Csehimindszent – ahogy a Vasi Hegyhát legtöbb települése – nem éppen tehető falu, itt lassabban mutatkozott meg a technikai fejlődés, sokan elvándoroltak Vasvárra, Szombathelyre, Zalaegerszegre. A szegényebb emberek maradtak csak itt, akiket körülvettek a régi használati tárgyak, akik számára fontos kapaszkodót jelentettek a hagyományok, és a kisközösségek, mint az egymást jól ismerő, egymást szükség esetén segítő szőlősgazdák. Az ünnepeket továbbra is hagyományos módon ülték meg, amikor összejött a család, amikor hazatértek az elköltözött gyerekek és azok családja. De említhetném még a település roma lakosságát a maga hagyományaival, népszokásaival.

Másrészt kellett, kellenek hozzá olyan személyiségek, akik fontosnak tartották a hagyományok továbbvitelét, élővé tételét, a fiatalokkal való megismertetését. Olyanok, akik a szabadidejüket is szívesen áldozták erre. Ilyen Horváth Barnabásné, aki a helyi általános iskola matematika-fizika szakos tanára volt, de 15 évig ének-zenét is tanított, és így került közel a népi kultúrához. Ő olyan

népdalokat, meséket kutatott fel, amiket a Hegyháton nem ismert senki. Az utóbbi években pedig ilyen közösségépítő László Jánosné, aki szintén pedagógus, és a helyi általános iskola igazgatója, egyúttal pedig a helyi értéktár bizottság és a Csehimindszent Jövőéért Alapítvány vezetője is.

K. G.: *Mi jelenti a helyi közösség számára a hagyományt?*

L. J.: A hagyomány a hétköznapok életmódja, amiben benne van az étkezéstől kezdve a hétköznapok minden munkatevékenysége, az egyházi ünnepek, a családi ünnepek és az egyéb jeles napok. A falusi ember fejében, lelkében lévő történet sokszor többet ad, mintha valamit könyvből olvasna el. Mindegyik ünnephez a gyerekekkel együtt keresünk egy-két helyi éneket, verset, esetleg regölést. Ezeket az idősök elmondása alapján tudtuk összegyűjteni. Gyakran van olyan közösségi esemény, amikor a fiatalabb és az idősebb generáció találkozik, az idősök ilyenkor is megosztják emlékeiket, tudásukat a fiatalokkal.

K. G.: *Milyen állomásai voltak a közelmúltban a falu közösségi életének?*

F. I.: 2013-ban megújult az IKSZT, ami modern környezetet teremtett a közösségi rendezvé-

nyek számára. A Kulturális Közfoglalkoztatási Programban való részvételünk is nagy segítséget jelentett a humán erőforrás szempontjából. Ugyancsak ekkor újult meg a Mindszenty-ház, amelynek udvarára 2015-ben kemencét építettünk. Itt került sor a „Nagy tulipános ládája – Elődeink hozománya” című programra, amelynek keretében a diákok az idősektől megtanultak kenyeret és rétest sütni kemencében, cekkert, lábtörlőt és seprút köthettek, sőt a vajköpülést is kipróbálhatták. Közben a régi szokásokról, az őszi munkákról, a falusi életéről hallgattak beszámolókat, történeteket. Ez a program azóta is minden tavasszal és ősszel megismétlődik.

2017 augusztusában a községi kemencénél hagyományörző napra került sor. A fő tevékenység a kenyérsütés volt, de rétesütés, vajköpülés, cekkerkötés is szerepelt a programban. Az egyik elkészült kenyeret az augusztus 20-i szentmisén a plébános megáldotta, majd a résztvevők megkóstolták. Erre a kenyérsütésre is hagyományteremtő szándékkal került sor.

2017-ben volt a falunk 800 éves, ekkor Hagyomány- és értékörző témahétre került sor az iskolában, amely programsorozat kapcsolódott az I. Vas Megyei Értékek Héttéhez. Itt előadást hallgattak meg a falu múltjáról, kvízzjátékra, rajzversenyre, és a helyi értékekről, továbbá hungarikumokról szóló vetélkedőre került sor. Találkoztak a gyerekek az Idősök Klubja tagjaival, hogy tanuljanak tőlük, illetve egy túra keretében az elfeledett dűlőnevek nyomába eredtek.

Az értékgyűjtés, értékfeltárás az iskolából indult

K. G.: *A település az értéktári mozgalomban is nagyon aktív.*

L. J.: Azt hiszem, az előbb elmondottakból ez szervesen következik. A Csehimindszenti Mindszenty József Általános Iskola és

a belőle kinőtt Csehimindszent Jövőjéért Alapítvány az, amely értékfeltárást, értékgyűjtést és dokumentálást végez. Amikor a gyerekek a szépkorúakkal találkoznak – akár a házukban, akár közösségi eseményen a kemence körül – mindig van náluk diktafon, fényképezőgép, néha videokamera is. Így az elmondottakat, látottakat rögtön tudják is dokumentálni. A gyerekek olyannyira „megfertőződtek” az értékgyűjtéssel, hogy gyakran értékekről szóló feljegyzésekkel érkeznek az iskolába. E gyűjtőmunka eredményeként számos értéktári dokumentáció készült már. Sőt, az iskolába járó bérbaltavári gyerekek a szülőfalujukban népdalokat, népszokásokat gyűjtöttek, erről a Nemzeti Művelődési Intézet segítségével videofelvételt készítettek, és megalakult a Bérbaltavári Értéktár Bizottság is.

K. G.: Szoktak-e indulni Hungarikumpályázatokon?

F. I.: Természetesen, a meghirdetés óta minden évben, és mindig sikerrel. Az elnyert pályázati támogatásból olyan eszközökhöz jutottunk hozzá, amelyek elősegítik a hagyományok élővé tételét és az értékeink dokumentálását. Így például a vajköpüléshez köcsögöket, a cekker és lábtörő kötéséhez kereteket, a rendezvényekhez asztalokat, padokat, az értékek gyűjté-

séhez pedig diktafonokat és tableteket tudtunk beszerezni.

K. G.: Úgy tudom, az iskola pályázatai is az értékekkel kapcsolatosak.

L. J.: Igen. Nagyrészt hátrányos helyzetű tanulóink vannak, akik között jelentős számban vannak roma gyerekek. Gyakran az alapvető felszerelések is hiányosak, és nem jutnak el nyaralni sem. Emiatt olyan helyekre próbáljuk őket elvinni az osztálykirándulások során, ami nemcsak élményt jelent a számukra, de ami hungarikum vagy kiemelkedő nemzeti érték helyszíne is egyben. Például: Ópusztaszerre, a Balatonhoz, Tihanyba

vagy Budapestre az Országházba. Az elmúlt években beadott pályázatainkban is az ilyen utazásokat helyeztük előtérbe, például a testvériskolai pályázatainknál vagy a Határtalanul programban.

K. G.: Hogyan mutatják be a település értékeit?

L. J.: Filmek és kiadványok segítségével. A pedagógusokkal és a diákokkal közösen elhatároztuk, hogy öt témában egyenként 5-8 perces kisfilmeket készítünk a faluról. Az 5 téma: iskolatörténet, Mindszenty-kultusz és a templom története, a Pöttyös Hagyományörző Csoport élete, a roma hagyományok és a helyi épített örökség. A kisfilmek elkészültek, amiből a gyerekek jelentős mértékig kivették a részüket. Ezek segítségével az is megismerheti a falut, aki nem jut el ide.

F. I.: 2017-ben mi is részt vettünk a Vasi Hegyhát szakrális emlékeit bemutató vaskos album elkészítésében, hisz a község vallási emlékekben nagyon gazdag. 2018-ban egy 2500 példányos prospektus és ugyanakkora példányszámban képeslap is készült a faluról. A prospektuson a falut körülvevő természeti környezet, a település 800 éves múltja és Mindszenty József emlékezete szerepel. A képeslapon a falu szakrális emlékei jelennek meg.

A településünkre eljöttek a Lakitelek Népfőiskola Vasvár Kollégiumának értékfeltáró fiataljai is, így az elkészült kötetben és a zárókonferencián is megjelentek Csehimindszent értékei. Azt is fontos megemlíteni, hogy „Mindszenty József életútja, lelkipásztori működése és szellemi öröksége” benne van a Vas Megyei Értéktárban, ami komoly promóciós értékkel is bír Csehimindszent község számára.

Az önkormányzat és az értéktár bizottság egyik fő célja, hogy Csehimindszent a Vasi Hegyhát zárandokközpontja, egyik kulturális és tudományos kiindulópontja legyen, és ebben fontos szerep jut az értékeinknek és a Mindszenty-kultusznak.

A Mindszenty-kultusz

K. G.: *Hogyan jelenik meg a faluban Mindszenty József emlékezete?*

F. I.: A bíboros úr itt született és itt nevelkedett, a közeli rokonai ma is itt élnek. Jómagam is oldalági rokona vagyok. Az édesanyját szerették a falubeliek, külön padja volt, de a kommunizmus éveiben a rokonokat megfigyelték, Mindszenty emlékét pedig elhallgatták. Ezt a több évtizedes helyzetet elensúlyozandó újíttatta fel az önkormányzat a bíboros szülőházát, és a katolikus egyházzal közösen

emlékkiállítást rendeztünk be: itt vannak a személyes tárgyai, papi viselete, bécsi ágya, aranymiséskelyhe, édesanyja imakönyve. Ebben elvülhetetlen érdemei vannak Déri Péternek, községünk plébánosának. Jelenleg a Terror Háza Múzeum Mindszenty-kiállítási anyaga is megtekinthető az épületben. Szoros kapcsolatot ápolunk a Mindszenty Társasággal, amelynek jómagam is tagja vagyok.

Az emlékház 2013-as megnyitása óta zárandokok ezrei keresték fel a falut. A plébánián a katolikus egyház zárandokszállást alakított ki, ami a vallási turizmus megerősödéséhez nélkülözhetetlen volt.

L. J.: Ugyanakkor nemcsak a messziről érkező turistákkal szeretnénk megismertetni Mindszenty életét, hanem a helybeli fiatalokkal is. Ők egyébként aktívan részt vesznek a vallási eredetű hagyományok továbbörökítésében is, mint például a betlehemezés, az adventi műsor vagy a passió éneklése. A templomban nemcsak Mindszenty születésnapján, március 29-én, de minden hónap 29-én ünnepi szentmisét, körmenetet és könyörgést tartanak a hercegprímás boldoggá avatásáért, amin elsősorban a helyiek vesznek részt, fiatalok is.

Az iskola többször szervez olyan programot, amelynek során a diákok felkeresik az emlékházat, így az újabb és újabb generációk is megismerik községünk híres szülöttjének életét. Már több éve Mindszenty-emlékversenyt rendez az iskola, ahol a megyéből egyre több csapat méri össze tudását a mártír sorsú főpap életéről, munkásságáról, a gyerekekhez közel álló feladatok során.

F. I.: A Mindszenty-kultuszt a hagyományok továbbadása, a közösségi lét megélése szempontjából is fontosnak tekintjük. Nem véletlenül került a községi kemence is a Mindszenty Emlékház udvarára.

KUGLICS GÁBOR 1976-ban született. Szombathelyen érettségizett, majd történelem-földrajz szakon végzett a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán 1998-ban. Az ELTE BTK-n politológus, a Pécsi Tudományegyetemen pedig kintünetéses történelemszakképzést szerzett. Dolgozott tanárként, felnőttképzésben képzésszervezőként, majd pályázati referensként. 2007–2011 között a Püspökmolnári Művelődési Ház és Könyvtár megbízott vezetője volt. 12 éven át vezetett egy kulturális és ifjúsági területen tevékenykedő civil szervezetet. 2018 januárjától módszertani referensként dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézet Vas Megyei Igazgatóságánál. 2019-ben Közművelődési szakember szakképesítést szerzett.

FUKSZBERGER IMRE 1960-ban született Szombathelyen, Csehimindszenten lakik. Győrben végzett a bencés gimnáziumban, majd útépítő segédmunkás lett, miután útépítő technikus képesítést szerzett Veszprémben kezdett el dolgozni. 10 éven keresztül hétvégenként egy amatőr színjátszó csoportban szerepelt Csehimindszenten. 1990-ben választották először polgármesterré, ezt a tisztséget azóta is folyamatosan betölti. A kistérségek megalakulása óta a Vasi Hegyhát Önkormányzati Társulás elnöke. Alapító tagja a Mindszenty Társaságnak.

LÁSZLÓ JÁNOSNÉ tanító, magyar nyelv és irodalom szakos tanár. 2013-tól a Csehimindszenti Mindszenty József Általános Iskola igazgatója. Elkötelezett az értéktári tevékenység és az értékek élővé tétele iránt. A Csehimindszent Jövőjéért Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Csehimindszenti Értéktár Bizottság elnöke.

Levendulafarm a Mátra lábánál

– ahol a fűnyíró és a sarló is lila

Zagyvaszántó település Heves megye nyugati részén, a Zagyva folyó völgyében terül el. Hatvan városától 14 km-re északra, a Mátra lábánál található a több mint 700 éves múltra visszatekintő falu, melynek közel 2000 fős a lakossága. Történelmében több ismert nemesi, grófi és bárói név is felbukkan tulajdonosként, többek között a Grassalkovich, Hellenbront, Teleky, Degenfeld, Schossberger. A község neve először egy 1299-es oklevélben szerepel Zantho formában, mint a Váci egyházmegye birtoka. A 18–19. században Nógrád vármegyéhez, majd 1950-től Heves megyéhez tartozott.

Zagyvaszántó északi szélén található a Magyarország 10 legszebb levendulás kertje között is szereplő Romhányi Balu Levendulafarm és Manufaktúra (RBL), közel 15.000 tő levendulával. A levendulakert végében fehér kerti pihenő hívogatja a látogatókat, mely harmonikus összhangban áll a nagy diófával, a fehérre meszelt törzsű almafákkal és a virágzó levendulaszönyeggel. Ebben a már-már idilli környezetben találkoztam a levendulafarm megálmodóival.

Honlapjukat böngészve a következő Jelenits István, Magyar Corvin-lánccal kitüntetett Széche-

nyi-díjas piarista szerzetes, teológus írótlól származó idézetbe botlottam: „Embernek lenni nem adottság, hanem feladat. Nem késszen születünk embernek, hanem azzal a meghívással születünk, hogy legyen belőlünk ember.”

A Romhányi Csabával és párjával, Tiszóczi Beátával folytatott beszélgetés kimondatlanul is ezen gondolatok és értékrend köré épült.

Csathóné Sebők Erika: *Miért ezt a nevet választottátok a családi vállalkozásnak? Romhányi Balu Levendulafarm és Manufaktúra. Mit jelent az RBL?*

Romhányi Csaba: Romhányi Balázs, Balu miatt. Kisfiúnk ne-

vét viseli a kert, szeretttünk volna valami maradandót alkotni az ő számára, ami a természethez és az egészséges életmódhoz kapcsolódik. Mindkettőnk számára nagyon fontos a család. Ez a legfontosabb az életben, e nélkül semmi nincs a helyén. Rövidtávon lehet, hogy sikeres tud lenni az ember egyedül is, de hosszú távon, maradandót alkotni csak közösen, a családi háttérrel együtt tud. Legalábbis nekem, nekünk ez a véleményünk. Azért lett manufaktúra, mert már ez első időszakban tudtuk, hogy nem elég a levendulát termesztetni, azt fel is kell dolgozni, abból valamilyen terméket kell előállítani. Az RBL az én elmeháborodott ötletem, és

többes jelentésű. Egyrészt Romhányi Balu Levendulafarm, másrészt Romhányi Balázs László, a funk teljes neve. Ráadásul szükségünk volt egy rövid, megjegyezhető márkanévre, ami jól mutat majd a termékeinken.

Cs. S. E.: *Bea, te is a családi vállalkozásban dolgozol. A lelegejétől így van?*

Tiszóczy Beáta: Nem. A kezdetekben ez leginkább Csaba „mániája” és elhivatottsága volt, ő foglalkozott vele napi 24 órában, én csak a hálátlan papírmunkát végeztem el a főállásom mellett. Kosmetikusnak tanultam, 1 évig dolgoztam is a szakmában, de elég komoly allergiám alakult ki a vegyi anyagok miatt. Először egy fémipari cégnél vállaltam munkát, ahol több mint 10 évet dolgoztam, majd az útépités rejtelseibe sikerült betekintést nyernem, és legutoljára a táplálék-kiegészítők világát ismertem meg. Végül adminisztratív munkát vállaltam a helyi iskolában. A családi vállalkozás elindításakor az eredeti szakmám jelentősen segítette a termékek előállítását során felmerült kérdések megoldását. Mivel egy idő után jelentősen megnövekedett a farmon a munka és a termékforgalom, azt már a főállású munkám mellett nem tudtam ellátni, így én is a vállalkozás aktívabb tagja lettem.

Cs. S. E.: *Miért pont Zagyvaszántón hoztátok létre a Levendulafarmot?*

R. Cs.: Erre nagyon egyszerű a válasz. Mert itt volt terület. Bea családjának itt volt családi háza, ennek a kertjéből indult ki minden 2013-ban. Már akkor azt néztük, kerestük, hogy hogyan lehetne bővíteni a területet. Most viszont már nemcsak egy kert, hanem több egymással határos terület egybefüggően adja a Levendulafarmot. Itt vannak a legelső levendulátövek, amik a mai napig az évente több alkalommal megrendezett és nagyon

népszerű levendulaszüretek elsődleges bázisát adják. Virágzáskor nagyon népszerűek a programjaink, és gyakran jönnek hozzánk esküvői fotózásra is.

T. B.: Egy idő után a dédi háza és kertje is bekapcsolódott ebbe a rendszerbe, ami a falu közepén van. Beszéltünk és megegyeztünk a szomszédokkal, hogy aki nem tudja művelni a kertjét, azt mi szívesen gondozzuk, tisztán tartjuk, azóta többet már sikerült is megvásárolnunk. 2018-ban ezt az újabb területet is majdnem teljes egészében beültettük levendulával. Így alakult ki a körülbelül 4,5 hektáros birtok.

R. Cs.: Azt gondolom, hogy a Mátra lábánál élni és itt levendulát termesztetni nagy lehetőségeket rejt még magában. Sajnos a környékbeli települések és Zagyvaszántó sem ismerte még fel, hogy mekkora turisztikai potenciált rejt magában az, hogy a Mátra lábánál vannak. Számomra ez a hely, ez a vidék maga a csoda. Kitaláltam erre egy jó szlogent, ami megjegyezhető és mindent kifejez: Mátralába – Ékszerdoboz – Zagyvaszántó. A Mátra ezen oldalán még nem tudatos a turisztika. Egy-egy településen csak szigetszerűen jelenik meg, összefogás még nincs.

Cs. S. E.: *Miért pont levendula?*

R. Cs.: Valamit ültetni kellett anyósom kertjébe, és mert nem

fokhagyma. Viccet félre téve, kerestünk egy olyan növényt, amit nem kell kapálni, jól tűri a szárazságot, a napfényt, és ami fontos, hogy nem kell vegyszerekkel permetezni. Így találtunk rá a levendulára. Amikor elültettük az első töveket, nagyjából eddig láttunk előre. Később jöttek az ötletek, hogy a levendulacsokron és párnán túl mi minden készülhetne még belőle. Végül egyik ötlet hozta a másikat.

Cs. S. E.: *Ti nem csupán a levendulacsokrot árusítjátok. Kinálataitok között sok levendulából készült terméket találunk. Mennyire ragaszkodtok a természetes összetevőkhöz? Van esetleg valamilyen minősítések? Kérlek, mutasd be, mi mindent készítek levendulából.*

T. B.: Elsősorban bioterméket készítünk, de egyelőre még nincs minősítésünk, inkább a termékfejlesztésre helyeztük eddig a hangsúlyt, de a továbbiakban erre is szeretnénk majd erőforrást biztosítani. Szerencsére már néhány éve a szomszédok sem használnak kemikáliát a kertjeikben, elfogadták, hogy bio módon termesztjük a levendulát, ezért ők sem permeteznek vegyszerekkel. Ahhoz, hogy a magunk és a vevők elvárásainak is megfelelő állandó, magas minőséget biztosítsunk, szinte kivétel nélkül a saját levendulánkból készülnek a termékeink. Nagyon

nagy hangsúlyt fektetünk a termékfejlesztés mellett a terméktesztelésre is. A saját elképzeléseink mellett a felmerülő egyedi igényekre, és a legelterjedtebb egészségügyi problémákra is igyekszünk valamilyen natúrkozmetikumot ajánlani. Előfordult már, hogy valamely látogató által jelzett bőrbetegségre fejlesztettünk ki egy speciális szappant, és nagyon jó érzés volt, amikor visszajelzést kaptunk arról, hogy bevált. Több mint 10 féle szappant készítek, de van testvaj, illóolaj, ajakír, illatos levendulás fürdősó is, aminek az alapja a parajdi só. Készítünk még tönkölpelyva párnát levendulával, és természetesen tisztán levendulavirággal töltött illatpárnát, amit nyugi párnaként is használhatunk, ha morzsolgatjuk a kis csomagot. Tesztelés alatt van a levendulavirággal töltött és számítógépezés közben használható csuklótámasz, ami a kéz mozgatása közben megnyugtató illatokat szabadít fel a párnácskából. Készítettünk már levendulás vajjas kecszet, levendula szörpöt, levendulás fűszersót és levendulás fűszerecet is. Bármilyen is készül nálunk, az csakis a saját levendulánkból lehet. Ez garancia a megbízható, magas minőségre.

Cs. S. E.: *Van valamilyen díjatok?*

R. Cs.: Nincsenek díjaink. A magas minőség és a látogatóink

visszatérése, megelégedettsége önmagáért beszél. Ezt vallom. A településen ugyan még nincs értéktár, de a megyei értéktárba most szeretnénk bekerülni a helyi könyvtárosunk felvetésére. Nagy elismerést jelentene ez nekünk.

Cs. S. E.: *Többször említetted a közösség fontosságát. Ti milyen közösségi szerepvállalásban vesztek részt?*

R. Cs.: Hatvan és Salgótarján között, a 21-es úton a zagyvaszántói körforgalomban közel 2 méteres gaz volt. Több egyeztetés és nehézség után végre sikerült néhány hete engedélyt kapnunk munkavégzésre, hogy kitakaríthassuk a területet. Bár az általunk a munkavégzésre figyelmeztető táblák kihelyezésének jogossága körül voltak bonyodal-

mak, de végül ez is megoldódott, és 150 tő levendulát ki tudtunk ültetni. A napokban a levendulafarmhoz közeli árteret és 600 méter patakpartot, medret tisztítottunk meg, nyírtuk le a fűvet. A helyi nyugdíjas klub is jár hozzánk, nálunk tartja esetenként az összejöveleiteit, szalonnát sütnek, jól érzik magukat együtt. Az óvodásoknak minden évben tartunk szüreti napot, ahol az élmény megélése (szüretelés, darálás, préselés, mustkészítés) mellett az ismeretterjesztés, a környezettudatosság, a környezetvédelem és a környezeti nevelés is fontos szerepet kapnak. Akik hozzánk jönnek, minden alkalommal családias légkört tapasztalnak meg, de erre mi tudatosan fordítunk erőt, energiát és időt.

T. B.: Természetesen a legnépszerűbb a levendulaszüret, de ezen kívül évek óta szervezünk húsvéti tojásszüretet, kincskeresést, gyermeknapot, aminek a legnépszerűbb eleme a traktorozás. Szinte minden programunkon van kézműves foglalkozás is. Az idén kísérleti jelleggel, az önkénteseink segítségével, barátaink 10-14 éves gyermekeinek szerveztünk egy off-line napot, ahol nem volt telefon, internet. A gyerekek bekapcsolódtak a birtokon jelentkező feladatokba. Segítettek a növénygondozásban, a kecskék körüli munkában, részt vettek a széna pakolásában. Az ét-

kezés előkészítésében is feladatokat kaptak. Öröm volt látni, hogy a falusi, természetközeli tevékenységek, a felelősség, a fizikai munka mennyire kiközösítette a gyerekeket az online világból. Sajnos átestünk a ló túloldalára a technikai kütyük tekintetében. Lehet, hogy jövőre már többnapos tábort is sikerül megszerveznünk, amibe bekapcsolódhatnak a helyi gyerekek is.

Cs. S. E.: *Hányan dolgoztok a 4,5 hektáron?*

R. Cs.: 365 napra 2-3 fő részére tudunk, tudnánk folyamatosan munkát adni, de szüretkor 8-10 főt is foglalkoztatunk, ilyenkor leginkább fiatalok jönnek. Mi magunk is napi 10-12 órát dolgozunk. Többségében viszont munkaerőhiánnyal küzdünk, mert biorobotként alkalmaz a multi minden munkára alkalmas embert a környékről. Órabér tekintetében ezzel nem tudjuk felvenni a harcot. Időnként a kínálkozó lehetőségekkel sem tudunk élni, mert saját magunk rabszolgái vagyunk a munkaerőhiány miatt. Ezen a területen sokat kellene még fejlődnünk.

Cs. S. E.: *Tavasszal részt vettek a Nemzeti Művelődési Intézet és a Nemzetstratégiai Kutatóintézet közösen szervezett műhelymunkáján Egerben, valamint a konferencián is Lakiteleken. Említetted, hogy meghatározó élmény volt. Miért?*

T. B.: A műhelymunkán jó volt találkozni olyan emberekkel, akik hozzánk hasonlóan gondolkodnak. Visszaigazolást kaptunk arról, hogy ahhoz, hogy a vállalkozásunk is tudjon előre haladni, fontos a kapcsolati tőke, a menedzselés, és ráadásul nem elég tenni, meg is kell mutatni azt, amit teszünk.

R. Cs.: A konferencia és a Lakitelek Népfőiskola számomra nagyon meghatározó volt. Egyrészt a szellemiség, az értékrend, amit és ahogyan közvetítenek, az magával ragadó, elismerésre, követésre méltó. Másrészt még életemben nem lát-

tam olyan építkezést, ahol a sóder is egy irányba volt fésülve. Számomra ez nagyon fontos. A saját házunk és a levendulás körül is erre törekszem. És ha turisztikában gondolkodunk, akkor a rendezettség, tisztaság a vendégnek is fontos. Lakiteleken bár zajlott az építkezés, minden rendezett volt, üdítően hatott a cseppet sem művi, természetes környezet.

Cs. S. E.: *Mi a legfontosabb a mindennapi munkátokban?*

R. Cs.: Az értékteremtés. Mindig azt vallottam, és szerencsére Bea is egyetért velem ebben, hogy amit lehet, vissza kell adni a közösségnek, a társadalomnak. Nem lehet mindig csak kivenni, és csak a saját hasznunkat keresni. Akit az utunkba sodor a sors, vagy eljön hozzánk a levendulakertbe nyitottan kell fogadni. Elengedhetetlen a személyes odafigyelés. Erre nagyon nagy energiát fordítunk. Főleg vizsztatérő vendégeink vannak. Aki egyszer hozzánk eljön, annak családiás, személyes élményben van része. A mai rohanó világban ezt kevés helyen lehet már megélni.

Cs. S. E.: *A termékeitek, a farm, a termesztéshez használt eszközök egy összehangolt, harmonikus keverék egészet mutatnak. Lila a sarló, a bicikli a ház előtt, de még a fűnyíró is. Mikor alakult ki ez az egységes arculat?*

R. Cs.: Rögtön az elejétől fontos volt a tudatos marketing. A lila szín adott volt a levendula miatt, és az RBL, rövid, a farmra utal, megjegyezhető. Webshopot, közösségi oldalt működtetünk, termékeken, autón, pólókon megjelenik a rövid vagy hosszabb márkanévünk, hogy minél könnyebben be lehessen azonosítani minket. Azért, hogy könnyebben meg tudjanak találni minket, újabb domain neveket védünk le az elmúlt években, ami a levendulához kapcsolódik és az RBL-re mutat.

T. B.: Azt is fel kellett ismerünk, hogy nem tud Csaba 100 felé menni, nem tud egyszerre munkát koordinálni és végezni, terméket fejleszteni, menedzselni. Már volt próbálkozásunk arra, hogy foglalkoztassunk egy személyt, aki a közösségi oldalunkat, a média megjelenéseinket és a honlapot kezeli (egyelőre több-kevesebb sikerrel).

Cs. S. E.: *Levendula tőszámban mérve 5-6 levendulás nagyobb nálatok. Alig 1-2 termelő állít elő saját virágból készterméket rajtatok kívül, és ráadásul kb. ugyanekkorra termékpalettával rendelkeznek. Milyen fejlesztési irányokat tűztek ki magatok elé?*

R. Cs.: Ősszel újabb ültetési és termékefejlesztési időszakunk lesz, új irány a kapor és a kamilla a levendula mellett. A kamilla ráadásul

hungarikum, és ez nem elhanyagolható szempont volt a kiválasztáskor. A kapor méltánytalanul elhanyagolt fűszer és gyógynövényünk. A levendula és a kamilla esetén a virágvíz lesz a következő lépés, ami fontos alapanyaga a natúr kozmetikumoknak. Kamillából már a kezdetektől készítünk illóolajat és most a kaporral próbálkozunk, mivel végre elkészült a saját 997 literes lepárló berendezésünk. Az első tesztek kiváló eredményt hoztak. Ekkora kapacitású lepárlója csak Tihanyban és Pannonhalmán van. A Tiszán túl csak nekünk van ilyen nagy. Büszkék is vagyunk rá. A termékeink szempontjából a konkrét célcsoport meghatározására több időt kell szánnunk, de ha traktort vagy weboldalt javítottak, akkor erre nincs időm. A lakiteleki konferencia óta a kender termesztés is egyre jobban érdekel.

T. B.: Nálunk egy évben 3-5000 ember fordul meg. A levendulaszüretre jönnek nagyon sokan, és egyre többen érkeznek az ismeretterjesztő és a kulturális, közösségi eseményeinkre is. Gondolkodunk, tervezgetjük saját étkezési lehetőség biztosítását és saját szálláshely kialakítását is. Így lesz teljes a kör. A vendégasztal működtetéséhez már van engedélyünk, és van 12 kecskénk is, akik egyelőre az új területek csipkebokor-mentesítését végzik. Célunk, hogy a megyénkben, a nagyobb városokban és kisebb településeken is kapcsolato-

kat, együttműködéseket alakítsunk ki a civil szervezetekkel, iskolákkal. Néhány környező településről rendszeresen jönnek hozzánk iskolás csoportok, kisebb közösségek a levendulaszüretre, amit mindig összekapcsolunk ismeretterjesztéssel a növény termesztésére, és egyéb levendulából készült termékek előállítására vonatkozóan.

Cs. S. E.: *Júliusban szervezték meg a Mozart a virágok között – Vonósnégyes a Levendulásban elnevezésű koncertet. Milyen tapasztalatokat van?*

R. Cs.: A Magyar Állami Operaház zenekarának vonósnégyese adott fantasztikus koncertet a dió-

fák alatt, a levendulakert közepén. Régóta dédelgetett álmunk vált végre valóra. Kicsit aggódtunk, mert ez a koncert eredetileg korábban volt meghirdetve, de sajnos az esőzések miatt át kellett tenni egy későbbi időpontra. Több mint 60-an vettek részt rajta, a helyiek mellett a környező településekről is érkeztek látogatók, sőt, még egy kisebb távol-keleti turistacsoport is részt vett a programon. Nagyon sok pozitív visszajelzést kaptunk. Felemelő volt. Ez volt az első koncertünk, de az már biztos, hogy nem az utolsó. A továbbiakban fogunk szervezni könnyűzenei és népzenei koncertet is.

Cs. S. E.: *Mi a tervetek, vágyatok, mivel azonosítsanak titeket? Mi jusszon rólatok eszébe az embereknek?*

R. Cs.: Erre nagyon egyszerű a válasz. Értéktéremtők vagyunk. A Romhányi Balu Levendulafarmra jellemző a családi légkör, ez itt a nyugalom szigete. Nálunk nincs közbeeső kereskedő, és a termékeink magas minősége a garancia arra, hogy globális és lokális szinten is fenntartható lesz az, amit mi képviselünk, és tudjuk, hogy ezzel az értékrenddel célt fogunk érni.

CSATHÓNÉ SEBŐK ERIKA tanító-művelődésszervező, kulturális menedzser. Tanulmányait a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán végezte, jelenleg az Eszterházy Károly Egyetem Közösségi Művelődés Tanár MA szak hallgatója. 2001 óta dolgozik a közművelődés területén, 2008 óta a megyei módszertani csoport tagja. Alakulása óta dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézetnél, kezdetben módszertani referensként, később irodavezetőként, majd 4 megye irányításával régióvezetőként látta el feladatait. Jelenleg a Heves megyei igazgatóságot irányítja.

ROMHÁNYI CSABA Szentmártonkátán nevelkedett, a családja évekig paprikát termesztett. A mezőgazdaság, a föld szeretete tehát soha nem állt távol tőle. Mégis az élet elsodorta erről az útról és évekig fuvarozott, céget irányított és pörgős, stresszes életet élt. Néhány évvel ezelőtt azonban egy baleset megállította, ami teljesen megváltoztatta a gondolkodását. Visszatért a gyökereihez, szeretett volna valami természethez közelebb, maradandót alkotni. Adott volt a nagy kert, és ennek kapcsán kíváncsi volt a levendulatermesztés ötletére. Az első ezer tő levendulát a házukhoz tartozó udvar kertjében ültette el 2013-ban. Ez az a bizonyos ültetvény, amely meghozta az átütő sikert, és elindította egy hosszú és kihívásokkal teli úton. A mindennapjai szorgos munkával telnek, maga tartja karban a területet, gondoskodik a növényekről, vezeti a farm életét.

TISZÓCZI BEÁTA szakmája szerint kozmetikus, ez adta az alapot a bőrápoló termékek és szappanok megalkotásához. Nőként különösen fontos volt számára az egészséges életmód. Így mindig természetes növényi alapanyagokkal dolgozott, amely kíméli, és egyben ápolja a bőrt. A natúr kozmetikai, spa, és egészségmegőrző termékek mellett mára már egy-két házi receptúra alapján készült finomság is megtalálható az RBL Manufaktúrában.

Értékteremtő értékörzők Vas megyében

Az értéktári mozgalom együtt lélegzik Vas megyében a Nemzeti Művelődési Intézettel, amely bábáskodott szinte minden egyes értéktár bizottság születésénél, segített nevelgetni az értékek tárházait, újraélesztette az értékfeltárók néhol lankadó lelkesedését, újra és újra mintákat mutat az értékek köré szerveződő közösségek jövőbe mutató együtt gondolkodásához.

2014-ben a Nemzeti Művelődési Intézet Vas megyei módszertani referensei egy rendkívül nemes célt tűztek ki maguk elé: az egész megyével megismertetik az értékek feltérképezésének, továbbadásának és élővé tételének közösségépítő és identitáserősítő jelentőségét. Minden település és minden közösség – mint egy nagy család – egyedi. Fel kell fedezni, és a helyi közösség által nevesíteni kell azokat a természeti, tárgyi és főképp szellemi kincseket, amelyek különlegessé teszik. Fontos felkutatni azt, ami másoktól megkülönböztet, és felismerni azt, ami a nemzeti egységhez köt, amivel nemzeti értékeinket néhány ember, vagy egy egész város gyarapítani tudja. Mindez nem jelent mást, mint rálelni a „Jó itt élni!” érzésre. Ezzel aztán hegyeket lehet megmozgatni, vagy újjá lehet éleszteni egy lassan örök álomba merülő falut.

Vas megyében, az 50-100-300 főt alig számláló kistalpak birodalmában a lakosság szám szomorú jövőt is vetíthet előre, a benne rejlő lehetőségekre azonban a Nemzeti Művelődési Intézet Értékeink által fennmaradni című programsorozata világított rá. A már öt éve módszertani eszközök sokaságát felvonultató és azokat gyakorlatban bemutató műhelysorozat segített felébreszteni szunnyadó közösségeket, régi és új „lámpásokat” állított ötletek és célok mellé, észrevétlenül békített, formált és fejlesztett.

Első lépésként a közösségépítők minden településen beszélgetni hívták a téma iránt érzékeny döntéshozókat, a formális és informális közösségek, egyházak képviselőit, intézményvezetőket. A bemutató információcserét kérdőívek, interjúk, vetélkedők, kiállítások, műhelyfoglalkozások, faluséták, közös fotózás, filmkészítés, sütés, főzés, éneklés, mesélés, táncolás, alkotás, stb. és minden esetben teret követte. Majd jött a tapasztalatcseré és véleményezés, a résztvevők társalogtak a folytatásról. A továbblépést mindig tanácskozás előzte meg. A beszélgetésből tett, a párbeszédből összefogás, az aktív, cselekvő egyénekből, tenni akaró és tudó közösségek születtek. Felzárkózottak rég elfeledett érté-

kek, amelyekre egész falvak jövőjét lehet alapozni úgy a fiatalok kötődésének megerősítésével, mint a kulturális alapú gazdaságfejlesztés elindításával.

Vas megyében nem túlzás a szelídgesztenyefa metaforával élni az „Értékeink által fennmaradni” műhelysorozat küldetése beteljesülésének vonatkozásában. Az egyre terebélyesedő, a helyi értéktárakba, mint gyökerekbe kapaszkodó fából egyre több ág és erős oldalhajtás nőtt ki. Adaptálható mintaprogramokat dolgoztak ki a megye számos településén.

A „Múlt kosarába font jövő” című műhelysorozat Bejcgertyánosban újra kedvet csinált a kosárfonás rejtjelmeinek megismeréséhez. A helyben élő, országosan elismert népművészt, valamint a szakmát a Háziipari Kosárfonói Szövetkezet kapcsán elsajátító nagymama arra ösztönözte a helyi közösséget, hogy a bejcgertyánosi kosárfonás hagyományait élővé tegye és a XXI. századba ágyazásával a nemzeti értékek sorát gyarapítsa. Túl azon, hogy a résztvevők megtanultak kosarat fonni, ismereteket szereztek projektek tervezéséhez, forrásteremtéshez, közösségi vállalkozás indításához. A helyi fiatalok az első fűzhántoló gép létrehozójának személyében találtak rá „leleményes hősiükre”. A megújult közösségi

Készül a tolltartó a nemezelőműhelyben

színtér kiállítások, a kosárfonás helyi értékére épülő rendezvények és közösségi tervezés helyszíne lett.

A „Művészek lelke – s – falvai” című programsorozat keretében a kőszeghegyaljai művészek és kézművesek tárták ki műhelyük ajtaját a helyi fiatalok előtt, hogy az együtt alkotás során megismertessék és megszerettessék velük a táj és az azt ékesítő Cák, Kőszegszerdahely és Bozsok szépségeit. A programsorozat zárásaként egy csodálatos életfát faragtak közösen a résztvevők, amelynek faragott leveleit ma is gyarapíthatják a Cákra érkezők. A pincesor padjain megvalósult beszélgetésből létrejött Vas megye első tájegységi értéktár bizottsága.

A Gyöngyösmenti Tájegységi Értéktár azóta rengeteg sikert ért el a Lukácsháza környéki települések értékei élővé tétele terén. Sorra születtek új közösségek, amelyek csak a helyi egyediségeket előtérbe helyező rendezvényeket, találkozót szerveznek. Az Alpokalja nyúlványaira felfutó kis gyöngyszemek egymást erősítve terveznek, tartják helyben a fiatalokat és gyarapodnak. Néhány program, mint például a lukácsházi Pincés-Kemencés Napok messzire viszik együttműködésük hírét. Az UTIRO Tér-

ségfejlesztő Egyesület a Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával nyolc község lakosságának több mint negyedében végzett kérdőív felmérést, tartott fórumokat és készített interjúkat, amelyekből kiadványok, közösségi programok születtek.

A hálózatban való gondolkodást, a közművelődési szakemberek feladatellátásának támogatását segítették elő azok a kerekasztal-beszélgetések, amelyek Ke-

menespálfán, Szarvaskenden és Nemesrempehollóson valósultak meg. Meghívást kaptak ezekre az évértékelésekre a régi és újonnan alakult értéktár bizottságok tagjai, hogy elért eredményeikről beszámolva, egymástól tanulva municiót kapjanak a bevonáshoz, közösségi tervezéshez, fenntartható pályázatok írásához és megvalósításához, a körjük szerveződő közösségek megerősítéséhez. 2014, 2015 és 2016 után 2017-től az egy napos tudásátadás már egy egész hetes programsorozattá fejlődött. A Nemzeti Művelődési Intézet által életre hívott „Vas Megyei Értékek Hete” programsorozathoz már rögtön az első évben 69 település csatlakozott és szervezett olyan, a helyi értékeket előtérbe helyező eseményeket, amelyek az egész települést megmozgatták. A régi dűlőnevek alapján történő hegybejárástól, a civil fórumon, a helyi amatőr képzőművészeti tárlaton, koncerten, a közös versolvasáson, éneklésen, író-olvasó találkozón keresztül a faluszépigésig mindenféle ötlettel utcára, templomba, kastélyba, tájházba és főképp a közösségi színtérbe „csalogatták” a településen élőket a maguk közé

Templomölelés ifjú értékörzőkkel

Szívből jövő mézeskalács

tagokat toborzó értékörző értékre-remtők. Jó gyakorlataikat pedig egy megyei fórumon osztották meg egymással.

Az értéktári tevékenység egy páratlan indok az egyszerűségükben nagyszerű ötletek megvalósítására, a generációk közötti hidépítésre, az egymásra figyelés elérésére, a múlt üzeneteinek meghallására, az elégedett, büszke mosolyok előhívására. 2014-ben Nádasd és főképpen Gencsapáti községek voltak azok a zászlóshajók, amelyek először fedezték fel az értékek feltárásában rejlő közösségek létrejöttét és megerősödését elősegítő lehetőséget. A Nemzeti Művelődési Intézet ösztönzésére még abban az évben létrejött 9 – köztük Horvátlövön az első nemzetiségi – értéktár bizottság. 2019-ig még 109 település csatlakozott, megalapították az értéktár bizottságokat, s azokat a közösségeket, amelyek tagjainak szívügye, szenvedélye lett az írott források kutatása, a padlások bejárása, az érdeklődés az egyéniségek iránt. Legfontosabb céljukká vált az értékek továbbadása. Javaslatokat készítettek elő kincseik Vas Megyei Értéktárba való felvételéhez. Sikeres pályázatok által forrást teremtettek kiadványok, filmek,

tárlatok megvalósításához, de például a Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett „Élővé tett népi hagyományok” műhelysorozat eredményeként ihletet kaptak olyan helytörténeti gyűjtemények létrehozásához, mint a döröskei Mérlegház. Megszaporodtak a nyitott műhelyek, tájházak, emlékházak. A nagyközönség elé tárult minden, ami egy apró falucskában élők kezében, fejében és főképp szívében lakozik. Kulturális alapú gazda-

ságfejlesztő potenciált jelentenek a közösség által helyi értékek nyilvánított helyi termékek. A Nemzeti Művelődési Intézet által szervezett „Nagy tulipános ládája – elődeink hozománya” című programsorozat legendákat idéző portálátogatásain, kézműves foglalkozásain, kemence melletti receptcseréin, amatőr alkotóművészeti tárlatain keresztül felelevenedtek régi ízek, hagyományok, alapanyagok, minták.

Amennyiben a Vas megyei értéktári tevékenység életciklus görbéjét szeretnénk megrajzolni, akkor a hosszú érettségi fázis elején jelölnék meg a 2019-es évet, az elmúlt öt esztendőben folyamatosan aktív értéktár bizottságok munkáját és eredményeit tekintve. A feladataikat tudatosan, a közösség által meghatározott stratégia mentén ellátó értékteremtő értékörzők a „bevezetés” szakaszában a Nemzeti Művelődési Intézet módszertani iránymutatása, támogatása mentén szervezték értéktár bizottságaikat, definiálták az érték fogalmát saját településükön, valamint az értékfeltárás kihívásait vállaló néhány lokálpatrióta kategorizálta a helyi értékeket. Ezt követően a növekedés fázisában ko-

Ükjeink receptjei generációról generációra hagyományozódnak

vászként keltették az értékfeltáró, értékmegőrző közösség kenyerét, egyre nagyobb számban állították az ügy mellé a cselekvő polgárokat. Értéktári dokumentációk jöttek létre, együtt meghatározták a felfedezett értékek élővé tételének stratégiáját. A lajstromok mentén tervek, közösségekben megfogalmazott célok születtek. Napjainkban ezek az értéktárral foglalkozó közösségek már az érettség szakaszában képesek újabb és újabb közösségi programok létrehozására, és már maguk is jó például szolgálnak másoknak. Együttműködések alakultak ki települések között. Térségi, tájegységi közös kezdeményezések mellett a Kárpát-medencei együttgondolkodás is megjelent például Káldon, ahol minden évben mélyebbre szövik az erdélyi testvértelepülési kapcsolatot Csíkszentimrével, a népművészet, vagy épp az ifjúságfejlesztés terén.

A Nemzeti Művelődési Intézet megyei célkitűzése egyrészt tovább bővíteni azon települések számát, akik az értékeken alapuló jövőtervezést helyezik közösségi életük fókuszába, másrészt pedig támogatni azon működő közösségeket, akik tovább szeretnének lépni, vagy elbizonytalanodtak, vagy még beazonosítatlan értékeik felismerésében kérnek segítséget, vagy épp a fiatalok bevonásának módszertanát nem ismerik. Ezt szolgálja például az „Ifjúsági honismereti műhelysorozat”, amelynek műhelytagjai a program végére különbséget tudnak tenni a helytörténet és a honismeret között és felfedezve szülőfalujuk csodáit, képesek lesznek megfogalmazni saját elvárásaikat és vállalt szerepüket a településfejlesztés terén. A „Minőség és Hagyomány – Értékké váló közösségek” című műhelysorozat önkormányzati döntéshozó tagjai a program végére szellemi értékékként fognak tekinteni hagyományörző csoportjukra; a népzenei együttesek, néptáncsoportok és népdal-

Beavatás a kópickötés rejtelseibe Nagyrákoson

körök pedig a múltat átörökítő jelenkori fundamentumszerepet vállalnak községük fennmaradásáért.

A jövő tehát az értékek éltetésének örökkévalósága, hiszen mindig születnek új csodák. A földrajzi méreteit tekintve kicsi Vas megye településarány tekintetében meg-

őrzi legtöbb jól működő értéktár bizottsággal rendelkező példaértékű helyét. A 120 értéktár bizottság, a 88 megyei érték, a 2 kiemelt nemzeti érték és a több száz, az értékeket előtérbe helyező közösségi kezdeményezés száma gyarapodni fog.

ÉLES KRISZTINA 2002-ben a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskolán művelődésszervező szakon végzett PR-menedzser és nonprofit menedzser képzéssel. Ezt követően 2006-ban a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán művelődésszervezésből egyetemi oklevelet is szerzett. A tanakjádi Petőfi Sándor Művelődési Ház vezetője, majd a Régiógazdaság és a Helyi Érték magazinok főszerkesztője volt. Jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Vas Megyei Igazgatóságának vezetője, kulturális szakértő.

A hagyományos textíliák gyűjteményétől az újragondolt népi iparművészetig

A Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet 29 alapítója – többségében polgári iskolában szövés gyakorlattal ismerkedő leány és fiatalasszony, valamint egy fő karbantartó – 1951. szeptember 12-én alapította meg a nők

foglalkoztatását segítő szervezetet. A Tompa Béláné tanítónő, elnök által vezetett szövetkezet alapító okiratában feladatként fogalmazta meg a mindennapi életmódhoz kötődő hagyományos tárgyak és használati eszközök gyűjtését, do-

kumentálását, és azok díszítményeinek feldolgozását. Munkájukat 1957-ig – a Radics Kúriába történő beköltözésig – a bérbe vett és a helyi tanács által kijelölt lakrészekben végezték, ahol a tagság által összeadott pénzből vásárolt fonalakat

Alapító tagok az induláskor

dolgozták fel. A törölközőket és lepedőket 1953-ig, a Népművészeti és Háziipari Vállalat megalakulásáig Budapesten, közvetlenül a kereskedőknél értékesítették.

A gyűjtő és feldolgozó munka a szövetség megalakulásával egy időben a szomszédos településen kezdődött, ahol a szövött törölközőkről a szedett takács mintákat gyűjtötték és dokumentálták. A takácsoktól tanult szövési ismeret alkalmazására 1953-ban Átányban megalapították az első vidéki szövő részleget. Az országos szakmai képviselők biztatására jutottak el a szövött, hímzett és viseleti textilákban gazdag mátrai falvakba, ahol a kendertermesztésnek és feldolgozásnak nagy hagyománya volt.

Az 50-es években a tisztaszobák vetett ágyaiban, festett ládáiban vagy a szuszékok mélyén a szövött-hímzett ágyi és konyhai textilák, az alsóruházatok a család által használt cikkek voltak. Alapítóik, Balázs Bözsi (Kovács Ferencné), Kilcin Joli (Kállai Jánosné) Mátraballán, Mátraderecskén és Bodonyban a helyi szövő és varró asszonyokkal együtt járták a falvakat, gyűjtötték az eszvétán kender lánca szőtt, piros-kék csikritmusokkal díszített fejeles párna – és dunyhahuzatokat, lepedőket és derékaljakat, a piros-zöld színekkel „merkelt” (keresztöltésekkel díszített) kendertörölközőket.

A kalodás hímzéseiről a századfordulón ismertté vált Recskén Bárδος Sándorné irányításával a három szélből összedolgozott, piros-kék vagy fehér színnel hímzett, kalodákkal gazdagon díszített sátorlepedők, szalán varrott mintákkal telített ágytakarók és párnahuzatok, kendervászonból készült női ingvállak és völegényingek, asztalterítők és konyhai textilák mintázatát dolgozták fel alapítóink.

Elődeink fontosnak tartották, hogy a gyűjteményanyagokat dokumentálják, így a tárgyak leírása mellé az utókor számára is jól

használható rajzokat, mintavágókat mellékeltek. Tóth Mária szövő, a Népművészet Mestere vezetésével olyan mintakönyveket és kötésrajzokat készítettek, amelyek a 60-as, 70-es években szervezett felnőtt és szakmunkás takács képzéseink alapjául szolgálhattak.

Bodonyban a szövés mellett Recskhez hasonlóan, a hímzésnek is nagy hagyománya volt. Szinte valamennyi gangos ház kamrájában ott volt az eszvéta szövőszék, a család által termelt kenderből gombolyított fonál, így a leánygyermek részére megszőtt vászon kivarrása, a hozomány készítése időben kezdődhetett. A palóc településekkel megegyezően a piros-kék szín és a szálhúzásos díszítmények alkalmazása volt a jellemző, de a női viseletként ismert kendervászon „szukák” újat ebben a kis faluban előfordult, hogy színes keresztöltésű – zöld, sárga, rózsaszín, lila – mintákkal is díszítették. Az itt feltárt ismeretanyagot, az elsajátított tudást Kovács Mama irányításában alkalmazta szövetségünk az 1953-tól működő, bedolgozó szövőkből és hímzőkből álló részlegnél. A művészeti munkát a Népművészet Mestere címet viselő, szövésben és hímzésben egyaránt kimagasló, hagyományos és modern lakástextileket készítő Farkas JP. Bertalanné Kató néni és leánya, Kovács Jánosné Pannika, valamint Kovács Ferencné Balázs Erzsébet gyűjtőmunkában jeleskedő népi iparművészek irányították.

A helyi értékeket leginkább őrző településeken folytatódott a részlegek alapítása. Megalakult a többségében otthon dolgozókból álló mátrai szövő csoport Mátraderecskén, ahol a kis eszvéta szövőszékek mellett már a szélesebb vásznak szövésére alkalmas takács szövőszékeken is szőtték a vászonlepedőket, konyhai abroszokat és a csikokkal, valamint a csavart rozmaringokkal díszített szádafüggönyöket. A palóc szöttek ki-

váló művelőit ismerhettük meg az elmúlt évtizedek alatt, akik közül többen megkapták a népi iparművész címet. Horváth Istvánné, a palóc szöttek „Nagyasszonya”, nem csupán az újragondolt tárgyaival érdemelte ki saját alkotóközösségének és a pályázatok bírálóinak elismerését, de küldetesként vállalta tudásának átadását, a fiatal szövők tanítását, hirdette a helyi értékek megőrzésének és feldolgozásának fontosságát. A palóc szöttek, benne a komakendők újratervezése Kis Miklósné népi iparművész, és leánya Vidiné Kis Anikó tárgy együtteseinek érhető tetten.

A gyűjtőmunkát irányító Bárδος Sándorné 1955-ben bízta meg a szövetség vezetése a recski hímzők összefogásával és a minitaelemek feldolgozásával. A 60-as, 70-es években 120 fő foglalkoztatását is meghaladó hímzőkkel dolgozó részlegben országosan elismert tervező és alkotómunka folyt, amelyhez új lehetőséget nyújtott a Kossuth Lajos út 118. számú ingatlan, a mai tájház épületének megvásárlása. Dr. Bakó Ferenc, a Heves Megyei Múzeum Igazgatója és Boros Marietta néprajzkutató irányításával történő felújítás és berendezés eredményeként létrejött Magyarország első, védetté nyilvánított tájháza. A Népi Iparművészeti Tanács által támogatott Tájház pitvara, szabadkéményes konyhája és tiszta szobája a XX. század első évtizedeinek lakóházi környezetét és használati eszközeit mutatja be, a hátsó vég és kamra viszont a kimagasló művészeti és gazdasági alkotótevékenységet végző, kizárólag bedolgozókat foglalkoztató hímző részlegnek adott termékátadó, átvevő helyet. A Népi Iparművészeti Tanács tevékenységének felszámolását követően szövetségünk 2010-ig működött a műemléket és a hozzá kapcsolódó alkotóházat. Az ingatlan megvásárló, az építészeti és tárgyi örökség megőzésére és működte-

tésére létrejött Hagyományos Értékek Megőrzéséért Alapítvány, egy határon átnyúló együttműködési pályázat keretében 2011-ben felújította a műemlék épületet, majd 2019-ben a Palóc Út Kulturális Turisztikai Klaszter Egyesület vezető partnersége mellett pályázati forrásból bővítette, alkotómunkára, szakkörök, táborok szervezésére is alkalmassá tette az alkotóházat.

Környezetünkben ismertté vált a tarnaörsi kastélyban működő, szakemberek által irányított „szőnyeggyár” munkája, amelynek „megmentése” politikai elvárás volt. A torontáli technikával exportra dolgozó részleg 1955-től 1990-ig, az olcsó távol-keleti szőnyegek nagy tömegű importálásáig, több mint 100 embernek adott munkát. Kiváló szőnyegszövőink közül ma nyugdíjasként ketten – Kiss Istvánné és Csomor Lászlóné – a zaránki részlegben a szúrrátétes termékeket készítik.

A szövetkezet fejlődése, a foglalkoztatási igény újabb szakági

tevékenységet végző részlegek létrehozását igényelte. A konfekcióvarró szakág a felújított szövött és hímzett viseletek, viseletkiegészítők készítését és forgalmazását végezte, amelyet a kiváló szervezőképességgel rendelkező Balázs Jánosné, korábban szövő szakmunkás évtizedeken át irányított. Az ott-hondolgozás mellett hamarosan létrejött a közös-műhelyi varroda, ahol az első, többségében külpiacra szánt, a tarnaméri hímzők által díszített kollekciók születtek. Az új központi műhelyek átadása kiemelkedő fejlődést hozott, a francia, japán, dán és svéd piacra szállított blúzaink, szőtteseink és hímzéseink a „tőkés piacon” is ismertté váltak.

A népi kisbútor részlegünket a 60-as, 70-es évek piaci igénye hozta létre. A korábban csak szövőszékeket készítő és karbantartó asztalos szakemberek kezdetben asztalokat, lócákat ácsoltak, majd a szárított faanyagokból Kozma József és Dávid Sándor népi ipar-

művészek szakmai irányításával áttört faragású és rácsos díszítésű étkezőgarnitúrákat készítettek. A Radics Kúriában lévő „elnöki szoba” fontos berendezése a gondolkodószékekkel körülvett tárgyalóasztal, amely mellett a közgyűlés által a tagság köréből választott vezetőségnek számos, a közösség munkáját meghatározó döntései születettek.

A szövetkezet fejlődésének elengedhetetlen feltétele volt a kor lakás- és öltözködéskultúrájához mintázatában és színezetében jobban alkalmazkodó szőttések, hímzések, viseletek készítése, amelynek alapját a folyamatos termékfejlesztés biztosította. Az egercsehi részleggel bővülő szövőknek és az istenmezejei bedolgozókkal kiegészült hímzőknek és varróknak tervező-modellező egységekre volt szükségük. A folyamatos bementés mellett a házi és országos pályázatokra új, a hagyományos minták feldolgozását biztosító alkotások, tárggyüttesek készültek, amelyek díszítményeikkel és funkciójukkal a kor igényeihez alkalmazkodtak.

A szövetkezetben dolgozó tervező népművészek – a hevesi Fülöp Pálné, Hegedűs Jánosné, Nagy Béláné, a bodonyi Farkas JP. Bertalanné és a recski Bárdos Sándorné a Népművészet Mesterei – mellett dolgoztak az iparművészek – Vadász Lajosné, Sándor Erzsébet, Németh István, Tankó Judit – akik nagyobb „alkotói szabadsággal” rendelkeztek, akik bátrabban nyúltak az új formákhoz, a tárgyak, a díszítmények színezetével a divatot követték. Mestereink munkáját népművészeink segítették, akik közül a teljesség igénye nélkül ki kell emelnünk Fülöp István, Kozma Józsefné, Horváth Istvánné, László Magdolna, Kakuk Imréné, Vermes Lajosné és Kiss Lajosné munkáját. Az alkotók művészeti tevékenységét Pataki Miklósné a Népművészet Ifjú Mestere, népi iparművész,

Gyűjtőmunka Recsken Bárdos Sándorné és Tompa Béláné a Népművészet Mesterei vezetésével

2007-től a Népművészet Mestere, szövetségünk művészeti vezetője irányította.

Gyakran gondolunk vissza az elmúlt évtizedekre, beszélgetünk közös múltunkról. Jó közösségekben dolgoztunk, szép eredményeket értünk el. Az elismerés a tagságot, a közösségeket illeti. Közel hét évtized alatt több százan dolgoztak szövetségünkben, formálták, gazdagították tevékenységünket, mindenki hozzáette a maga tudását.

Tompa Béláné nyugdíjazása után 1975-ben közgyűlésünk bizalmat szavazott a szövetség irányítására. Nehéz kezdés volt, hiszen elődöm, Juliska néni szakmailag és művészileg is a legkiválóbbak közé tartozott. A szakági vezetőkkel együtt sokat kellett tanulnunk ahhoz, hogy az alapítók által kijelölt úton haladhassunk. Közösen a közgyűléseken határoztuk meg éves feladatainkat, majd a többségében szakemberekből álló vezetőség a feladatok megvalósításának feltételeit teremtette meg. A 70-es, 80-as években a taglétszámunk elérte a 800 főt, árbevételeink, eredményeink tisztességesek voltak. Termékeink a Népművészeti Vállalat kiemelkedő színvo-

Mari néni a nagy pokrócszövő

nalú üzleteiben kerültek bemutatásra, eladásra. Összetartoztunk. A szakma, az ügy szeretete, a népi kultúra iránti igény egygé kovácsolt bennünket.

A Hagyományos Értékek Megőrzéséért Alapítvány által 2007-ben létrehozott, szövetségünk tárgyi történetét bemutató Radics Kúria kiállítóhelyén a Lengyel Györgyi emlékszobában az elmúlt évtizedek tárgyalkotó népművé-

zetét, a meghatározó alkotóközösségek és kiváló alkotók tárgyait mutatjuk be. A tárlatvezetések során ma is meghatódok, hiszen a szakágak legkiválóbb alkotóit, a Kossuth-díjas Kántor Sándor karcagi fazekast, Kapoli Antalt a somogyi fafaragót, Kis Jankó Bori matyó és Király Ilus kalocsai íróasszonyokat és azokat a kiváló alkotókat mutathatom be, akik a legtöbbet tették a hagyományos díszítmények megőrzéséért és újratanításáért.

Sajnos, sok esetben ma már csak tárgyaikkal emlékezhetünk azokra a kiváló alkotókra, akik saját vagy szövetségi műhelyekben adták át tudásukat, szakmaszeretüket. Ők azok, akik hittek a közösségek tanító, formáló erejében, a tudásmegosztás fontosságában. És ők azok, akik büszkék voltak a szövetségi mozgalomban, a közösségekben elért eredményeikre. Azt gondoljuk, nekik is köszönhetjük tárgyalkotó népművészetünk fejlődését, hogy részesei lehetünk annak a fejlődési folyamatnak, amely a hagyományos tárgyaktól a mai életünk formált, újrarendelt alkotásokig vezetnek.

Együtt a néprajzossal Dr. Schwalm Edittel

Köszönjük a néprajzosoknak, akik művészeti tevékenységünk segítői voltak, akik már nincsenek közöttünk, de tanításaik, szakmai útmutatásaik velünk élnek: Dr. Kressz Mária, Dr. Hofer Tamás, Borbély Jolán, Dr. Varga Marianna, Dr. Füzes Endre, a művészettörténész Dr. Bánszky Pál, az iparművész Dr. Bakay Erzsébet, a művésztanár Lengyel Györgyi.

Tiszteljük a ma is dolgozó Dr. Andrásfalvy Bertalan, Dr. Flórián Mária, Dr. Csiffáriné Dr. Schwalm Edit, Lachner Mónika, Katona Edit, V. Szatmáry Ibolya, Csupor István néprajzkutatók munkáját, akik közös gondolkodással szakmai konferenciákon, alkotótáborokban érlelődő javaslatokkal segítik a szakágak magújulását. Köszönettel fogadjuk a Hagyományok Háza társvezetőjének, Beszprémy Katalinnak, valamint Arday Ildikó és Holb Margit textilművészeknek a tárgyak újragondolását segítő ajánlásait.

Ma a népművészeti szövetkezetek közül egyedülként, a mindennapok küzdelmét felvállaló, a korábbi időkhöz képest nagyon kis létszámú szervezet vagyunk. Nehezebben élünk, de dolgozunk. A munkánkat segítő civil szervezetekkel együtt arra törekszünk, hogy ne csak eszközeinket, de a felhalmozott tudásanyagot is képesek legyünk átadni az utóknak. Ezért is terveztük és pályáztuk meg a regionális képzési központ létrehozását, amely pályázat bár az értékelő levél szerint sikeres volt, de forrás hiányában nem támogatott. Mi azt gondoljuk, nagy szüksége van társadalmi környezetünknek és városunknak is a hagyományos értékeket bemutató, a szakmai tudást továbbadó megújuló örökségre. Ezen meggyőződés tudatában szervezzük és rendezzük Hevesen a Hagyományörző Civil Napokat, Mátraderesckén a Palóc Párnafesztivál kiállításait és szakmai bemutatóit. A Mesterségek Ünnepén, a Karácsonyi és Tavaszi Vásárban

jelenlétünkkel a hevesi népművészet értékeit hirdetjük.

Szövetkezetünk a Hagyományok Házával és Heves városával 1993 óta felvállalta az Országos Szóttespályázat rendezését, amelyhez a 2020-ban tizedik alkalommal megrendezendő Nemzetközi Szóttteskonferencia kapcsolódik. A programok lebonyolításában legaktívabb segítők a Csillagvirág Népművészeti Egyesület tagjai, akik heteken át együtt dolgoznak a pályázati anyagokon, közösen megvitatják, előzsűrizik terveiket. Kiváló alkotók, akik szövött-hímzett viseleti darabjaikkal elismerést, hírnevet szereznek a szakmának. Joggal lehetünk büszkék Fülöp Pálné, Kovács Ferencné, Pataki Miklósné, Vermes Lajosné, Erdélyi Istvánné Kis Jankó Bori, Országos Szóttespályázat és Gránátalma díjaira, Síposné Pataki Mária és Pataki Éva fiatal tervezők modern szóttés ruhatereire.

Az eredményekhez hosszú út vezet. Tudjuk, fontos lenne iskolás korban megérinteni a gyermekek, a kézművesség későbbi művelőinek, befogadóinak lelkét. Erre törekszünk a nyitott műhely programjainkban, a gyermekszakkörök és kézműves táborok idején. Ezt

vállalta egyesületünk a Csoóri pályázat keretében is, amikor nyolc felnőtt szakkört és tábort működtetett, valamint a Hagyományok Háza hálózati programja keretében kézműves tevékenységekre közösségeket szervez. A szakkörök és táborok során készült tárgyakat, mint követendő példákat, a Radics Kúriában szervezett kiállításon mutatjuk be.

Az elfeledett mesterségek újratánítása nemes feladat akkor is, ha tisztában vagyunk vele, közülük már nem, vagy csak nagyon kevesen vállalják a népi kézművesség hivatásszerű művelését. Fontosnak tartjuk, hogy ismereteket szerezzenek a szakágak tájegységi, kiemelten a palócság hagyományos tárgykultúrájáról, tanulmányozzák az évtizedek alatt gazdagodó dokumentációnkat, a megyei értéktárba befogadott hevesi szótttest és recski hímzést.

A Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Igazgatóságával, a Hagyományok Házával és a Népművészeti Egyesületek Szövetségével folytatott szakmai együttműködés ösztönzést ad további munkánkhoz, a szövetkezetben tanult jó gyakorlatok folytatásához. Ezt a tevékenységet vállalta a 2004-ben

Pataki Margó művészeti vezető

megalakult, Pataki Miklósné által irányított Csillagvirág Népművészeti Egyesület. A hagyományos tárgyak folyamatos fejlesztése, a díszítmények átírása, a funkciók újragondolása a hevesi, recski, bodonyi, derecskei alkotóközösségekben folyik. A különböző szakágak alkotóival – fazekasokkal, népi kisbútor, szálás anyag, népművészeti baba és szűrattét készítőikkel – a hagyományos életmódban gyökerező, de azok új formákban való megjelenítését és funkcionális bemutatását vállalják. A hagyományos tárgyaink újragondolása alkotási folyamatává vált.

Azt gondoljuk a házasságkötőket köszöntő „hozományoknak”, az adventi és karácsonyi ajándékoknak, a gyermek születését ünneplő és a kisdéd befogadását jelző komatál, komakendő közösségi ajándékoknak ma is fontos üzenetük van. Ezzel az ismerettel készültünk a komatál és komakendő pályázatra, amely keretében az alkotók a díszítmények megtartásával, esetenként új formákkal, a jelképek alkalmazásával hívták fel a figyelmet az eseményhez kötődő ünnep jelentőségére. Azt gondoljuk több, a kulturális tárca által támogatott pályázatokra van szükség! Igenis, csináljunk divatot hagyományaink megéléséből, a hozzá kapcsolódó tárgyak ajándékozásából!

Ehhez elkötelezett alkotóközösségekre, a kultúrát szolgáló önkéntesekre van szükség. Fontos, hogy ismerjük a közösségekben véggezhető fejlesztő tevékenységünk lényegét, hogy olyan tárgyakat készítsünk, amelyek tiszta forrásból táplálkoznak, de formájukban, anyagukban és díszítményükben a társadalmi fejlődést követik, és funkciójukkal életünk részévé válnak. Bízunk benne, hogy a közösségi kultúránkat és művészetünket irányító intézmények támogatásával készült újragondolt alkotások a társadalmi közegekben értő és érző befogadókra találnak!

BÁDER MIKLÓSNÉ Heveshez tartozó kis tanyán születtem, itt jártam általános és középiskolába. Munkámat a település ifjúsági házában kezdtem. Ifjúsági vezetőként sok fiatalt ismertem, vonzott a közösség.

1970-ben kerültem a Hevesi Népművészeti Háziipari Szövetkezetbe, a munkakönyvemben bejegyzésként „tagellenőr” szerepel, a valóságban szövetkezetpolitikai mindenestem voltam. Szerettem a munkám, hiszen a nap minden órájában az emberekkel foglalkoztam, jártam a mátrai részlegeket. Alapító elnökünk, Tompa Béláné Juliska néni 1975-ben nyugdíjba vonult, a vezetői feladatra felkért külső emberek nem vállalták a megbízatást. A második kisfiam néhány hónapos volt, amikor a munkatársak sokadik felkérésére elváltam a teendőket. Akkor még nem tudtam, mire vállalkozom, de bízam a társaimban, és így van ez a mai napig. Az elmúlt évtizedekben szép eredményeket értünk el. Tagságunk szorgalmas volt, tudtuk, a mi munkánk mérőszáma nem az elért nyereség, attól sokkal többet, a palóc tárgyi népművészet megismertetését, folyamatos feldolgozását bízták ránk alapítóink.

Ma nehéz időket élünk, de vagyunk és dolgozunk. Bizonyára sokan úgy érzik, – gyakran én is – küldetéstudatunkkal, évtizedek alatt gyűjtött értékeinkkel, tudásunkkal itt maradtunk egy másik világból. Bízunk benne, közös céljaink megvalósításához szövetségeseinkre találtunk elsősorban a hasonló célokért dolgozó civil szervezetekben, a Népművészeti Egyesületek Szövetségében, a Hagyományok Házában, a Nemzeti Művelődési Intézetben és a helyi önkormányzatokban.

Örökséget kaptunk, amit évtizedek alatt formáltunk, most a továbbadására törekszünk a szakkörök, táborok szervezésével, a recski alkotóház felújításának és a palóc pajta megépítésének támogatásával. Közös vágyunk a Radics Udvar rendbetétele, épületeink felújítása. Építészeti és tárgyi örökségünket azoknak szeretnénk ajánlani, akik hisznek a hagyományok továbbélésében és annak közösségépítő, emberformáló erejében.

DR. KELEMEN ÉVA kulturális menedzser, földrajz–rajz szakos tanár.

Tanulmányait az egri Eszterházy Károly Főiskolán, majd a Debreceni Egyetem Természettudományi Karának tájvédő geográfus-földrajz tanár szakpárján végezte. Doktori fokozatát 2012-ben szerezte.

1999 óta dolgozik a közművelődés területén. Szakmai pályafutását a Tiszazugi Földrajzi Múzeumban kezdte, majd az Egri Művészetek Háza Nonprofit Kft. ügyvezető igazgatója volt. 2010-től az Egri Kulturális és Művészeti Központban dolgozott, mint szakmai igazgató. 2015-től a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodájának, majd 2017. január 1-től a Nemzeti Művelődési Intézet módszertani referense.

Oldás és kötés

A család, a falu, a város értékvonatkozásai a fiatal életépítésében

I.

Oldás és kötés címmel egy értéktáró, az értékek felfedezésén és megerősítésén dolgozó folyamatot kezdeményeztünk – különböző fiatal korosztályoknál más és más féleképpen, a középiskolásoknál diákpárokkal, a legkisebbek esetében a szülő bevonásával.

Az Oldás – kötés rendszer a folyamatban a racionális és érzelmi mozzanatok váltakoztatásával átrendeződést eredményez. Következmény, hogy az érzelmi kötődés – a szülő- vagy testvérszeretet, (családszeretet), valamint a falu, a város, a település szeretete (lokalpatriotizmus) – a racionalitás lépcsőfokának beiktatásával háttérévé lesznek a fiataloknak, ami a világban való mozgásukat megkönnyíti, őket határozottabbá, környezetüket hozzájuk igazodni tudóvá teszi.

Mi történik a folyamat során? Eloldom magam (érzelmileg felszabadítom magam), és ránézek arra, amiben élek. Mindehhez segítséget nyújt a diáktárs, aki eljön a családba (majd megtörténik ez viszont is), és akinek a családi helyzetben való részvétel előtt vagy

után bemutatom a családtagokat, mindenkit abban a személyes vonatkozásban is, hogy mit köszönhetnek nekik, és ők mit köszönhetnek nekem. Ez alatt a beszélgetés alatt tudatosítom magamban, amit a családban szeretek, megértem, miért szeretem, ugyanígy, ami néhez a családban, mert meg kell neveznem, jobban megértem az okait (az érzelmi kötöttségből kilépve okkeresőként eljutok a megértésig). Ez a folyamat a családtagokkal más szinten alakítja a kötődést, a kapcsolódások más összefüggérendszerbe kerülnek. A figyelem középpontjába végül azok a családtagokhoz kötődő mozzanatok kell, hogy kerüljenek, amelyek az életalakulásban hatótényezők. (Mitől lettem olyan a családban, amilyen lettem, életem alakításában ezek közül mik kedvezőek, és ezeket kiknek köszönhetem.)

A diákpár, a két egymást érdeklő diák vagy barát együtt végigjárva a közös utat családjaiknál, elmennek egymás falujába, városába. Feltevél, hogy külön településen élő diákok válasszák egymást, hogy egymásnak bemutatva gyerekkoruk helyeit, a faluban, városban nekik fontos személyeket, eljussa-

nak az ilyen módon egyértelművé levő értékek – meghatározó helyek, személyek – látásáig, egyben a jövő alakításához szükséges tapasztalatok kimondásáig.

Az, hogy a képességeik, érdeklődésük és ambícióik alakulása egy másik ember, a diáktárs szemüvegén keresztül is visszaigazolódik, megerősítés. A falu, a város bemutatása az életút – a bejárt és a jövő – függvényében történik. Érték az ember élete során az a másik ember – az így szóba jöhető családtagokon kívül az a felnőtt, óvónő, tanító, tanár, szomszéd vagy a művelődési közösség vezetője vagy tagja – aki útjelző táblának fogható fel az érdeklődési terület megállapításában és erősítésében, a képességek felfedezésében és fejlesztésében, az ambíciók terelgetésében és a reális jövőtervezésben, mely a fiatal boldogulását segíti.

A folyamat végigjárása nem csak az emberi környezet látására, értékelésére tanít meg, de a világhoz való viszony alakulásában is segít. Annak elemei ugyanis, akár a kultúra, akár a természet, akkor állnak az ember rendelkezésére, ha az óhatatlanul adódó kapcsolat velük figyelmet kap. Az ember alakul-

lása, majd felnőtté válása tekintetében támogató elemek észrevétele és használata óriási előny. És akik ehhez a tudáshoz, hogy ez így van, nem jutnak a családban, maguk kell, hogy megszerezzék, segítőiket pedig – amiatt, hogy ez az élet során saját érdekükben így legyen – értéknek jó tudniuk.

A segítő, közvetítő elengedhetetlen szereplői az emberi élet alakulásnak. Az anyához kötődik a beszéd megtanulásának elemi foka, majd a beszéd, de az erkölcs is a környezeten keresztül alakul. Aki falun nő fel, otthon van a természetben, a határban, a mezőn, akinek a ház mögötti rész azonos a kerttel, a ház előtti a virágos kerttel, olyan világot kap segítőnek, közvetítőnek, amiről jó tudnia, hogy élete meghatározója. Élményei, tapasztalatai tudása, racionálissá tétele megtörténik, ha a pedagógusai figyelmét nem kerüli el. Példának állítva őt is, megtudja erősségét, kiderül számára, hogy semmivel nem hozott kevesebbet a tarsolyában, mint kiemelt társa, aki olvasni tudón érkezett az első osztályba (vagyon mi helyett lett ez így idő előtt), vagy a másik, aki meséken nőtt fel (kiváltságos módon, hiszen legszűkebb környezetének olyasmit köszönhet, ami mindennél több és jobb; és hozzá: mesélni ott szoktak, ahol meleg, békesség és rend van).

A falvakban vannak meghatározó emberek, akik között olyanok is, akik odatartozásuk miatt gyakorolnak környezetükre erős hatást. A falu háttérként igazán akkor válik megélhetővé, ha segít ebben a velük kapcsolatba kerülés, aminél csak az hatásosabb, ha a családban él ilyen, a falut tudó, a faluhoz kötődő-tartozó ember

II.

Kezdjük történetünket középiskolásokkal, két olyan diákkal, akik barátok vagy érdeklődnek egymás

íránt, legyen kedvük családlátogatásra, falulátogatásra egymáshoz.

2019 tavaszán, nyarán, akikkel kezdtem, azoknak felvettem, hogy módjuk van részt venni egy módszertani előkészítésben, és arra hívtam őket, hogy segítsenek. Ők számíthatnak rá, hogy tapasztalatokra, tudásokra tesznek szert, amelyek életük alakításában teszik őket határozottabbá, s ezáltal lesznek öntudatosabbá. Hozzájuk való viszonyom egyik meghatározójaként találkozásunk értékelését kértem, mérlegetljk, együttműködésünk érdemes-e számukra. (A felnőtté válás, az életépítés fontos része az erre gondolás, figyelem.)

Középiskolás párokat, a közösségi szolgálatokkal foglalkozó tanárait is, a következő mondatokkal kerestem jó hatásfokkal: Közösen kipróbálnánk az elgondolást, ami az alakuló ember érdekében alakít a családjához, a falujához egy a korábbit meghaladó viszonyt. Ehhez kell kísérőnek a barát, a társ, aki olyan nélkülözhetetlen lesz, mint Vergilius Dante Isteni színjátékában – Dante kísérőjeként a purgatóriumban és a pokolban. Közös munkálkodásunk gyümölcseként egy módszert dolgozok ki, amiről, ha bebizonyosodik, hogy jól használható bizonyos lépések megtételére a felnőtté válásban, akkor érdemes lesz rá, hogy akár országos körben is elterjedjen. Akár a Nemzeti Művelődési Intézet programjában, amely segíti a civil élet társadalomépítő elemeit.

III.

Amikor első elképzelésem alakult ki erről a cselekvéssorról, még csoportban gondolkodtam, még általános iskola hetedikeseivel terveztem, olyan két falu vonatkozásában, amelyek közül egyik rendelkezik iskolával, és fogadja a másik falu tanulóit. Ha azt szerettem volna, hogy az iskolában tanító

pedagógus vállalkozzon rá, hogy csoportként vezetve párokat „átkirándulassa” diákjait az iskola falujából egy másikba, ahonnan diákjaik vannak, kipróbált elemek kelletek volna, amelyekből összeáll az „Átrándulás, Oldás – kötés” projekt. Ezért kezdtem végül is középiskolásokkal és párokkal, számítva arra, hogy azután majd tapasztalataik alapján megindulnak a csoportok két falu között. Hogy ez így legyen, csoporttá is szerveződjenek a párok, nem csak azért érdemes, mert a csoport lehetőséget ad azonos tevékenységre vállalkozók közötti kommunikációra, hanem azért is, mert a csoportos történések lehetnek érdekesebbek egy kettősnél.

Nekiindul egy csoport, egy osztályból vagy egy iskolából azok, akik jóban vannak a másik faluban lakóval, ezért szívesen vállalkoznak a látogatására, s a viszontlátogatás fogadására. Csoportot pedig fogadhat a fogadó faluból akár a polgármester, akár, ha volt iskola, annak nyugalmazott igazgatója, tanítója, de fogadhat a falu helytörténésze, papja, hol mi van, és hol ki az a személy, akinek belátható a projekt értelme. Attól függően, ki fogadja a csoportot, mire van lehetősége, megvendégelheti őket, vagy vezetheti végig a faluján, vagy szervezhet fogadásukra bármely kedves fogadási ceremóniát (elég például egy fúvós a faluban, és máris fújhat közeledtükre köszöntőt, vagy egy dob, és kidobolhatja, mint régen a kisbíró, hogy aki akar, jöjjön fogadásukra. Jöjjenek a fogadó családok képviselői is, ha tehetik. És akkor az ismerkedés is megtörténhet már hazafelé menet. Mint ahogy, ha a csoport az út megtételére gyalog vállalkozik, álljon hat-nyolc diákból, vagy legyenek benne harminc-egyvenen, a gyaloglás során olyan együttes élményben lesz részük, ami már inkább közösséggé teszi őket.

Az oda-vissza látogatások során a csoport első útja feltehetően az iskolából vezet a másik faluba,

ahonnan bejáróik vannak, de ha csoporttá tehetők a másik irányba is az „átrándulók”, akkor lesz egy alkalom, amikor őket, mint egy azonos faluból valókat valaki az iskolájuk falujában érkező csoportként köszönthet, erősítve ezzel a háttérüket jelentő falujukhoz való tartozást. Ezzel – a projekt szempontjából és egyáltalán – szóra érdemes dolog történi!

Abban az esetben, ha a vizontlátogatások úgy zajlanak jobb feltételekkel, ha azok páronként szerveződnek meg, az a jó megoldás. Átgyaloglás helyett át is lehet biciklizni, vagy – akár csoportosan is – buszozni. Érdekesebb a biciklis átrándulás, és emlékezetessé teszi az alkalmat a csoportos átlátogatás gyalogosan.

Végiggyalogolni egy utat, az jó alkalom egymás megismerésére – más szempontból, mint amire a szokványos helyzetek lehetőséget kínálnak. Ha valaki egy utat még sose tett meg, ismeretlen számára, az út számtalan felfedezni valót kínál, a két falu közti terület akár szántó, akár legelő, rét, akár ligetekkel tarkított, akár elejtett házak, bizonyos vidéken puszták, tanyák vannak benne, azok a diákok válhatnak aktívvá, akik az iskolában talán nem. Út közben kiderül, ki ismer több növényt, állatot, a fák és madarak erre különösen jó alkalmat kínálnak. Ha valaki az utat ismeri, már járta végig, annak az ismerőssége miatt lehet kedves, történetei is fűződhetnek hozzá, amiket elmesélhet.

Ha a két falu között a betonúton kívül olyan összekötő út is van, amin elengedettebben lehet járni, a zavartalanság számos útközben jól játszható játékra ad lehetőséget, legyenek ezek szójátékok, észjátékok, és milyen jó, ha a meglátogató faluval, vagy a környezettel függnek össze. Tíz kilométer körüli távolságot meg lehet tenni, hogy senki el nem fárad tőle.

Ha valaki az „átrándulás” előtt megkérdezi a két faluban, itt is, ott

is az öregeket, minek és hova mentek rajta annak idején gyalog, esetleg miért közlekedtek köztük lovas kocsin, már le is zajlott *a felnőtté válás néhány fontos elő mozzanata*. Miért?

A felnőtté válásnak megvannak a stációi: 1. Meg kell tanulni kiválasztani tudni, mi az, ami az embert érdekli. 2. Azon a területen vállalkozni kell valamire. 3. El kell végezni. 4. Értékelni kell azt. 5. Levonni belőle minden lehetséges tovább vihető, hasznosíthatót. 6. Ha lehetséges és érdemes, megtalálni a folytatását. 7. Ha a választás mégsem igazán az embert érdeklő területre esett, jó megállapítani, mi befolyásolta az embert abban, hogy nem választott jól, és azt már érdemes kiszűrni a következőkben. Nagy haszon és tanulság!

A diák átrándulásnak már az előkészítése a következő lehetőségeket kínálja:

– valaki vállalkozik rá, hogy önállóan utána jár, kit érdemes megkeresni az öregek közül, aki mesélős és jó az emlékezete (önállóan utána járni valaminek úgy érdemes, hogy az ember megkérdezi mindenkitől, akiről feltételezi, hogy tudhatja a választ)

– más arra vállalkozhat, hogy egy társával felkeresi és megkérdezi a kiválasztottat: mikor, miért szoktak annak idején a két falu között egyikből a másikba menni, esetleg áthaladni rajta (piacozás, családi ünnep, temetés); miért vállalkoztak rá, hogy leróják a kilométereket, esetleg lebiciklizzék, esetleg lovas kocsin menjenek

– ha két diák keresi fel az öreget, el kell dönteniük, ki az alkalmasabb rá, hogy majd közvetítse a hallottakat a többieknek az úton, miközben haladnak az elérendő falu felé

– ha van olyan diák, aki előtt nem ismeretlen a helytörténet falujában létező írásos anyaga, innen is származtathatja ismereteit,

amiket megoszt a többiekkel. Ha érdeklődő van ez iránt, érdemes vállalkoznia rá, hogy a falu könyvtárában, művelődési házában rákérdez az írásban található falusi helytörténetre.

– ha van olyan idős ember, aki elkíséri a diákokat, és útközben mesél, egy olyan diák jó kérdéseinek és érdeklődésének köszönhetően tart a csoporttal, ami miatt le a kalappal a diák előtt, mert hatni képes, motiválni tud, meg tudja valaminek a légkörét teremteni. Ösztönző viszonyt tud kialakítani egy öreggel.

– az öregek megkeresése és meséltetése során az őt megkereső két diák közül a műszaki dolgokhoz ügyesebb rögzítheti telefonján a hangfelvételt, még ki tudja, mire lesz jó. Talán mindennek a végén lejátszani. Amikor már más kérdések, másképp jönnének elő a diákokból.

– ha történetek is szóba kerülnek, legépebben felkerülhet az iskola honlapjára, faliújságjára, bekerülhet az iskola újságba, mikor, hol, mi van. Ha semmi, akkor a falu vagy a járási székhely város lapjának adható, vagy ezek honlapján olvashatóvá tehető (újabb diák-vállalkozókkal, akiket érdekel az írás, a mondatok megformálása, a gondolatok közlése).

A két középiskolás, aki az én történetemben elsőként vállalkozott egymás meglátogatására, rögtön azt kérdezte megismerkedésünket és az első tájékoztató mondatokat követően: és mi ott a feladat?

Mit kell csinálni családlátogatáskor?

Az pedig röviden úgy foglalható össze: megismerni a másik családját úgy, hogy folyton az enyémhez hasonlítom, megmutatni a másiknak a családomat úgy, hogy megismerhetők legyenek a tagjai, majd mindennek az egymás közötti megannyása-vetése, hogy kiderüljenek a családtagokról a legfontosabbak:

1.

– a család rendszerében – hány taggal – ki hol foglal helyet, ki mit határoz meg, kinek ki ad feladatokat, kinek ki segít, ki kire számíthat és miben, ki kivel beszélheti meg a mindennapi dolgait, a problémáit, a gondjait.

– ki az a családban, akivel a pályaválasztás, tovább tanulás, vagy akár a nyári szükséges kereseti lehetőségek vállalása megbeszélésre kerül?

2.

– érzelmileg ki kihez áll legközelebb a családban, tudható-e az oka? ki kinek tud a családon belül a legnagyobb örömet szerezni, mivel? ki kit szokott a legjobb, legszebb ajándékkal (és mi számít annak? a készített ajándék?) megajándékozni születésnapon, karácsonykor, egyébkor? melyik családtaghoz ki kötődik a szűk családon kívül vérségiileg (nagyszülők, keresztszülők, unokatestvérek egyebek), az élet során adódóan érzelmileg (szomszédok, játszótársak, óvodás társak, volt iskolatársak, egyházi közösségből adódóan: pl. együtt első áldozók és egyéb; együtt sportolásból és egyébből adódóan stb.

3.

– mik azok a dolgok a családban, amik, ha másképp lennének, jobb lenne. Mik, miben, miért?

– ha elképezem azt a családot, amit majd én fogok teremteni, mi az, amit ugyanígy szeretnék megvalósítani, mi az, amit feltétlenül másképp szeretnék, miért?

– mik azok a dolgok, amikben a saját családomról gondolkodóban kikérvém a véleményét a családomból a szüleimnek, testvéreimnek, nagyszüleimnek, kiknek miben, miért?

– mi az, amit csak a saját korosztályommal beszélnek meg (barátnő, osztálytárs, iskolatárs), milyennek kell lennie, ami miatt vele számomra fontos dolgokat megbeszélnek?

Az én történetemben a két diák-lány úgy határozott, hogy egymást a falunapjaikon látogatják meg, az tűnik a legalkalmasabbnak egymás legtöbb családtagjának megismerésére. Ezért rögtön hozzá is tehettem volna nekik, hogy ez nagyon jó döntés, mert a következő lépés egymás falujának a megismerése lesz, de nem tettem, mert feltételeztem, hogy mindegyikük valamit meg fog mutatni a falujából, ez elkerülhetetlen egy falunapon.

A diák átrándulás úgy válik „Oldás és kötés” projektté, hogy mindaz, ami játéknak is indulhat: átrándulunk egymáshoz, elkezd értelmet nyerni az ember gondolkodásában, mégpedig a saját jövőjét építő elképzeléseiben. Érzékelhető lenne ennek nyoma már a családra fókuszáló részben is, de ahhoz, hogy kerekedni kezdjen egy rendszer, aminek egy egysége maga a résztvevő diák, másik láncszeme a vele együtt felfedezésre induló diáktársa, burka mindegyikük esetében a család, és további meghatározója a falu, a lakóhelyi környezet, meg kell teremteni a köztük levő kapcsolatot ahhoz, hogy hatni tudjanak egymásra. Ehhez kínálta a kulcsot az egyik diák mondata: Mit mutassak a falumon, amikor ott semmi nincs. Már iskolánk sincs.

Ekkor vált világossá, hogy a valamikori falu és családtag, az általa átélt által, megoldja a helyzetet. Kérdésem: mit gondolsz, a szüleidnek a falu még más volt? És mik voltak benne? És a nagyszüleidnek? Megegyeztünk, hogy az ő falujuk által lesz egy új faluképe, amelyik a falutörténet egy-egy szelete, annak összes tanulságával. Konkrét esetben a nagypapa tanítónő nővére lett a közvetítő, két faluval odábról, aminek következtében, a visszaki-vánkozástól a helyre, ahol a gyerekkora telt, az ott élőknel erősebb kötődéssel és emlékezettel rendelkezve. A tanítónő nagynéni meséjéből összeálló falu alkalmas rá,

hogy számára vonzerőt jelentsen, háttérrel, ahogy családja, és ahogy az emberi környezet általában, ha értékeinél fogva meghatározó, mércét ad, eligazít.

Egyik lépés kínálva a következőt, és egyben visszahatva az eredeti elképzelésre, a családtagokkal való viszony alakításának eszközevé vált a családtagok megkérdezésében a gyerekkoruk és fiatal koruk falujáról való mese. Meséljenek, milyen volt akkor: az iskola, volt-e óvoda, hol voltak a gyerekek, amíg a szülők dolgoztak? mit dolgoztak? ki volt a gyerekkorukban, akit a szülőkön kívül legjobban szerettek? miért? milyen volt a tanító néni? ki volt a legkedvesebb osztálytársuk? miért az ami, lett a foglalkozásuk? elégedettek-e vele? És így tovább, amerre visz a mese fonala. Az a felnőtt családtag, akit megkérdezget diák gyereke, másképp kezd viszonyulni hozzá. A felnőttiséghez vivő mozzanatok erősíti a kérdés helyzet, a figyelem, az érdeklődés, bizonyos tapasztalatok közös levonása. És az élet további részében közösként kezelhető egy tartomány, amire gondolni, hivatkozni lehet. Másképp kér, beszél meg a szülővel valamit az a gyerek, aki ilyen helyzetet átélt. És felnőttébb gyerekéhez elkezd másképp viszonyulni a szülő.

Köt egy erős kohézióval levő család, ezáltal a háttérrel jelenti, ugyanezt teszi egy háttérre tehető falu. Jó ez kezdésnél az iskolavárosban, de jó, amikor valaki ismerkedik, bemutatkozik, másképpen: amikor a diák áll, egy szál magában. A múltismeret köthet a faluhoz. A közös múltidézés, mert partner viszonyban levő embereket feltételez, ezzé változik a korábbi felnőtt – gyerek viszony.

Az Oldás – kötés módszer az egyén szemszögéből keresi az értéket emberben és környezetben, mégpedig megújuló látással, amire szer tehető általa.

Felhívás

Komatál közösségek létrehozására

Az elmúlt év decemberében az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával a Nemzeti Művelődési Intézet – együttműködésben a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, a Népfőiskola Alapítvánnyal és a Nagycsaládosok Országos Egyesületével – Kárpát-medencei alkotói pályázatot hirdetett a komatál-komakendő hagyományának újraélesztése, népszerűsítése érdekében.

A pályázati felhívásra 281 alkotó és alkotói közösség jelentkezett a Kárpát-medencéből. A 2019 áprilisában megrendezett Komatál Konferencián és Kiállításon a zsűrizett pályaművekből 628 alkotást tekinthettek meg az érdeklődők a Lakitelek Népfőiskolán.

A Komatál Programmal a szervezők a családi, rokoni, szomszédsági, baráti köteleket megerősítő népszokást, a komatál átadásának hagyományát szeretnék feleleveníteni.

Jelen felhívás célja, hogy a résztvevők komaközségeket hozzanak létre, mely komatál közösségek díjmentesen igényelhetnek zsűrizett népművészeti tárgyakat a Komatál Program Kárpát-medencei Alkotói Pályázat termékeiből.

Részvételi feltételek:

- Minimum 6 főből álló komatál közösség létrehozása;
- a kiválasztott család étellel való ellátása az újszülött hazaérkezését követő 12 napon keresztül;
- fotódokumentáció készítése az átadásokról;
- 12 elkészített étel receptjének beküldése a kapcsolódó ételfotókkal.

Közösségenként igényelhető alkotások száma: 3 db (1 db komatál; 1 db komakendő; 1 db egyéb, a népszokáshoz kapcsolódó, termék (kosár, játék, ruhadarab, stb.).

Igénylés módja: Az igényléshez kapcsolódó dokumentumok a letölthetőek a Komatál Program weboldaláról (www.komatalprogram.hu). **Az igénylő adatlapokat a komatal@nmi.hu e-mail címre kell megküldeni.**

Az igénylés elküldésének ideje: az újszülött tervezett megszületése előtti 60 nappal.

Az igénylések elbírálásának időtartama: 30 munkanap.

Értesítés módja: e-mailben, az igénylő adatlapon megadott e-mail címre küldött válaszevélben történik.

Részletek:

WWW.KOMATALPROGRAM.HU

Komatál
program

ÉRTÉKKOSÁR

FOTÓ: B. HEGEDŰS KATALIN

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG

WWW.NMI.HU